

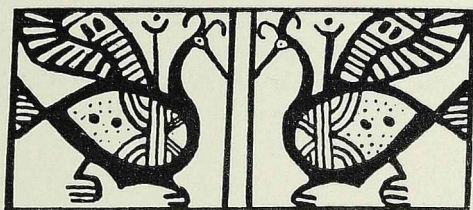

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΠΑΝΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, ΜΙΜΗΣ ΙΑ-
ΚΩΒΙΔΗΣ, ΜΙΧ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΑΔΗΣ,
ΚΤΗΡΟΣ ΧΡΤΣΑΝΘΗΣ, ΣΠ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, ΚΤΡ. ΧΑΡΑ-
ΛΑΜΠΙΔΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ, ΝΙΚΗ ΦΙΛΙΠΠΟΥ, ΕΛΛΗ
ΠΑΙΟΝΙΔΟΥ, ΑΝΘΟΣ ΑΓΚΑΤΗΣ, ΘΕΜ. ΦΩΤΙΑΔΗΣ, ΠΑΤΡΟΣ
ΔΙΑΣΙΔΗΣ, ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ-ΤΣΟΥΛΗ, ΜΑΡΙΑ ΚΩΝ-
ΣΤΑΝΤΙΝΟΥ-ΠΛΑΙΩΤΟΥ, ΜΑΙΡΗ Π. ΣΤΑΥΡΟΥ.

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΤΧΟΣ «ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΛΟΓΩΝ ΔΙΧΩΣ
ΑΝΤΙΛΟΓΟ» ΤΟΥ Κ. ΧΡΤΣΑΝΘΗ

76

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Ἄνδροκλέους 2, Λευκωσία.

Ἐτησία συνδρομή £ 1,250 μίλς
Ἐτησία συνδρομή ἑξωτερικοῦ £ 1,500 μίλς
Τιμὴ τεύχους £ 0,125 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίαι ἐπιστρέφονται.

Τὰ ἀνάτυπα πληρώνονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΑΝΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ: Πέντε ποιήματα	σ.	93
ΑΝΔΡΕΑ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ: Ἄθηναϊκὸς Δεκέμβριος (διήγημα)		94
ΜΙΜΗ ΙΑΚΩΒΙΔΗ: Πρελούντιο (ποίημα)		96
ΜΙΧ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ: Τὰ μάτια τῆς ἀγάπης (ποίημα)		96
ΑΝΔΡΕΑ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ: Ντοστογιέφσκη (ραδ. ὄμιλία)		97
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Τὸ βιβλίον τῶν μικρῶν λόγων δίχως ἀντίλογο (ποιήματα)		100
ΣΠ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ: Πενταδάχτυλος (διήγημα)		110
ΜΙΧ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ: Κύπρος (ποίημα)		117
ΚΤΡ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ: Τέσσερα ποιήματα		118
ΒΡΕΤΝΑ: Τὸ νόημα τῆς νέας ἢ σύγχρονης ποίησης (ἀπαντοῦν: Κ. Μιχαηλίδης, Ν. Φιλίππου, Ἐ. Παιονίδου, Κ. Χαραλαμπίδης, Ἄ. Λυκαύργης)		119
Θ. ΦΩΤΙΑΔΗ: Τὸ νεογέννητο (λάδι)		122
ΠΑΤΛΟΣ ΛΙΑΣΙΔΗΣ: Ἄν δὲν ἄλλασσα σκέψην (ποίημα)		123
ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ: γράφουν Εἰρ. Παναγῆ—Τσουλλῆ, Μαρία Κωνσταντίνου—Πυλιώτη, Κ. Χρυσάνθης		124

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Σελίδες παιδικῆς λογοτεχνίας — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — Μαίρη Π. Σταύρου: Γιάννη Μαγκλή «Ὁ ἥλιος δὲ βασίλευε ἀκόμα» — Κ. Χρυσάνθη: Ἀντώνη Σαμαρέκη «Τὸ λάθος» — ΓΕΝΙΚΑ — Ἐγκριθέντα πρὸς ἀγορὰν βιβλία, Συμπόσιο κριτικῆς, Ὁ διαγωνισμὸς διηγήματος τῆς «Παγκυπριακῆς Ἀσφαλιστικῆς Ἐταιρείας Λτδ.», Περιοδικά, Βιβλιογραφικὸ Δελτίο.

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεῖα ΖΑΒΑΛΛΗ, Λευκωσία-Κύπρος.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα: ΦΡΙΕΟΣ ΒΡΑΧΑΣ, ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Γραμματέας: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Ζ'

ΓΕΝΑΡΗΣ 1967

ΑΡ. 76

ΠΕΝΤΕ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΝΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ

ΜΕΘΗ

Τόσο χόρτασα τὸ φῶς
Ποῦ ποθῶ νὰ πῶ
Τις βαθεῖες σκιές
Τοῦ Ἥλιου

ΤΥΠΙΚΟ ΜΑΓΕΙΑΣ

Ἔλα, ἔλα
Καὶ τὴν ὥρα ποῦ θὰ ρθεις
Ἄκλουθώντας τὰ πανάρχαια ἀχνάρια
Θὰ ξυπνήσουν τὰ κοράλια μὲ ἱριδισμοὺς
Θὰ κρυσταλλωθοῦν τὰ χῶματα
Γύρω στὰ δεντρά
Καὶ τὰ διάφανα νερά
Γύρω στ' ἀπαστρέφοντά τους ψάρια...

Στις βουνοπλαγιές
Νύχια ἀτσάλινα φωτιάς
Θὰ χαράξουν δέκα νέες ἐντολές
Μὲ δυσκολοξήγητα σημάδια.

Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ

(Κι' εἶπε ὁ Κύριος στὸ μουγγὸ
ποῦ ἀνάμενε τὸ θάμα:)

Ὁ πατέρας τῆς σιωπῆς
Ὁ πατέρας τῶν σπασμένων λιθαριῶν
Τῶν χρυσῶν αἰλούρων

Ζεῖ

—Τυλιγμένος κόμπους φῶς
Τυλιγμένος κόμπους γῆ
Μὲς στὸ θρίαμβο
Μὲς στὸν τρόμο —
Καὶ σὲ καρτερεῖ
Νὰ τοῦ τραγουδήσεις
Καὶ νὰ τοῦ ξαναχαρίσεις
Τὴ φωνή!

ΕΡΩΤΙΚΟ

Ἄνοιξες τὰ βλέφαρα κι' ἔγινες τὸ φῶς μου
Μίλησες καὶ μέθυσσα εὐωδιές τοῦ δύοσμου
Κι' εἶπα ὅπως ἔσκυψα κι' ἔνωσα τὴν
καρδιά σου
Θέ μου, δὲς σοῦ λήστεψαν κάθε ὁμορφιά σου!

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΤΑΞΙΔΙ

Κινώντας γιὰ τὸ μακρυνὸ ταξίδι κουβαλοῦσα
Λιθάρια καὶ ποτάμια καὶ ἀνεμικά
Τοὺς τόπους ποῦ θὰ γνώριζα τοὺς ἔσερνα
μαζί μου
Μιὰ προδιάθεση ἀγάπης ἀπ' τὴν πρώτη
Σπερματική μου περιπλάνηση στὸν κόσμο
Τοῦ γεωμετρημένου στοχασμοῦ, τὴν πρώτη
πτώση

Ἄπ' τὴ στιγμή στὸν ἦχο, μὲς στίς λέξεις
Ποῦ θὰ τρώγαν τὰ πλεμόνια μου. Στὰ
δόντια μου

Βαραῖναν οἱ ζωές ποῦ θὰ ἐνανθρώπιζα.
Στὰ μπράτσα οἱ κόποι. Κι' ἡ καρδιά
Βατράχι νὰ κοῦζει μὲς στὸ πρῶτο ἔλος.
Καὶ πονοῦσα.

Μὰ κάποτε, ἔναν καιρὸ
Ὅταν ἀκόμα ζοῦσε τὸ φεγγάρι
Μὲ μάθανε νὰ τραγουδᾷ
Καὶ γνώρισα νωρὶς τὸ μυστικὸ
Τῆς ἐλαφρόπετρας.

Μὲ μάθανε τὸ χᾶδι, ν' ἀγαπᾷ
Κι' εὐτὺς στὰ δυὸ μοιράστηκε
Τὸ γερασμένο ὄστρακο
Κι' ἄστραψε στὴν καρδιά ὄχορ
Ἔνα μαργαριτάρι.

ΠΑΝΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

ΑΘΗΝΑΪΚΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

(Διήγημα)

Φύλλα... Μικρά και μισοπεθαμένα.

Είχαν πέσει από τ' αδύνατα δέντρα πουταν φυτεμένα στις άκρες του δρόμου, κοντά στο πεζοδρόμιο.

Τὰ πρόσεξα καθώς βημάτιζα με σκυμμένο τὸ κεφάλι καὶ τὰ πατούσα ἀφηρημένα.

Ὁ δρόμος ἦταν ἀτέλειωτος. Καὶ γύρω του χτισμένες πολυκατοικίες. Πανύψηλα κτίρια καὶ κλασικὴ πρόσοψη. Ἀνεκφραστοὶ τοῖχοι, παράθυρα καὶ κάπου—κάπου ἓνα πρόσωπο πίσω.

Ἡ βροχὴ εἶχε σταματήσει πρὶν λίγο. Μύριζε ὁμορφὴ χειμωνιάτικη ἀτμόσφαιρα.

Τὰ χέρια μου τάνωθα ξεστά στις τζέτες, τοῦ μάλλινου παλτοῦ ποὺ φοροῦσα. Βαριόμουνα ν' ἀνάψω τσιγάρο.

Βημάτισα... Συνάντησα πολλὰ τετράγωνα καὶ διασταυρώσεις δρόμων. Πότε-πότε περνοῦσαν αὐτοκίνητα.

Ἄναψε τὸ πράσινο φῶς. Πλήθος κι ἀπὸ τὴς δύο πλευρὲς βιάστηκε νὰ περάσῃ... Ἄργο-πόρησα. Καὶ σὰν χάθηκαν ὅλες οἱ φιγοῦρες, τὴν εἶδα ἀκίνητη. Προσπάθησε νὰ κρατηθῆ ἀπὸ κάποιο μικρὸ δέντρο.

—Κάτια....

—Μάριε....

Πρότεινα τὸ μπράτσο μου. Κι ἀγκαλιασμέ- νοι στρίψαμε στὴ διασταύρωση. Ἀμίμητοι.

Τὴν ἔχασα πρὶν δυὸ χρόνια. Καὶ τὴν εὐ- ρισκα τόσο ἀπλὰ καὶ συνηθισμένα. Οὔτε ἐκ- πλῆξη, οὔτε ἀντίδραση. Κι αὐτὴ δὲν ἐπέδιω- ξε νὰ συναντηθοῦμε στὸ διάστημα τῶν δυὸ χρόνων, ὅπως κι ἐγώ. Καὶ τώρα βρισκόμα- σταν τόσο κοντὰ σὰν νὰ μὴ εἶχαμε χωρίσει ποτέ.

Ἀθηναϊκὸ ἀπόγευμα στὸ Δεκέμβρη. Ψιλὴ βροχὴ. Πῆρα μιὰ ὀμπρέλλα. Κρυφτήκαμε ἀγαπημένα κάτω ἀπὸ τὸ νέο σοῦρο οὐρανό. Περίπατος.... Βιτρίνες, φωτισμένες διαφημί- σεις, κόσμος ποὺ πύκνωνε ὀλοένα ἄσχετα με τὸ πῆσιμο τῆς βροχῆς, αὐτοκίνητα.

Καὶ μεῖς ἀμίμητοι. Κάπου—κάπου γελοῦ- σαμε ἀπὸ τὰ παράξενα ποὺ βλέπαμε καὶ σὰν κοιταζόμεσταν νοιώθαμε ἀσφαλισμένοι, ἀπο- μονωμένοι, ἀγαπημένοι.

Πρόσεξα πὼς τὰ παπούτσια μας κι' οἱ ἄκρες τοῦ παντελονιοῦ μου ἦταν γεμάτα με τελείες ἀπὸ λάσπη. Πῆραμε κάτι ξεστὸ καὶ τρώγαμε περπατώντας στὴ κεντρικὴ λεωφόρο. Βλέπα- με τὴς μορφές μας σὲς διάφρονες βιτρίνες κι εἶχαν τὴν ἴδια ἔκφραση. Χαρούμενη.

Μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ μου ἄρχισα νὰ τὴ

κοιτάζω... Τὰ δυὸ χρόνια δὲν εἶχαν ἀφαι- ρέσει, εὐτυχῶς, τὴ ζωγνάνια τῆς ποὺ τόσο πετυχημένα ἔκρυβε στὴν ἀδιαφορία. Κατά- λαβα πὼς κι αὐτὴ με κοίταζε προσεχτικὰ καὶ προσποῖθηκα πὼς κοιτάζα μπροστά...

—Μάριε....

—Ναί....

Κάτι θὰ λεγόταν. Ἡ πρώτη προσπάθεια προσαρμογῆς. Ἴσως κάτι σχετικὸ με τὴ παλιά ζωὴ.

—Μάριε... Θάθελα αὐτὸ τὸ κουνελάκι...

Χαμογέλασα. Στεκόμασταν σὲ μιὰ βιτρί- να με ζῶα—παιγνίδια. Κι οἱ μορφές μας μέ- σα σ' αὐτὴ, κοντὰ σ' ἓνα σκύλλο καὶ τὸ κουνε- λάκι.

—Γιατὶ χαμογελᾷς;

Συνήθεια ζωῆς. Δὲ μποροῦμε νὰ φύγουμε ἀπ' ὅτι ζοῦμε. Τὸ δεχόμεστε. ...Ὁ κόσμος ὅλο καὶ πλήθαινε.

Μὲ τὸνα χέρι κρατοῦσε τὸ κουνελάκι τῆς καὶ τᾶλλο τῶχε περάσει στὸ μπράτσο μου. Τὰ δάχτυλά τῆς ψαχοῦλευαν τὰ δικὰ μου στὴ τζέπη τοῦ πανοφοριοῦ.

Χαμογέλασα πάλι....

—Ὅλο ἀστεία σκέφτεσαι;

—Κάτια....

—Ναί....

—Γιατὶ ἔκοψες τὰ μαλλιά σου τόσο κοντὰ;

* * *

Ἔστρεψα ἀργὰ τὸ κεφάλι μου, δεξιὰ, στὴ γραμμὴ τ' ἀπλωμένου μου μπράτσου... Ἐσχώ- ριζε στὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ποὺ ἔμπαινε ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο, σοῦρο μελαχροινὸ με τὴς κατασαρῆς μαῦρες τρίχες του, ἀφημένο γαλή- νια σ' ὅλη του τὴν ἔκταση. Κι ἡ φούχτα μι- σοἀνοιχτὴ, χαλαρωμένη.

Παράλληλη λευκὴ γραμμὴ τὸ δικὸ τῆς μπράτσο. Κι ἡ φούχτα τῆς με τὰ κομψὰ δάχτυλα καὶ ἐπιμελημένα νύχια, ἄγγιζε στὴν ἄκρη τοῦ γυμνοῦ ὄμου μου. Ὅλο τῆς τὸ μπράτσο, λεῖο κι ὀμαλὸ με τὴς κλασσικὲς καμ- πύλες...

Φάνταζαν καὶ τὰ δυὸ, τοποθετημένα στὴ κόκκινη γεμάτη χνουδι κουβέρτα.

Ἐῦπνημα.

Εἶχε κι αὐτὴ ἀνοιχτὰ μάτια καὶ κοίταζε τὸν οὐρανὸ ἀπὸ τὸ παράθυρο. Ὁ ἥλιος χρύσιζε στὰ μάτια τῆς.

Ὁ οὐρανὸς ξεκαθάρισε. Ἔχασε κάθε ἀπο- πνιχτικὸ τῆς περασμένης μέρας. Τὴ νύχτα ἢ βροχὴ εἶχε δυναμώσει. Καὶ χτυποῦσε στὸ

τζάμι γιατί είχαμε ξεχάσει να κλείσουμε τα παντζούρια...

΄Ασφαλώς έφτασε πιά ή στιγμή να θίξουμε ότι δεν το λμούσαμε τόσο ώρα.

—Μάριε....

—Καλημέρα, Κάτια.

—Νόμιζα πώς κοιμόσουν...

—Κοιτούσες τόν ουρανό κι' όχι έμένα.

—Ζήλεψες;

Γέλασαμε.

—Ναί.

—Πρώτη φορά.

—΄Ισως άλλαξα...

—΄Αποκλείεται!

Γέλασα πιδ δυνατά.

—Γιατί;

—Ό άνθρωπος σέρνει μαζί του τόν έαυτό του όπου κι άν πάει.

—Περίφημο!

—Δέν είναι δικό μου. Κάπου τόχω διαβάσει.

Τό κουνελάκι ήταν πεσμένο στο χαλί σέ μιá όμορφη στάση. «Μάς» κοίταζε περίεργα. Βρήκα τόν έαυτό μου πολύ συναισθηματικό. Καί μ' άρεσε πού τό κατάλαβα γιατί θά μπορούσα να τόν αλλάξω. ΄Ισως να είχε επιδράσει ή έπαφή τής Κάτιας.

—..... «Τά έσώρουχα «Πειραιϊκής—Πατραϊκής» σάς υπόσχονται μιá γερή κι ευτυχισμένη χροιά».

΄Η Κάτια είχε άνοιξει τό τρανζίστορ.

Φαίνεται θάχα πάρει μιá άστέια γεμάτη έκπληξη γεκιμάτσα γιατί ή Κάτια με κοιτάζε και γελούσε τρανταχτά. Κρατούσε στο στήθος της, τήν άκρη τής κόκκινη κουβέρας, με τά δυό χέρια... Τά κοντά μαύρα μαλλιά της, άνακατωμένα, τής έδιναν πρόσχαρο παιδικό τόνο. Κάτι σαν άστέιο... και γέλασα.

—Μάριε... πόσο μ' αγαπάς;

Πού θυμήθηκε τήν έρώτηση τούτη; Πριν δυό χρόνια ήταν τό λάιτ—μοτίβ τής ζωής μας. ΄Η έρώτηση, κι ή άπάντηση:

—Τόσο!

Πού τήν συνώδευε ή κίνηση τού χεριού μου, με τά δυό δάχτυλα του να σχηματίζουν μιá μικρή δεικτική άπόσταση.

—Τόσο, άπάντησα.

Σοβαρεύτηκε. Καί έμεινε κοιτάζοντας τό σχηματισμό τών δαχτύλων μου, όσπου τή φίλησα.

* * *

΄Ο ουρανός άρχισε να σουρουπώνει.

Είχαμε φτάσει πιδ νορίς, γι' αυτό έπικρατούσε μιá σχετική ήσυχία.

Τήν παρακολουθούσα πού έφερνε στο στόμα της τήν κάθε μπουκιά, τέλεια τοποθετημένη στο

πηρούνι τής. ΄Ανεση.

Συνήθως έτρωγα πολύ γρήγορα κι αυτή πολύ άργά. Τούτη τή φορά συνέβαινε τ' αντίθετο...

΄Ελάχιστα τραπεζάκια με θαμῶνες. Σέ λίγο θά γέμιζε ή αίθουσα.

Νόστιμο φαγητό. Καλό κρασί. Ζεστή άτμόσφαιρα. Καλή συντροφιά. Κι άγάπη.

—Κάτια....

Σταμάτησε να με κοιτάξη. ΄Ισως περίμενε να θίξω τή δίχρονη σιωπή μας.

—Κάτια... Πόσο;

Μού χαμογέλασε.

—Τόσο.

Τής χάιδεψα τό μπράτσο. Τήν είδα ν' ανατριχιάξη. Συνεχίσασα...

΄Ορεκτικά. Φρούτο. Γλυκό. Τσιγάρο. Καί....

—Πότε άρχισες να καπνίζεις;

—Μάριε....

—Πότε;

—Τότε πού... ΄Εσθ τότε;

—Μπά. ΄Εδῶ και χρόνια... Γιατί δέν άπάντησες;

—Θάθελες;

—Κοινή συναινέσει...

—Σ' άρέσει αυτό τό κομμάτι μουσικής;

—Ναί.

Φορούσε μιá πλουζα σ' άπόκρωση κίτρινο σκούρο και μιá καφετιά ζακέτα συμπλήρωμα τής φούστας. Ταίριαζε πολύ με τίς μικρές κίτρινες μαργαρίτες τού βάζου.

΄Εκοψα μιá και τής τή χάρισα. ΄Ομορφο χαμόγελο. Τίμημα καλής πράξης.

—Έχεις τό «Ποιός φοβάται τή Βιοτζίνια Γούλφ»; ρώτησα άδιάφορα με τόνο γεμάτο ένδιαφέρον.

—Ναί. Πολύ καλό.

—Έχεις δικη.

—..... ΄Ομορφο τό διαμέρισμά σου.

—... Τό τακτοποιεί ή γυναίκα τού θυρωρού.

—Ψηλή ή πολυκατοικία.

—Όχι ή πιδ ψηλή.

—Κι ό δρόμος;

—Τελευταία ασφαλτοστρώθηκε.

—Γιατί;

—Έξεύρεση κεφαλαίου.

—Έμπορικό πνεύμα. Τό καλλιεργεί;

—Άρχετά. Είναι και τό έπάγγελμά μου....

—Έμένα άλλαξε.. ..

—Δέν είσαι άρχαιολόγος;

—Όχι. Διακοσμήτρια...

—Μπράβο.

—Γιατί;

—Είναι πιδ σύγχρονο. Σου ταιριάζει...

—Μ' ένδιαφέρει τ ό ρ α...

—Φυσικά.
 —Θά μού προτείνης νά πάμε σινεμά;
 —Έχει ώραία φίλμς.
 —Είδα τὸ «Ωραία μου Κυρία».
 —Καί γώ.
 —Νά πάμε κάπου ἄλλου τότε...
 —Στὸ «Ἄγριες Φράουλες».
 —Τῶδα.
 —Σ' ἄρσες;
 —Πολύ... Ποῦ νά πάμε;
 —...Κάτια...
 —Ναί... περιμένω ν' ἀποφασίσης...
 —Σεῖς δυὸ ἄρες φεύγει τ' ἀεροπλάνο μου...
 —.....
 —Ἐπιστρέφω γιὰ νά κάνω τίς γιορτές με
 τοὺς γονεῖς μου.
 —.....
 —Γιατί δὲ μιλάς; Τί σκέφτεσαι;
 —Νόμιζα πὼς θάῤμενες
 —Μόλις γνωρίσω θὰ ἐπικοινωνήσω μαζί σου.
 Γέλασε.
 —Σεῖς δυὸ χρόνια.
 —Ἦχι... .

—Σε ξέρω.

* * *

Ἄρχισε νά ψιχαλίξη. Περπατούσαμε.
 —Γιατί δὲ πᾶς νά ἐτοιμάσης τὴ βαλίτσα
 σου;
 Κουνοῦσε νευρικά τὸ κουνελάκι.
 —Εἶναι ζήτημα λεπτῶν. Προτιμῶ νά σε
 συνοδέψω λιγάκι...
 —Μέχρι τὴ στάση; Εὐχαριστῶ.
 —Γιατί δὲ πᾶς καὶ σὺ νά γιορτάσης με τοὺς
 γονεῖς σου;
 —Βαριέμαι τὰ ταξίδια.
 —Παράξενο.
 —Ἦολα εἶναι παράξενα, Μάριε... κι ἡ ὑπαρ-
 ξη μας...
 —Ναί, Κάτια...
 —.....
 —Κάτι θὰ πῆς.
 Ἐσκυψε τὸ κεφάλι της. Κοντοστάθηκε.
 Ἄργα μὲ κοίταξε στὸ πρόσωπο. Σταγόνες
 βροχῆς.
 —Μάριε... Πρόσεξες τὰ μικρὰ φύλλα τῶν
 δέντρων; Ἄδύνατα...
 ... Μισοπεθαμένα....

ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

ΠΡΕΛΟΥΝΤΙΟ

Ἄπαλό ἀγεράκι
 Σαλεύει τὰ χεῖλη σου
 Ἄπαλό ἀγεράκι
 Σαλεύει τὴν τριανταφυλλιά
 Τὰ μάτια μου σὲ σᾶς χαρίζω
 Ἄπο ροῦς παραθύρου
 Τόση χαρὰ
 Δὲν τὴν κρατᾶν τὰ μάτια
 Ἄπαλό ἀγεράκι
 Μοῦ χαρίζει τὰ χεῖλη σου
 Ἄπαλό ἀγεράκι
 Μοῦ χαρίζει ἡ τριανταφυλλιά.

ΜΙΜΗΣ Κ. ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Μετέωρη σκέψη
 ἄστρο ἀχνόφεγγο στὸ πολυέλαιο τῆς μνήμης
 χῦμα ποῦ μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξὶ τῆς ἀγωνίας
 βογγητὸ ἀνθρώπου σὲ προωμένο ἄμμο
 ποῦ εἶναι τὰ μάτια τῆς Ἀγάπης;...

Καθισμένος σ' ἓνα παγκάκι
 ἀτενίζω τὴν ἀπόσταση.
 Οἱ καλὲς εὐτυχημένες μέρες ἦταν λίγες
 οἱ πῶ πολλὲς
 δάκρυα γεμάτες
 βγαλμένα ἀπὸ τὸ βάθος
 κάποιας θεικῆς ὁδύνης...

Τὰ μάτια τῆς Ἀγάπης
 εἶναι δυὸ βουλιαγμένα ἀστέρια
 στὴ θάλασσα τῆς προσμονῆς.

ΜΙΧ. ΙΑΚ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Ν Τ Ο Σ Τ Ο Γ Ι Ε Φ Σ Κ Η *

Κλείουν ἐφέτος 85 χρόνια ἀπὸ τότε πὸν πέθανε ὁ Ντοστογιέβσκι, ὁ συγγραφέας πὸν βάρθηκε με τὰ δαιμονικά ὁράματά του τὸ μυθιστόρημα κι' ἄγγιξε ἀνεξίτηλα με ἄγγιγμα δημιουργικό τις χάφτινές του ὄνειροφαντασίες μεταβάλλοντας σ' αὐτή του τὴν πορεία καὶ τὴ δική μας προοπτική.

Γιατὶ ἡ γνωριμία με τὸ ἔργο τοῦ Ντοστογιέβσκι δὲ μοιάζει με αὐτὴ πὸν ἔχουμε σὰν ἔλθουμε σὲ ἐπαφὴ με τὸ ἔργο ὁποιουδήποτε ἄλλου μυθιστοριογράφου.

Οἰκειονόμμεθα με τὸν Ντίκενς, γοητευόμεθα με τὸ Χάμσον, ἀναγνωρίζουμε στὸν Τολστόη, ξεχωρίζουμε — με κάποια δυσφορία σήμερα — τις πολὺ κτυπητὲς ἀντιθέσεις στὸ Μπαλζάκ, πλησιάζουμε—διατηρώντας πάντα κάποια ἀπόσταση—τὸ Σταντάλ. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ οἰκειώση, αὐτὴ ἡ σύνδεση με τὴν ἀχλὺ γοητείας, ἡ ἀναγνώριση τῶν πορτραίτων σ' ἓνα τεράστιο πλάνο, τὸ ξεχώρισμα τῶν ἀνθρώπων, τὸ πλησίασμα ἐκεῖνο δὲν εἶναι οἱ ἀκατάλυτοι δεσμοὶ συγκλονισμοῦ πὸν μᾶς συνδέουν ἄρρηκτα κι' ἀγιάτρευτα με τὸν Ντοστογιέβσκι. Ἀναγνωρίζουμε κι' ἐκεῖ φυσικά τις ἀνθρώπινες μονάδες ἀλλὰ ἡ ἀναγνώριση δὲν εἶναι ἡ ἐπισήμανση στοιχείων πὸν συνθέτουν μιὰν ἀποδεκτὴ (πιθανολογικῶς) ἀνθρώπινη μονάδα μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς ἀφηγήσεως — ἀλλὰ ἡ ἐπίγνωση νέων δυνατῶν διαστάσεων τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καὶ ἡ συνειδητοποίηση τῆς συμμετοχῆς μας σ' ἓνα ταξίδι ἀπὸ σκοτεινὲς ἀτραποὺς καὶ συχνὲς καταβάσεις σὲ πηγάδια δίχως βάθος. Παρακολουθώντας με μιὰ λέξη τὸ ταξίδι τῶν ἡρώων τοῦ Ντοστογιέβσκι ἔχουμε τὴν αἴσθηση ὅτι τὴ δική μας τὴν πορεία ἀκολουθοῦμε.

Καὶ δὲν εἶν' ἀνάγκη νὰ ξεκινήσουμε ἀπὸ τὸ δικό του ἀρχίνισμα, «Τὸ φτωχόκοσμο», τὸ πρῶτο του βιβλίο, πὸν προσεῖλκυσε τὴν προσοχὴ καὶ τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ Μπελίνσκι, καθὼς συνάρπασε κι' ἐμὰς ἀργότερα — ὅταν περάσαμε ἄγρυπνοι τις σελίδες τοῦ ἐρωτικού πάθους καὶ κυλήσαμε κάτω ἀπὸ τις ρόδες τοῦ ἄμαξιθὸ πὸν ἔφηνε τέλος-τέλος παίρνοντας μαζί του τὴν ἀγαπημένη...

Καλύτερα νὰ ξεκινήσουμε ἀπὸ τὸ πρῶτο βιβλίο του πὸν διαβάσαμε, τὸ «Ἐγκλημα καὶ Τιμωρία», σὲ ἀγρυπνία Γυμνασιακῆ, ἐνῶ τὰ σχολικά βιβλία κείτονταν ἀνάοικτα στὸ κομοδίνο, δίπλα στὸ κρεβάτι. Ἀπὸ τις κοσμογονικὲς στιγμὲς τῆς ζωῆς μας, ὅταν σὰν ἀπὸ κρημνῶδη ἄκρη ἀπλώσαμε τὸ βλέμμα σὲ μιὰ ἀτέλειωτη σὲ βάθος ἔκταση — χωρὶς νὰ κατανοοῦμε ἀκόμα, μόνο νὰ υποψιαζόμεστε τις ἀληθινὲς διαστάσεις καὶ μόλις νὰ σχηματίζουμε μιὰ κάποια προοπτική. Καὶ πὸν νὰ λησμονηθοῦν οἱ πρωτογενεῖς ἐκεῖνες μορφές, πυρακτωμένες ἀπὸ τὸ καιὸν πάθος μιᾶς ἀνήσυχης ζωῆς, νὰ περιφέρουν τὴν πολυδιάβαστη παρουσία τους μέσα σὲ σελίδες πὸν τέλειωναν γρηγορότερα ἀπ' ὅσο θέλαμε καὶ βραδύτερα ἀπ' ὅ,τι τὸ συμπάσχειν με τοὺς ἥρωες προσδοκοῦσε...

Κλείουμε γιὰ μιὰ στιγμή τὰ μάτια — καὶ ἰδοὺ ἐπανέρχονται κατὰ νοῦν μπροστά μας καθὼς τοὺς εἶδαμε ἐκεῖνη τὴν πρώτη — ἀνεπανάληπτη, φορὰ (ὅσα διαβάσματα κι' ἂν ἔγιναν μετὰ δὲν τὴν ἔσθησαν) ὁ Ρασκόλνικοφ κι' ἡ Σόνια, ὁ Σβιντογιγκάιλοφ κι' ὁ Μαρχελάντοφ, ὁ Πορφύρης κι' ἡ Κατερίνα Ἰβάνοβνα νὰ κινοῦνται μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς σύνθεσης βίου πληρωμένης ἀπὸ τὰ καθέκαστα πάθη καὶ δικαιωμένης ἀπὸ μιὰ ἀφήγηση πὸν τὴ βρόχανε νὰ ὑστερῇ ἀπὸ τὴν τελειότερη Τολστοϊκὴ ἀλλὰ πὸν συμπύπει με τὸ λαχανιασμένο βῆμα με τὸ ὁποῖο προχωρεῖ ἡ πέρα ἀπὸ τὰ φαινόμενα ζωῆ.

Εἶναι τὸ βῆμα πὸν παρακολουθεῖ ἀπὸ τὴν προμελέτη, τὴν ἐκτέλεση, στὴν ἀγάπη καὶ στὴν ἐξιλέωση ὁ Ρασκόλνικοφ, ὁ κατὰ λόγον ἀλαζόνας καὶ συναισθηματικά ταπεινὸς ἐγκληματίας — τὸ βῆμα πὸν βαδίζει ἀπὸ τὴν ἐρωτικὴ ὑπερβολὴ στὴν ἐκμηδένιση ὁ Σβιντογιγκάιλοφ, ἀπὸ τὴν οικονομικὴ ἐξαθλίωση στὴν ἠθικὴ ταπείνωση ὁ Μαρχελάντοφ...

Μιὰ ὑπερένταση ζωῆς — ζωῆς πὸν μετριέται με τις δραματικὲς κορυφώσεις τῆς κι' ὄχι με τὴν τελματωμένη ρουτίνα τῆς — συναντᾶται με μιὰ ὑπερένταση ὕψους σὲ μιὰ συνάρτηση κλιμακώσεων πὸν ὑπόβαθρο ἔχει τὸ βίον τοῦ συγγραφέα καὶ μιὰν καταπληθίσουσαν εὐαισθησία.

Τὰ δυστυχημένα παιδικὰ χρόνια στὸ σπίτι τοῦ αὐταρχικοῦ πατέρα, τὰ ἀτελείωτα διαβάσματα — Γαλλικὰ ρομάντσα ἰδίως — ἡ ἀνάμειξη με φιλελεύθερα στοιχεῖα τῆς ἐποχῆς, ἡ αἰφνίδια σύλληψη, ἡ θανατικὴ καταδίκη καὶ τὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα (κι' ὄλη τὴν ὥρα νὰ παίζεται ἓνα τερατῶδες παιγνίδι, νὰ μὴν ὑπάρχη πρόθεση ἐκτελέσεως παρὰ μόνο νὰ χρησιμο-

* Ραδιοφωνικὴ ὁμιλία.

ποιήται μιά άπίθανη σκηνοθεσία γιά παραδειγματισμό) — ή χάρη πού δόθηκε τάχα τήν τελευταία στιγμή κι ή πορεία στή Σιβηρία, τά χρόνια τής έξορίας, ή έπιστροφή, ή άτυχη συζυγική ζωή, οί οικονομικές δυσκολίες (νά γεννά ή γυναίκα του κι' αútος νά πρέπη νά τελειώσει και νά παραδώσει στόν έκδότη τό τελευταίο μυθιστόρημά του γιά νά βγάλη τά έξοδα τής γέννας) ό θάνατος τέλος μέσα σέ γενικό πένθος, άπροσδόκητο... Στοιχεία μιάς ζωής πού μελετήσαμε με άπληστη περιέργεια ύστερα από τό «Έγκλημα και Τιμωρία» γιά νά γνωρίσουμε καλύτερα, νά μάθουμε περισσότερο. Και τά χρόνια της μετά — τί γοητευτική ένασχόληση τής νεότητας — νά τά συναντούμε σεριανίζοντας μέσα στο βαθύ ώκεανό του έργου του, μέσα στις έλλάμψεις καυτερής έμπειρίας πού σκόρπισε μέσα στις άληθιμόνητες σελίδες με τίς όποιες προίκισε τήν ανθρώπινη βίωση.

Νά σεριανίζουμε... όχι δέν είναι αυτή ή λέξη, νά βυθίζομαστε μέσα στις σελίδες του «Υπόγειου» και νά παρακολουθούμε τή συνάρτηση εκείνη άποξενώσεως και αίσθησης δυνάμειως πού χαρακτηρίζει τόν κατ' άσκηση δικαιώματος έκλογής μοναξιασμένο ήρωα και νά έπαχειρούμε νά διακρίνουμε πίσω και μέσα από τίς γραμμές τό αυλακωμένο από τή σκέψη και τήν ένταση βίον πρόσωπο του Ντοστογιέβσκη νά κοιτάξη διαπεραστικά τά φαινόμενα τής ζωής.

Νά παίρνουμε ύστερα στά χέρια τίς «Αναμνήσεις από τό σπίτι τών πεθαμένων» και νά συμμεριζόμαστε τό μεγάλο πάθος, τίς άτέλειωτες μέρες τής δουλείας και του καταναγκασμού πού σφυρηλάτησαν μαζί με τ' άλλα τή διεισδυτική κατανόηση και τήν χωρίς παρωπίδες ένατένιση τών καθέκαστα φαινόμενων καθώς τό σώμα περνούσε από ταπεινώση σέ ταπεινώση και από έξευτελισμό σ' έξευτελισμό.

Ή, ύστερώτερα, στόν «Παίκτη», νά παρακολουθούμε τό συγγραφέα ήρωα νά δοκιμάξη τό μεγάλο παιγνίδι τής ζωής σάν μιά ένταση χαρτοπαικτική όπου τό «όλα γιά όλα» παίρνει διαστάσεις σχεδόν μεταφυσικές.

Στόν «Ήλιθιο» νά ζούμε μαζί του στιγμή με στιγμή, δευτερόλεπτο με δευτερόλεπτο τίς τελευταίες ώρες ενός μελλοθανάτου, νά κρατιόμαστε με πείσμα από τή ζωή, νά πεθυμούμε νά παραμείνουμε άναπνέοντας στην αιωνιότητα, κρατημένοι από μιά κλωστή σ' ένα τετραγωνικό μέτρο χώρου, μη θέλοντας νά δεχτούμε τήν έκμηδένιση.

Και στόν «Καραμάζοφ», αυτήν τήν πρωτοφανή κατάβαση στην άβυσσο τής ανθρώπινης ψυχής, νά διακρίνουμε πίσω από τήν επίμονη διαπραγμάτευση του θέματος «πατροκτονία» τό αυλακωμένο από τή σκέψη πρόσωπο του Ντοστογιέβσκη.

Κι' αυτή ή αναζήτηση τών άποτυπωμάτων του συγγραφέα νά κρατά όσο τό περιδιάβασμα μέσα στις σελίδες του, γιατί όσο λίγοι συγγραφείς ό Ντοστογιέβσκη συνδύασε τό έργο του με τή ζωή του. Όμως πέραν από αυτή τήν αναζήτηση πού ήταν γιά ένα διάστημα μιά προσωπική περιπέτεια χωρίς ύσως γενικώτερο ενδιαφέρον μένει ή ίδια ή τεράστια προσφορά πού έκαμε πρώτα τή Ρωσία κι' ύστερα τήν ανθρωπότητα νά αναζητή μέσα στά μυθιστορήματα του Ντοστογιέβσκη τά ίχνη από τό δικό της πέρασμα. Σπάνια πράγματι δόθηκε ό συνδυασμός του τοπικού με τό καθολικώτερο τόσο έντονα ύπογραμμισμένο όσο στην περίπτωση τών έργων του Ντοστογιέβσκη. Στά μυθιστορήματά του γιά πρώτη φορά συνειδητοποιήσαμε ως πού σταματούν (άν σταματούν) τά όρια τής ήθογραφίας και πώς συμπλέκονται με τά όρια τής γενικώτερης ψυχογραφίας καθώς και τότε και γιατί είναι θεμιτή ή περιφορά στοχασμού και ιδεών μέσα στο μυθιστόρημα.

Γιατί ήθογραφικά στή βάση είναι μυθιστορήματα όπως οί Δαιμονισμένοι, οί Καραμάζοφ, οί Ταπεινοί και καταφρονημένοι, τ' άλλα... Τά ήθη και τά πάθη ενός συγκεκριμένου τόπου στα πλαίσια μιάς όρισμένης έποχής είναι πού διαγράφονται στα μυθιστορήματα του Ντοστογιέβσκη. Ρώσοι του 19ου αιώνος ό Σταυρόγχιν κι' ό Ίβάν Καραμάζοφ κι' ό Μίσκιν κι' ό Ρασκόλνικοφ και γενικά όλοι οί χαρακτήρες από τά κοινωνικά άκρα (τύποι του λαού και τής όριστοκρατίας) πού τόσο άριστοτεχνικά διαγράφονται από τό συγγραφέα. Συγχρόνως όμως τό συνεχές ένδον σιάμιμο του Ντοστογιέβσκη βοήθησε ώστε νά έκταθούν τά όρια τής ήθογραφίας γιά νά συμπέσουν με καθολικώτερες διαπιστώσεις γιά τήν ανθρώπινη μοίρα έπιβεβαιώνοντας γιά μιά άκόμη φορά ότι ή άληθινή ήθογραφία ταυτίζεται με τήν άκριβή αποκάλυψη όχι άπλών στοιχείων τοπικού ενδιαφέροντος αλλά θεμελιωδών έκφάνσεων τής ανθρώπινης καταστάσεως.

Γιατί ό Ίβάν Καραμάζοφ είναι μόν άκραιφνής Ρώσος μιάς δεδομένης έποχής, αλλά μπορεί νά μās μιλά άκόμη με ιδιάζουσαν εύκρίνειαν και νά μās πείθη ότι ή άκρατη άγωνία του είναι ή δική μας, του σύγχρονου ανθρώπου, Μοίρα. Τό ίδιο ό Μίσκιν, ό χριστιανικώτερος τύπος πού δημιούργησε ή φαντασία συγγραφέα, περιφέρεται μέσα σέ πλαίσια πού άπηχούν

μιὰ χώρα και μιὰ περίοδο ἀλλὰ μᾶς πλησιάζει κι' ὅλας ξεφεύγοντας ἀπ' αὐτὰ σὺν αἰώνια οἰκεία παρουσία πού σημαίνει τόσα γιὰ μᾶς ὅσα και γιὰ ἐκεῖνους πού πρωτοδιάβασαν τὸν «Ἡλίθιο».

Στὸ Ντοστογιέβσκη μὲ μιὰ λέξη ἢ ἡθογραφία συμπίπτει μὲ τὴν ψυχογραφία — σὺν ἀναζήτηση τοῦ γενικώτερου ἀνθρώπινου καθὼς τοῦτο διαμορφώνεται μέσα σὲ εἰδικὰ πλαίσια τύπου και χρόνου.

Μέσα σὲ τέτοια ἡθογραφικὰ ὅρια κατόρθωσε ὁ Ντοστογιέβσκη νὰ πολιτογραφήσῃ τὸ στοχασμὸ και τίς ιδέες σὺν θεμιτὰ μυθιστορηματικὰ στοιχεῖα. Ὅχι μὲ τὴ διαδικασία τῆς ἀπομονώσεως μερικῶν ιδεῶν και τῆς ἐκ τῶν ὑστέρων δημιουργίας χαρτίνων τύπων πού θὰ τίς μεταφέρουν — ἀλλὰ μὲ τὴ μόνη θεμιτὴ μέθοδο τῆς ἐν ἀρχῇ δημιουργίας ἀνθρώπου πού εἶναι συγχρόνως αὐτόνομα πλάσματα και φορεῖς ὀρισμένων ιδεῶν. Σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Ντοστογιέβσκη δὲν ἐπισημαίνεις αὐθαίρετη ἐπέμβαση τοῦ συγγραφέα πρὸς τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο μέρος τῆς πλάστιγγος τῆς συνεχούς μάχης ιδεῶν πού διεξάγεται, δὲν εἶναι φανερὴ ἐκ τῶν ἔξω ἐπενέργεια. Ἀντίθετα σ' ὅλα του τὰ ἔργα προβάλλει ἀνάγλυφη ὅσο σὲ κανένα μυθιστοριογράφου ἢ πλαστογράφου ἰκανότης τοῦ Ντοστογιέβσκη, πού δημιουργεῖ ὀλοζώντανες μορφές μὲ σάρκα και ὀστά, ἀλλὰ σινηθέστατα και τὸ ἀνήσυχο πνεῦμα πού κατεργάζεται ιδέες και ἰχνογραφεῖ στοχασμούς. Οἱ ιδέες μὲ δυὸ λέξεις τῶν ἡρώων τοῦ Ντοστογιέβσκη δὲν εἶναι ξένα ἐνδύματα πού φανερόνουν και ὑπογραμμίζουν τὴν τεχνητὴ παρουσία τους ἀλλὰ ὀργανικὰ δεμένα στοιχεία μὲ τὰ ζωντανὰ πλάσματα τῆς φαντασίας τοῦ συγγραφέα, ἄρρηκτα συμπλεγμένα μὲ τὰ ὑπόλοιπα σημάδια τῆς προσωπικότητάς τους. Στοχάζεται και ὁ Ἰβάν Καραμάζοφ κι' ὁ Ρασκόλνικωφ κι' ὁ Σταυρόγκιν, κι' ἔχουμε τὴν αἴσθηση ὅτι ἂν ἔλειπαν αὐτοὶ οἱ στοχασμοὶ τους οἱ ἥρωες θάταν λευροί, τὸ ἴδιο και τὰ ἔργα μέσα στὰ ὀποῖα κινοῦνται.

* * *

Αὐτὰ τὰ ἔργα πού πλούτισαν τὴ ζωὴ μας και βάθιναν τὴν ἀνθρώπινη ἐμπειρία μας ὅσο πολλές ἑκατοντάδες μυθιστορήματα ἀλλὰ μαζί... και σὲ κάθε καινούργια περίοδο τῆς ζωῆς μας ἐπιστρέφουμε κοντὰ τους μὲ νέα προσδεκτικὴτητα, νὰ τὰ ξαναδοῦμε ὀριμώτεροι, νὰ τ' ἀφήσουμε κάπως περισσότερο ὀριμοὶ — πού σημαίνει, κατὰ τὴν τελικὴ διατύπωση τοῦ Δήρου, μὲ περισσότερη κατανόηση τῶν ἀνθρώπινων. Μᾶς παρασύρουν σ' ἓνα ἀνεμοστρόβιλο παθῶν, τέτοιο πού ἀνακυκλῶνει σὲ ἀλλεπάλληλες συνθέσεις βιωμάτων τοὺς ἴδιους τοὺς ἥρωές τους, πού μᾶς ἀφήνει στὸ ἴδιο τυπικὸ σημεῖο ἀπ' ὀλον ξεκινήσαμε, μὰ οὐσιαστικὰ μετακινημένους στὴν κάθετη πορεία ἀπὸ τὴν εὐδαίμονα ἄγνοια στὴν πικρότερη ἐπίγνωση.

Μιὰ ἐποχὴ ζωντανεύει, ἢ Τσαρικὴ Ρωσσία, ἀχανής, δερμένη ἀπὸ ἀγεφύρωτες ἀντιθέσεις, κι' ἓνας ἀπίστευτης χρωματικῆς ποικιλίας κόσμος — δαμονικῆς μορφῆς σὺν τὸν Ἰβάν Καραμάζοφ και τὸν Σταυρόγκιν, ἁγιασμένες φιγούρες, σὺν τοῦ Ἀλιόβα τῶν «Ταπεινῶν και καταφρονεμένων» ἢ τοῦ Καραμάζοφ, τοῦ Στάρετς Ζωσιμά και τοῦ πρίγκιπα Μίσκιν, ἀντιφατικῆς ἀλλὰ τόσο δικαιομένους μορφῆς, ἢ Ναστάσια Φιλίπποβνα κι' ὁ Ραγκόζιν, ὁ Σβιτριγκάιλοφ, ὁ ἴδιος ὁ Ρασκόλνικωφ...

Κι' ὀλες αὐτῆς οἱ μορφῆς νὰ πλέκονται γύρω ἀπὸ τὰ κντταρικὰ στοιχεία τῆς ζωῆς, τὸ Θεοῦ, τὸν ἔρωτα, τίς ἀνθρώπινες σχέσεις καθὼς διαμορφώνεται μέσα στὰ κοινωνικὰ ἢ πολιτικὰ δεδομένα, τὴν αὐτοκτονία, ὄχι τὴν ἐνοστικὴ ἀλλὰ τὴν μεθοδικὰ λογικὰ προγραμματισμένη τοῦ Σέτσοφ τῶν «Δαμονισμένων» — μορφῆς πυρακτωμένες ἀπὸ μιὰ ἐνταση πάθους κι' ἓνα βᾶθος ζωῆς, νὰ μᾶς σφραγίζουν μὲ τὴ φλεγόμενη σφραγίδα τῆς δικῆς τους ἐπίγνωσης και αὐτοσυνειδησίας — δῶρο πού μᾶς χαρίζει μόνου ἢ ἐπαφῇ μὲ τὰ ἐντελῶς κορυφαῖα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος.

Κι' ὁ Ντοστογιέβσκη, ἀποκηρυγμένος και καταδιωγμένος και ἀπὸ τὴν Τσαρικὴ και ἀπὸ τὴ Σταλινικὴ Ρωσσία, ἐπανερχεται και ἀποκαθίσταται μὲ κάθε ἐποχὴ ὄχι μόνου στὴν πατρίδα του ἀλλὰ και στὸν ὑπόλοιπο κόσμο — γιατί τὸν ἀνθρώπου ἔχει ὅσο κανεῖς ἄλλος μυθιστοριογράφου ἰχνογραφεῖ στὸ ἔργο του, και τὸν ἑαυτὸ του — ὁ ἀνθρώπου δὲ βρῆκε ἀκόμα τὸν τρόπο ἢ τὴ θῆληση νὰ τὸν ἀποκηρύξῃ.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΛΟΓΩΝ ΔΙΧΩΣ ΑΝΤΙΛΟΓΟ

ΑΛΛΟΣ ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΛΛΟΣ

Όταν τὸ κάλλος ἐκτεθῆ στους δρόμους τῆς ζωῆς
γκεμίζεται.

Τ' ὠραίο σου τὸ ἕφος μὴν ξεοδεύεις

μὲς τις πλατείες πὸν σπαρταροῦν.

Στὸν ἥσυχο καιρὸ βιβλίου ρομαντιζοῦ

ἄς σέ χαροῦνε οἱ λίγοι.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΕΡΙΣΚΕΨΕΙΣ

Τῶν περισκέψεων ὁ καιρὸς φθινοπωριάζει πέρα

μὲ τῆ χαλκῆ σπατάλη τῶν δεντρῶν καὶ τ' οὐρανοῦ τὸ
θαμπωμένο πρόσωπο

πὸ τοῦ φυσάει ἡ ἀπόπνοια πρωϊνοῦ θολοῦ

σὰ στόματα πυρετικά στὸ παγωμένο τζάμι.

Κάθησε ἐδῶ στὴ γρηῃά τὴν πολυθρόνα πὸν τυλίχτηκε

μὲς τὴν πολλὴ τὴν πείρα,

σταύρωσε τὴν καρδιά σὰ δύο σου χέρια,

σὰ γόνατά σου ἀπόθεσε τοῦ μόχθου τὴν τραχύτητα

καὶ τὰ ὄνειρα τοῦ κυνηγοῦ

καὶ πές: ἀξίζει νὰ τὴ ζοῦμε τὴ ζωὴ πὸν ζοῦμε;

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΣΠΑΤΑΛΗ ΤΩΝ ΦΤΕΡΩΝ ΜΑΣ

Κάτω ἀπ' τὰ πάθη τῶν καιρῶν μικροὶ βλαστοὶ γλυστράνε
κι' ἐτοιμάζουν

τὸ πράσινο ἀριστούργημα.

Κάτω ἀπ' τοὺς ὄμους μας περνοῦν οἱ τελευταῖες ἐλπίδες

γιὰ μιὰν ἀχτίδα τοῦ ἡλίου.

Πόσο τὰ σπαταλήσαμε τὰ ὀλόχρυσά φτερά μας

μιὰ φῆμη ἀβέβαιη τάχα ἐξασφαλίζοντας

ἀντὶ μιὰ κοίπα μὲ κρασί!

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ

Ὁ κόσμος γέμισε πλατείες καὶ δρόμους,

σφύζει σὰ δαχτύλα καὶ στὸ ρυθμὸ μετάλλου,

τὰ σπύγια ἀνοίξανε τοὺς πρόσθιους τοίχους

βιβλία οἱ καρδιὲς δλάνοιχτα!

Πόσο μᾶς λείψανε τὰ μονοπάτια

μὲ τὸ στενὸ τους κόσμον πὸν μᾶς ἔπνιγε

στὶς χειρᾶφιες καὶ τὰ χαμόγελα!

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΟΙΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Φοράμε μιὰ ζωὴ ἔτοιμη

φοράμε μιὰ παιδεία ἔτοιμη

ἔτοιμοι οἱ δρόμοι κι' οἱ πλατείες καὶ τὸ στρατιωτικό.

Ἔτοιμα ὅλα.....

.....

καὶ μιὰ στιγμή τὴν ἔτοιμη ζωὴ ἐγκαταλείπουμε

πεθαίνοντας τὸν ἔτοιμὸ μας θάνατον

ἄλλα ποσὸν ἐτῶν.

Ο ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΦΟΒΟ

Ἄφῃστε τὶς φωτογραφίες τοῦ παρελθόντος·
 μᾶς στοίχισαν πολλές ματιές.
 Πιστεύουμε στὴν ἡρεμία τῆς κλίνης ὅταν πέφτη τὸ κορμί κατάξερο
 πελεκημένο ἀπὸ τὸν κόπο,
 στὰ ματωμένα βλέφαρα ποὺ τὴ ζωὴ κοιτᾶνε ἀπὸ τὴν κλειδαρότρουπα.

Χθὲς ὄπλισα τὰ μάτια μου μὲ θάρρος
 νὰ βλέπω ἔμπρός μου.
 Μὴν κουνουνίζετε ἄγγελους πάνω στὸν ἴσχιό μου γιὰ ἐπιστροφές.
 Τὶς στήλες τοῦ ἄλατος φοβοῦμαι!

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΡΟΔΟ

Ρόδο ποὺ ξεπερνᾶς τὴν ἔκταση τοῦ ὀρίζοντα
 καὶ κρέμεσαι σὰ σκέπη μὲς τὸ δειλινὸ
 τὴν ἡρεμία μας ἐποπτεύεις μὲ ναρκωτικὸ καθὼς μᾶς κατακαίεις
 μὲ τὸν πυρὸς τοῦ Ἀρχάγγελου.
 Τὸ πνεῦμα δὲ θηλάζει ἀπ' τοὺς χαμένους παραδείσους.
 Ἡ τράινα τῆς ἀνάγκης δέρνεται στὸ θώρακα τοῦ μέλλοντος
 κι' ἐγκαθιστᾶ ἀποικίες.

Ρόδο τῶν ἄσημων καιρῶν
 τὰ πέταλά σου μελετῶ μὲ μυτερὴ ματιὰ σὰν τὸ πηγᾶδι
 ποὺ τρουπᾶ τὴ γῆ.
 Κάτω ἀπ' τὸ πρᾶο νερὸ παχαίνει ἡ θύελλα κι' ὠτοκοεῖ.
 Ὅστοςο ἡ βίβλος ἀντιλάμπει καὶ φυλλομετροῦ
 τὶς ἐπιδόρπιες παραινέσεις.

Σχῆμα τοῦ ρόδου στὸ καπέλο τῆς Κυριακῆς
 κουράζεις δείχνοντας τὴν πάροδο τοῦ χρόνου.
 Τὸ ἐσπέρας χθὲς μᾶς τυραννοῦσε ὁ πυρετὸς τῶν ἀνεργῶν καιρῶν.
 Τώρα τὸ πρόγραμμα μᾶς ροκανίζει τοῦ αὔριο
 μὲ τὸ σαφές του βῆμα.

Τοὺς τάφους φόρεσε τὸ ρόδο μὲς τὴν πολιτεία τῶν παρελθόντων
 μὲ κάλλος τάχα φιλοτεχνημένο.
 Ἡ μνήμη ρόδο ὑπέροχο στὴν τραχηλιὰ τῆς νύχτας
 ὅταν μυρίζουν τ' ἄστρα γιασεμὶ
 μὲς τοὺς καθρέφτες παραθύρων ἀνοιχτῶν.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΜΦΙΒΟΛΙΑ

Ὁ θόρυβος μὲ ροκανίζει.
 Κι' ἡ μοναξιά μὲ σπαταλᾶ, μὲ σπαταλᾶ μὲς τοὺς καθρέφτες.

Ὅπου κι' ἂν πάω φαντάσματα μὲς τοὺς ἀνθρώπους
 τρέχει ἡ πηγὴ τὴν πίκρα τοῦ καιροῦ.

Καὶ στίς σοφίτες ὁ ἥλιος λιγοστεύει
 Τὸ ρόδο μόνο δείξει ὥραία κατέχει.

Οἱ συννομιλητὲς κρατοῦν σπαθιά
 κάτω ἀπ' τὰ φύλλα τῆς λαλιάς.

Ὁ δρόμος γέμισε ἀπὸ σπῆτι
καὶ τὰ δωμάτια μοιάζουν μὲ πλατείες.

Δὲν ξέρω ἂν ἔνδυμα φορῶ
κι' ἂν ἔχω τίποτε νὰ κρύψω.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΟΜΒΡΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Ὅταν θὰ πέση ὁ κεραυνὸς ξερὸ χορτάρι δὲ θὰ βρῆ νὰ προσανάμη.
Τὸ φάγαν οἱ ἀγελάδες τῶν ἰσχνῶν καλοκαιριῶν.
Νερό! νὰ θρέψουν τὰ μαστάρια καὶ νὰ δοθορογίσουν
Πεθαίνουν τὰ σκυλλιά μὲ τὰ καθρεφτισμένα μάτια τους μὲς
τὰ στεγνὰ τ' ἀνθρώπου πρόσωπα.
Αἷμα ζητᾷ ἡ καρδιά γιὰ τὴν κυκλοφορία κι' ἕνα παλμὸ τὸ νεῦρο.
Ἡ ὄχεντρα λύσσαξε, θὰ φάη τὴν πέτρα πού μοιρολογᾷ
μὲς τὸ πλατὺ τὸ φῶς.

Τὸ φῶς μᾶς γδέρνει...

Κάποτε ὁ ἄντρας εἶχε μέσα του ἕναν ἄντρα
εἶχε ἡ γυναῖκα μιὰ γυναῖκα μὲς τὸν κόλπο της
τώρα δὲν ξέρουμε ἂν ἔχουμε κἂν χέρια.
Μονάχα ὁ φόβος συντηρεῖ τὴν ἀξιοπρέπειά μας.
Τὸ μέτωπό μας ἔπεσε στὶς πλάκες τρέμοντας τὸ ρωμαλεὸ τὸ φῶς.
Τὸ θάνατό μας ἐτοιμάζει κάθε φλέβα μας
μὲ προγραμματισμένο τρόπο
ἐνῶ στὰ ὀγδόντα σκαλοπάτια τῆς ζωῆς μπορεῖ νὰ σακαφαλῶση
τὸ θνητὸ κορμί μας.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Τὸ νοῦ ἔχουν τὰ παιδιὰ καὶ τὴν Κυριακή τους
κι' ἐμεῖς τὰ πεθαμένα χρόνια μας, τὰ λένε πείρα.
Μὲ τὰ χρυσᾶ σου ματογυῖα ξάστερο δὲ βλέπεις τὸ ποτάμι τοῦ φωτός.
Τὸ νυσταγμένο βλέφαρο παιδιοῦ σπουδάζει τὸ Θεό.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ

Τὸ θόρυβο ἐτοιμάζω μέσα στὸ σταφύλι
γιὰ νὰ συμμαζευτῆ στὸ ἐλάχιστο ἢ πικρία μου.
Δὲν θέλω νὰ γνωρίζουνε τὸ πρόσωπό μου οἱ δρόμοι.
Τὰ ξένα μάτια δὲ μποροῦν νὰ λυπηθοῦνε τ' ἄλλα μάτια!
τ' ἀγκάθια του ἔχει κάθε ἀγρός.
Λοιπόν, ἀφήστε τὶς κουρτίνες στὰ παράθυρα
Οἱ ἐπιστολὲς ἄς μὴ μᾶς συναντήσουν
μὲ τὰ περίεργα μάτια τους.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΗΔΙΑ

Φοβάμαι τὴν ἀηδία πὺ καταστρέφει τὴν ἐντύπωση
ἀπ' τὴ χρυσόσκονη στὰ πέταλα τοῦ θέρους.
Τὸν ἄνθρωπο θυμᾶμαι μὲ ἀγαθὲς προθέσεις
προτοῦ κερδίσει τ' ἀσκημὸ του πρόσωπο.
Τὸν ὄχλο προτιμοῦσα σὲ στιγμὴ φωτὲς
ὅπως ἐπίθεση στ' ἀνάχτορο τυράννου.
Ἔγινε τώρα πλῆθος ἄβουλο μ' ἕνα κρεβάτι ἐνάρετο

μ' ένα περίεργο δέος στο κεφαλόσκαλο.
 Λοιπόν, τόν τρόμο προτιμῶ πού ξεκλειδώνει τὰ σαγόνια τῆς νυχτός
 κι' ἐκπέμπει λέξεις πυρωμένες με ἀστραπή.
 Ὁρθῶνεσαι τοῦλάχιστον με δασωμένο θώρακα.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΟ

Μές τὴν περίεργη θάλασσα καὶ τὸν ἀνοιχτομάτην οὐρανὸ
 καὶ στὸ βουνὸ πού φλυαρεῖ στὴν πλούσια χαίτη του
 στὸν κάμπιον πού φιλολογεῖ ἡ ὀχιά κι' ὁ γρύλος
 μορεῖς νὰ δῆς τὸν ἴσχιο τοῦ Θεοῦ.
 Τὸ φῶς του σὰ γενναία σαγόνια ἀποκρυπτογραφεῖς
 στὶς ῥόδινες προτάσεις τῆς καρδιάς σου.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΕΡΩΤΑ

Ἐνα στυφὸ κορίτσι γάζα ἀλεύκαντη μες τὸν καθρέφτη
 ἐφηβικῶν ματιῶν με ἀναπολεῖ.
 Ἐπάνοδος λοιπὸν σ' ἐλάσσονες ἀγάπες μ' ἀναρθρα φεγγάρια;
 Κατάφλογε ἔρωτα τῆς μᾶς στιγμῆς
 τῆς τόσο ἀντίνομης..!

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΜΑΣ

Ὅταν πεθάνης γίνεται τὸ πρόσωπό σου ξένο!
 Δὲν ξεχωρίζουνε τὸ βῆμα σου μηδὲ τὰ εὐήκοά σου σκυλιά.
 Οἱ συνομήλικοί σου κρόταφοὶ τὶς ἐπισκέψεις τῶν ἐτῶν
 φυλλομετροῦνε τάχα με περιέργεια.
 Καὶ πέφτει ἡ πλάκα τῆς συνήθειας καὶ τὰ ἰσοπεδώνει
 Τὸ πέδιλο τοῦ χρόνου μοναχὰ δουλεύει
 τὸν τράχηλο ἀνεβαίνοντας τῆς νύχτας.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΡΥΠΝΙΑ

Ἡ ἀγρύπνια καταστρέφει τὸ κορμὶ με τὶς χυδαῖες ρυτίδες,
 μὰ σπρώχνει τὴν ψυχὴ στὴ θέληση νὰ ζήση τὴν ἐπίπεδη ζωή.
 Ὁ ὕπνος τοῦ δίκαιου δὲν πορεύεται ἀπ' τὸν ἥλιο καὶ τὸν κόπο.
 Ὅταν λυθοῦν οἱ κόμποι τὸ μυαλὸ δουλεύει ἀκόμα:
 κάτω ἀπ' τὸν κόμπο ξεπηδᾶνε χίλιοι κόμποι.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΝΤΟΛΕΣ

Ὅταν τὸ πρόσωπό σου χάσης μέσα στὰ βιβλία
 καλλιδρομεῖς ἀπὸ τὶς παρωπίδες.
 Τὰ δόγματα καταρρακώνουν τὴν ψυχὴ με ψευδαισθήσεις.
 Κάθε ἐποχὴ τὶς ἐντολές της, κάθε κράτος τὶς ἐντολές του,
 κάθε θρησκεία τὶς ἐντολές της.
 Μετάγχιση ἐντολῶν με τὸ αἷμα τοῦ ἄλλου Θεοῦ,
 τοῦ ἄλλου προσώπου.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΟΞΑ

Ὁ στέφανος τῆς κεφαλῆς λαμποκοπᾷ ξεδεύοντας
 στὴν κάθε λάμψη του τὰ κύτταρά μας.
 Τὰ φύλλα του εἶναι κόποι, βουτηγμένοι μες τ' ἄλατι,
 καὶ προδοσία ζωῆς:

χαμένα άστέρια νυχτεριών, τομές στά ρόδα τής αύγής
 και κόμποι στοῦ ἡλιου τὰ μαλλιά.
 Ἐνυποψίαστε πού περνᾶς, τοὺς αὐτοεγκληματίες ἑμᾶς
 π' ἀναρροφοῦμε τὸ αἶμα μας,
 μνημόνευσε στήν προσευχή σου.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

Τις νύχτες μὲ ἐπισκέπτονται οἱ δαπάνες
 και μοῦ ζητᾶνε τὸ «γιατί»:
 Δαπάνες γιὰ τὴ μόρφωση και τὴν προετοιμασία
 κι' ἄλλες γιὰ τὰ κοινὰ τῆς πολιτείας,
 γιὰ τὴ μεταθανάτια φήμη,
 γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὸ δόγμα...
 Δὲν ἔχει ἀπάντησὴ τόσο μᾶς γύμνωσε ἡ ζωὴ.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΔΕΙΞΗ

Ἐπίδειξη τριαντάφυλλου χωρὶς ρυθμὸ
 σὰν τὴν ἀντίφραση σ' ἐπαπειλεῖ ρητόρων ὁ ἔπαινος.
 Τὰ προσωπεῖα μεταξωτὰ θὰ σοῦ μειδιάσουν
 μὲ καταδεχτικὸτητα.
 Βιτρίνες θὰ φωτίζουν τ' ὄνομά σου και τὰ σχόλια ἐπίχρυσα
 θὰ σ' ἐξαγγέλλουνε σὲ ὀρίζοντες εὐήχους
 και φωτογραφικούς
 Μὰ ἑμεῖς τὸ δάκρυ τ' ἄμυρό τοῦ λαοῦ
 πρισματικά θὰ σ' ἀναλύουμε σταθμίζοντας τὸ πόσο
 φτηνὰ ὄλικά σὲ συγχροτοῦνε.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΛΕΞΕΙΣ

Οἱ λέξεις ἔχουν ρίζες στὸ αἶμα τῶν προγόνων
 εἰσπνέουν τὴν περιπέτεια τῶν χιλιετηρίδων
 τὰ ξενικά κοντάρια τοὺς χαράξανε τὸ δέσμα
 ἔξανδραπόδισαν τὴ λάμψη μερικῶν
 τὴν πρόοδο και τὴν πτώση βλέπεις στά χιτῶνια και τὰ πέδιλά τους
 και κάποια πάθη στὸν παλμό τους.
 Τὸ «σ' ἀγαπῶ» κι' ὁ «θάνατος» δὲν ἔχουνε πατρίδα ἀνθρώπινη:
 τίς πολυφθόγγισε ὁ Θεός.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΦΩΣ ΚΑΙ ΤΗ ΛΗΣΜΟΝΙΑ

Ἐχει ἀπαράδεκτη σκληρότητα τὸ φῶς:
 δείχνει πληγές, δείχνει οὐτίδες δίχως πρόφραση ἢ ἐλαφροντικό,
 σὲ ἀποκαλύπτει σὴν περιέργεια πού κατηγορεῖ.
 Δίκοπη πράξη νὰ γυμνώνης τὴν ψυχὴ σου.
 Στὸν ἔπαινο νὰ δυσπιστῆς: σὲ τρώει σὰν τὸ νερὸ
 σταλαγματιά - σταλαγματιά σὴν πέτρα.
 Τὸν ἴσκιό προσκαλῶ ν' ἀπολησμονηθῶ.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΓΩ

Μὲ τυραννεῖ ἡ φθορὰ μὲ τὸ σκληρὸ γρανίτη τῆς.
 Καίτῃ τὸ πνεῦμα διάπυση διαχέεται μὲς τίς πτυχές τοῦ σύμπαντος.
 Ἡ μνήμη συντηρεῖ ἀριθμούς ἢ μεταπλάθεται σὲ μῦθο.

Ἦ ὕλη θὰ γίνη ἐνέργεια. Μὰ ἐγὼ θὰ λείπω.
 «Ἐγὼ»! Μεγάλος ἦχος γιὰ τὰ πρόσωπα· σιωπὴ γιὰ τοὺς αἰῶνες.
 Βιβλία δὲν ἔχει ὁ οὐρανός. Μόνο ἄστρα κι' ἄστρα κι' ἄστρα
 ὅλο ἄστρα, Θεέ μου!

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΝΑΞΙΑ

Ὅταν θὰ πῆ «παρούσα» ἡ μοναξιά κι' ἄς ἦθε μὲ λιτότητα
 πέταξε τ' ὄπλο κι' αὐτομόλησε πρὸς τοὺς νεκρούς.
 Δὲν ἔχει ὁδὸ γιὰ σέ μηδὲ καὶ στὴν εὐρεία πλατεία
 μηδὲ στὶς πανηγύρεις.
 Ὅ αὐτάρκης ζῆ μὲ τοὺς πολλοὺς γι' αὐτὸ τὸν παραστάτη του
 στὴ μάχη δὲν ἐγκαταλείπει.
 Ὅ μάρτυρας στὶς φλέβες συσσωρεύει τοὺς πολλοὺς κι' ἄς εἶναι
 τοῦτο μιὰ ὄπτασία.
 Ὅταν θὰ πῆ «παρούσα» ἡ μοναξιά
 πολίτης γίνε τ' οὐρανοῦ χωρὶς αἰδώ.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΚΡΕΒΑΤΙ

Δὲν ὑποτάζεται στὴν κοίτη ὁ ἔρωτας
 κάθε γωνιά καὶ πάθος
 ὅταν χορεύη ἡ φλόγα τῆς ζωῆς στὰ μέλη.
 Ὅ γάμος μιὰ διαρκῆς στιγμή
 Τοῦ σώματος ὁ μόχθος ξεκουράζεται κι' ἀκουμπιστὸς στὴ μύτη βράχου.
 Ὅ μόχθος τῆς ψυχῆς δὲ γαληνεύει
 μηδὲ στῆς μουσικῆς τ' ἀπατηλὸ τοπίο
 μηδὲ στοῦ θόρυβου τῆ ζάλης.
 Τὸ σέβας μας στὴν κλίνη τοῦ ἀσθενοῦς.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Παρακαλῶ διπλώστε τὶς καρτέκλες σας.
 Ἦ Κυριακὴ κι' ὁ ἴσκιος τοῦ πλατάνου κι' ἡ λιακάδα
 ὁ τζιτζικας κι' ἡ φωτεινὴ θερμάστρα
 εἶναι περίεργα πράγματα σὲ στήλη ἐπαρχιακῆς ἐφημερίδας.
 Τὸ πρόβλημα ἔχει μάτια ἀγκαθερά.
 Παρακαλῶ διπλώστε τὶς καρτέκλες σας.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΟ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

Τὸ κλῆμα τρέφεται ἀπ' τὴ γῆ κι' ἀπ' τὴν καρδιά μας
 σὰν τὴ συνομοσία.
 Τ' ἀνίδεον τὶς ἐπαφῆς νὰ τρέμης: ἀχρηστεύουν
 τὴν ὀξυδέρκεια καὶ τὴν ἐπιμονή.
 Πολλὴ μαράθηκες φυλλομετρῶντας κείμενα,
 ἐνώνοντας ὀξέα στὰ σωληνάγια,
 τὶς ρίζες καλλιεργῶντας ἀριθμῶν.
 Προπάντων νὰ φοβᾶσαι τὸν βιομήχανο τῶν ιδεῶν:
 Ἦ κολακευτικὴ ματιὰ του κοῦβει τὸ προνόμιο
 καὶ τὸ μοχλὸ τῶν ἀπερίφραστον θανάτων.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΤΤΑΝ

Γεμίσαμε τοὺς δρόμους μὲ ἥρωες, ἀλλὰ ἠττηθήκαμεν
 ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ ζωή.
 Τὸ θέμα τῆς ἰσχύος κενὸ πιθάρι.
 Πέρα ἀπ' τὰ κράσπεδα τοῦ χρόνου κεῖται τὸ χωριὸ —

δὲν ἔχει μύθους κι' ἥρωες·
ὁ θάνατός του δὲν διαφέρει ἀπ' τὸν δικό μας θάνατον
ἐκτός ἀπ' τὴν στολή τὴν χρυσοποίκιλτη.
Τοῦλάχιστον ἐκεῖ δὲν εἶχε ταραχὴ ὑποσχέσεων
κι' ἐτοιμασίες γιὰ κλάδους φοινικιάς.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Ὡς ποῦ μᾶς πάη ὁ θάνατος μὲ τὸ σπασμένο του ποδάρι;
Στὸν ὕπνο τοῦ θανάτου ὑπάρχουν ὄνειρα;
Τ' ἄνθος τῆς μοναξιάς, τὸ πιὸ μεγάλο ἀμάρτημα, κι' ἡ πείρα,
τὸ δεύτερο ἔγκλημα μετὰ τὴ γέννησή μας,
μᾶς παραστέκουν μὲς τὸ κοσμικὸ σκοτάδι;
Θεέ μου! τί ζύμη 'ναι ἡ οὐσία σου;
'Ἡ πλάγια νύχτα μὲ κατρακυλᾷ μὰ ἐλπίζω
στὸ μαντευμένο πιά ὄρθρο.
'Αζούμ τὸν ἦχο τῆς ἀνάγκης ποῦ μουδιάζει τὰ ἐρωτήματα.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ

'Ἡ ποίηση πέθανε μὲ τὸν Θεὸ σὲ κατακίτρινο ἦχο.
Λυποῦνται οἱ κύκνοι κι' ὁ χαλκὸς τοῦ φθινοπώρου.
Στὸ πεζοδρόμιο κάθεται ἡ γρηᾷ πουλῶντας παρελθόν,
σ' ἓνα βιβλίο γεμάτο θειάφι.
Λυποῦμαι τίς γραφές μου.
Διαβάτη, συλλογίσου τὸ στεγνὸ τοῦ ρόδου πέταλο ποῦ πάγωσε
μὲς τὴ σιωπὴ μακρὰ ἀπὸ βλέμμα.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΑΣΗ

Τώρα ποῦ ξύπνησε τὸ πρῶτο φύλλο
θ' ἀνοίξω τὸ βιβλίο τοῦ περασμένου μου χειμῶνα.
Μετρᾷς τὸ βάθος τῶν νυχτῶν μετὰ τὴ θύελλα βλέποντας
μὲς τὰ μαλλιά τοῦ νέφους τὰ μαλλιά νὰ παίζον τοῦ ἥλιου.
Λοιπὸν ὁ μέσα κόσμος σκάβει τοὺς νεκρούς·
ἡ πλάση πλάθει πλούσια πλάσματα παντοῦ καὶ πάντοτε.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΓΝΟΙΩΜΕΝΟΥΣ

'Ἡ συνεχῆς φωνὴ ἀπ' τ' ἀγάλματα καὶ τοὺς καθρέφτες
τῶν ἄλλων μου ἡμερῶν
τίς ἀποφάσεις δυσκολεύουν.
'Ἡ τέχνη νὰ καλῆς στιγμὲς εὐτυχισμένες!
'Ἄν εἶχα κόψει τὸ δεσμὸ καινούργια πολιτεία μὲς τὰ ἔνδον
τῆς ζωῆς μου θὰ ἰχνογραφοῦσα
καὶ θὰ ξεχέρσωνα γιὰ νέα χωράφια.
'Ὁ βίος μας σύντομος κι' ἡ πείρα σφαλερὴ.
Σὲ κάθε βῆμα ὀρθώνει κεφαλὴ ὁ μεταγνοιωμὸς.
Εἶναι κι' οἱ φεγγερεὲς ἀχτίδες ἄλλων ἡλιῶν!

ΚΑΙ ΑΛΛΟΣ ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΡΩΤΑ

Μέσα-στοὺς πόρους σου κυκλοφορεῖ ἡ ματιὰ μου
τὸ πάθος ἐτοιμάζοντας τῶν σκοτεινῶν μου αἰσθήσεων.
'Ὁραῖους κίματισμοὺς τὸ δέγμα συλλαμβάνει —
μὲ διαποτίζεις μὲ διαποτίζεις μὲ διαποτίζεις,

τὸν οὐρανὸν ἐκθέτοντας σὰ φῶς ὀμίχλης ἐρυθροῦ
 κι' ὕστερα πέφτουν μπρούντζινα τοῦ φθινοπόρου φύλλα
 καὶ διαμελίζομαι.
 Τόσος πολὺς Θεὸς χαμένος μὲς τὸ σῶμα!

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΠΟ

Κοιμῶνται ἀπ' τὸ θλιμμένο κόπο σὰ μυλόπετρες βαρειά.
 Μὰ ἐγὼ τὸν κόπο καταριέμαι.
 Ὁ κόπος ξεφλουδίζει τὴν ψυχὴ καὶ τὴν καταπαγώνει
 κι' ἄς εἶναι θερινὸ τὸ βράδυ σὰν τὰ μάτια πρωτογέννητου σὲ σπίτι.
 Ὁ κόπος θρυμματίζει τὰ λουλούδια τῶν ἐρώτων
 κι' ἐνῶ τὰ νιάτα ἀστέρια ἀνοίγουνε στὰ χεῖλη
 τὸν καταπνίγουνε οἱ ἀρμυράδες τῶν ἑκατὸν δακρῶν.
 Ἡ μέρα δὲν περνᾷ, λιγόστιγμὴ 'ναι ἡ νύχτα
 κι' ἡ ἡλικία δὲν σταματᾷ.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕἶΔΩΛΟ ΤΟΥ ἘΡΩΤΑ

Μὲς τοὺς καθρέφτες τῆς συνείδησής μου διέρχεται
 τοῦ ἴδιου κορμιοῦ μου ἡ χάλκινη ριπή:
 Εἶδωλο τοῦ ἔρωτα ποὺ ἐκπέμπεται ἀπ' τὰ μάτια μου ὡς ἀχτίδα
 στὰ θηλυκὰ κορμιά κι' ἀνταναικᾶσαι κι' ἐπανέρχεται
 μὲς τὸν καθρέφτη τῶν ματιῶν μου κι' ἀπ' ἐκεῖ σὰν τὸ νερὸ
 εἰσδύεις βαθεῖα μὲς τὴ συνείδησή μου ὡς ἄλλο εἶδωλο
 ποὺ ὑπόσχεται τὴ θέρη τῶν περιστροφῶν.
 Καὶ σ' ἀγαπῶ γιατί εἶσαι οὐσία καὶ πνεῦμα μου κι' ἀνειακοπτριμὸς μου
 σὰ θερινὸς μὲς τὸ νερὸ οὐρανό.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΑΞΙΔΙΟΥ

Ὅταν θ' ἀρχίσω νὰ μετῶ τις μέρες μου σὰν τὰ νομίσματα
 στὸ φῶς τοῦ λύχνου
 θὰ πρέπει νάνα τὰ πιθάρια τοῦ κρασιοῦ ἔτοιμα.
 Σοδειάσαμε πιά ἀπὸ τὴ ζωὴ, μαζεύουμε τὰ χρόνια μας μὲς τὸ σακκί
 κι' ἐτοιμαζόμαστε γιὰ τοὺς ἀτέλειωτους χειμῶνες.
 Τὸ παρελθὸν δὲν πείθει τὴν ἀναβολή.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΚΟΤΕΙΝΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ

Ἡ θέληση νερὸ κατακυλᾷ καὶ κατατρώγεται ἀπ' τις περιστάσεις
 ποὺ ἀπομυζοῦν τὰ κύματα τῆς ὑγρασίας.
 Οἱ σκοτεινὲς στιγμὲς μᾶς κυβερνοῦν κι' ἀποκαλύπτουν μὲς
 ἀπὸ τὸν ἴσκιό τους
 τὴν ἄμορφη ψυχὴ μας ποὺ περίτεχνα τὴ βάψανε μὲ φύλλα ἀνατολῆς:
 τότε τὸ χέρι ἀστράφτει μὲς τὴ θύελλα βράχου ὑγροῦ,
 τότε τὸ μάτι ρίχνει τις πλατειῆς μας μέρες πάνω σὲ
 κατάξερους φραγμούς,
 τότε ἡ ζωὴ τσακίζει τὴν ἐσπέρα μὲ ἀναπάντεχες δηλώσεις δίδουλες...

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΙΚΡΟΧΑΡΕΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΜΙΚΡΟΛΑΧΤΑΡΕΣ

Δὲν εἶναι βράχος καστανὸς μ' ἐπίφοβες αἰχμὲς μορφῆς,
 μηδὲ νερὸ ἱαματικὸ γεμάτο ὑπόσχεση γι' ἀναβολὴ θανάτου,
 μήτε καρκίνος τοῦ αἵματος ποὺ σὲ ξασπρίζει σὰν ἀβεστομένο τάφο,

μὰ μήτε λίπος π' ἀνυρῶνει τὴ σοδειὰ πὺδ πέρα ἀπὸ τ' ἀνθρώπνια
 μεγέθη:
 τὸ χαμομήλι τῆς μικροχαρᾶς, τὸ χαμομήλι τῆς μικρολαχτάρας
 στὸ βάζο Σαββατόβραδου.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΟΞΑ ΠΑΛΙΝ

Περνᾶ ὁ ἀρχάγγελος, χτυπᾶ τὴν πόρτα μας
 σημάδι μ' αἶμα ἀφήνει μας στ' ἀνώφλι
 κλαίμε τὸ γεγονός, κλειδώνουμε τὸ φῶς μας,
 ξεχνᾶμε τὴν τροφή καὶ τὸ νερὸ καὶ τὸ κρεβάτι,
 παραμορφώνοντας τὸν χτύπο μας
 κι' ἓνα πρωὶ νοερὴ βλαστᾶ στὸν κρόταφό μας δάφνη,
 φτερᾶ στὸν ὄμο κυματίζουνε νοερὰ
 τὸ σῶμα γίνεται νοερὸ σὰν αἶρα,
 πετάμε, χάνοντας τὸν ἄνθρωπο, τὸ μέτρο καὶ τὸν θάνατο,
 ἐπισκεπτόμαστε νοερὰ τὸν οὐρανὸ:
 ἡ Δόξα μᾶς ἀρωματίζει.
 Πέτρα τῆς γῆς καὶ τοῦ καθημερνοῦ μας μόχθου
 εἶχες τὸ βέβαιο φῶς συμαζεμένο σὲ μιὰ στάλα!

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΡΗΓΟΡΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ

Μοῦ ζήτησε στὸ βλέμμα νὰ διαγράψω τὴν καταγωγή της
 χωρὶς νὰ βλέπῃ δίπλα μου τὸν Ἄγγελο ποῦ ἀπόθετε στὸν ὄμο μου
 τὴ γοητεία τοῦ στίχου.
 Ἡ ρόδινη ἄμαξα τῶν δειλινῶν θανάτων σπαρατσοῦσε
 στὰ ἑαρινά μου χεῖλη.
 Τρελλή, τὴ γρήγορη στιγμή μὲ τὰ ἱακίνθινα μαλλιά περιφρονεῖς;
 Ἦμουνά νεός μὲ τὴ ματιὰ τῶν γρήγορων ἐρώτων!
 Κι' ἐσὺ μιὰ ὑπέροχη παλάμη.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΝΩΜΑΛΟΥΣ ΚΑΙΡΟΥΣ

Στὴ σάπια σάρκα ἐδάφους ποῦ φαρμάκωσεν ὁ φόβος
 ξυπνᾶ ὁ πρωτόγονος:
 Πρέπει νὰ ξήση τὸ κορμὶ τὸ μαλλιαρό.
 Ἄναρριχᾶται ὡς αἴλουρος, γλυστρᾶ σὰ χέλι
 σὰν ἄλεποῦ τρυπῶνει μὲς τὸ λαστιχένιο πῆδημά της
 παραμονεύει σὰν ἀράχνη.
 Ἄνόμαλοι καιροὶ στὴν πολιτεία: τὸ σπίτι ἀμπάρωσε
 κι' ὄπλισον.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΜΙΛΛΑ ΑΠΟ ΕΦΗΒΟ ΚΥΠΡΙΟΝ

Ἐστάλαξαν οἱ ὄρχεις του ἔρωτα
 κι' ἐκλείψεις ἥλιων.
 Τοῦτος εὐδοκιμοῦσε ἱπτεύοντας
 πουλάρι κυπριακό.
 Στὰ Παναθήναια πρότευσε
 ἢ στ' Ἀπολλώνια τῆς Δήλου;
 Πλάκα σαλπίζει τ' ὄνομά του.

Τὴν ἄμιλλα τὴ λέω Θεό.
 Τὴ νίκη θάνατο τοῦ πάθους.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΤΘΑΜΠΟ

Τρέμω τὸ σύθαμπο· χωρίζει τὴν ζωὴν
 ἀπὸ τὸ φῶς.
 Γραφή δὲν ἔχει ὁ ἴσκιος·
 μόνο ἀκαθόριστα φτερά,
 εἰδῶλα εἰδώλων.
 Τῆς ἀνοιξης περῶσαν οἱ φουρτοῦνες
 τόσον εὐώδεις.
 Ἦσθε ἡ αἰχμὴ τοῦ φθινοπώρου κι' ὁ βαρὺς δυσπνοιῆς ἀγέρας.
 Εὐχαριστῶ, λυχνάρι τῆς ἐσπέρας.
 Ὁ θάνατος δὲν ἔχει οὐσία χωρὶς νὰ πληγωθῆς τὴ μέρα.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΗΡΟ ΣΤ' ΑΚΡΟΘΑΛΑΣΣΙ

Αὐτὴ ἡ μελέτη τοῦ μηροῦ μετράει τ' ἀρώματα τῆς θάλασσης
 μετράει τὴ σκόνη τοῦ ἥλιου
 μετράει τ' ἀνέμου τὶς φρικιάσεις
 καὶ τὰ ὑακίνθινα μαλλιά μετράει τοῦ κύματος
 μετράει τοῦ βράχου καὶ τῆς ἀμμουδιάς τὰ χεῖλη
 μετράει τὰ μάτια μας.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΘΟΡΤΒΟ ΚΑΙ ΤΑ ΚΡΥΦΟΜΙΑΗΜΑΤΑ

Ὁ θόρυβος τὴ χαίτη του ἐκτινάσσει
 καὶ σπαταλᾷ τὶς ἀστραπὲς του
 παίζει σὲ μέταλλα καὶ φύλλα τὸ χαλάζι του
 τὸ χεῖμαρρο ξεχύνει
 τῶν ὄρυχείων τὸ τίναγμα
 ὁ θόρυβος μιᾶ γιὰ τ' ὄνομά σου...
 Εἶν' ἀγία ἡ συνεχὴς βροχοῦλα
 τὸ ποταμάκι φιλικὸ
 οἰκείες φωνές, μιλήματα, κρυφομιλήματα καὶ ψίθυροι
 ποὺ δὲ μιᾶνε τ' ὄνομά σου, τ' ὄνομα κανενός.

ΑΛΛΟΣ ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΦΟΒΟ

Αὐτὲς οἱ σκοτεινὲς γραμμὲς στὸν οὐρανὸ καὶ στὶς προσόψεις
 τῶν σπιτιῶν,
 στὸ δρόμο μὲ τὰ ματωμένα φρούδια,
 αὐτὴ ἡ κουρτίνα ποὺ σαλεύει μέσα στὴν ψυχὴ μας,
 αὐτὸ τὸ τζάμι π' ἀντικατοπτροῖζει τὶς οὐτίδες μας
 πληγώνουνε τὴν τελευταία μου λέξη:
 φοβάμαι.

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΙΝΟΤΡΓΙΟ

Κάθε ἐποχὴ κι' ἓνας λαός:
 Τὸ φύλλο θγαίνει ἀπ' τὸ παλιὸ τὸ φύλλο μὰ εἶν' καινούριο φύλλο
 τὸ χτὲς ἀν μοιάζει μὲ τὸ σήμερα, τὸ σήμερα δὲν εἶναι παρελθόν:
 καινούριος ἦχος καὶ καινούρια ἀπαίτηση
 κι' ἄς εἶναι μὰ ἡ γραμμὴ καὶ μὰ ἡ γραφή.

ΠΕΝΤΑΔΑΧΤΥΛΟΣ

(Σελίδες από πολεμικό ημερολόγιο)

ΑΠΡΙΛΗΣ — ΜΑΗΣ ΤΟΥ 1964

‘Α, τί παράδεισος πού είναι ή Πατρίδα μας! Τί όμορφη πού είναι τούτη ή άγαπημένη, ή πολύπαθη γή μας! Τήν νοιώθουμε διπλά και τριπλά ακριβή και λατρευτή έτσι όπως τήν αντίκρυζουμε από τούς κάθετους βράχους του Πενταδάχτυλου. Έτσι όπως άπειλούν νά μάς τήν πάρουν. Ταμπουρωμένοι στο «Ανώγειον 1», κατάφατσα στο φρούριο του ‘Αγίου ‘Ιλαρίωνα, έχουμε άριστερά τήν παραδεισένια λωρίδα του κάμπου που άπλώνεται από τήν Κερύνεια μέχρι τήν Λάσηθο και δεξιά μας τούς Ξανθούς σταρότοπους τής πεδιάδας που άπλώνεται από τον Πενταδάχτυλο μέχρι τήν Λευκωσία κι’ ακόμα πιο πέρα ίσαμε τó ορθόστηθο Τρόδος. ‘Αριστερά είναι ή άφντίδωτη γλαυκή θάλασσά μας με τις ήρεμες άκρογιαλιές της.

Γύρω μας οι πλαγιές κι’ οι κορυφές των λόφων είναι σταρμένες από βράχους και πέτρες. ‘Ολοϋθε δογιάζουν οι θάμνοι, τα βελωνοτά τα πεύκα και τα θλιβερά και περήφανα κυπαρίσσια. Ένα τοπίο άγριο και ωραίο. ‘Όσο και νά μάς καταπονή αυτή ή άγριάδα του δεν μπορούμε παρά νά άναγνωρίσουμε τούτη τήν όμορφάδα. Και δεν είναι μόνο τó ωραίο του βουνού. Κάτω είναι ένα πραγματικό πανόραμα. Είναι σαν νά έχουμε μιá «άπό άέρος άποψη» έτσι όπως είμαστε σαφραλωμένοι σε ύψος 2.500 πόδια.

Αυτό είναι τó φόντο, είναι ή σκηνογραφία. ‘Η κύρια ύπόθεση εκτυλίσσεται στο κτισμένο με πέτρες πολυβολείο μας, που θυμίζει ταμπόρι του Εϊκοσιένα, λίγες εκατοντάδες μέτρα από τούς Τούρκους.

Παίρνω νά γράφω σε τούτο τó ημερολόγιο τις καθημερινές σχέψεις και κάποια γεγονότα που θά μούκανε εύχαρίστηση νά θυμηθώ ύστερα από χρόνια.

* * *

Σήμερα, Μεγάλη Δευτέρα, φτάνουμε στον Πενταδάχτυλο. ‘Η παρέα είμαστε δυό στοιχειά πολυβόλων «βίκερς», δώδεκα άνθρωποι. Ντυμένοι με πλήρη έξάρτυση έστρατείας. ‘Όταν ξεκινούσαμε από τήν Λευκωσία μάς είπαν, ότι πάμε για νά σταθεροποιήσουμε θέσεις «κάπου εν Κύπρω». Πού «κάπου εν Κύπρω»; Τó μυριζόμαστε άπ’ τήν πρώτη στιγμή. ‘Όλη ή Κύπρος αυτήν τήν ώρα μιλά για τούς σταυραετούς του Πενταδάχτυλου που σε μιá σαρωτική τους επίθεση ξεκαθάρισαν βοννά, πλαγιές και λόφους.

* * *

Τούτο τó κακοτράχαλο βουνό είναι ή άγάπη μας. Αυτό μάς έδωσε τήν περηφάνεια του νικητή κι’ έμεις του δώσαμε τον άέρα τής λευτεριάς. Τούτο τó άγριο και γλυκό βουνό, ó Πενταδάχτυλος (με τα δάχτυλά του νά μοιάζουν άλλοτε με σιδερένια γιγάντια γροθιά κι’ άλλοτε πάλι με άνοικτη παλάμη που μουντζώνει τούς αϊθέρους), τούτο τó βουνό που μοιάζει με ουτίδα στο βλέφαρο τής Κύπρου (μήπως από τήν μακροαίωη άγωνία τής φρικτής σκλαβιάς της;), τούτο τó βουνό είναι ή λίθινη προέχταση τής καρδιάς μας, είναι ή σιδερένια έξερασή της, νά μη διαβή έκειθε ó έχθρός...

Είναι ένας παλιός μύθος. Μιά ιστορία που οι λευκές και άγιες γιαγιάδες του νησιού μας διηγούνται τις άγιες νύχτες του χειμώνα ή τις γλυκές φεγγαρόλουστες βραδύες του καλοκαιρού στα σγουρόμαλλα έγγονάκια τους. Μιά ιστορία που μιλά για ένα θεόρατο παλληκάρι που ζούσε στα πολύ παλιά χρόνια και διαφέντευε τούς Έλληνικούς τόπους, έναν ασύγκριτο πολεμιστή που τον λέγανε Διγενή. Κάποτε, λέει, ó Διγενής αυτός, κυνηγούσε έναν Σαρακηνό (μάση κατάρα του νησιού) που αποβιβάστηκε στα μέρη τής Κερύνειας, κι’ άμέσως κυνηγημένος καβαλλίκεψε τήν βουνία κορδέλα, κατανικηρό του πελάου, κι’ έφτασε στην καταπράσινη Κυθρέα. Τό έδαφος κάτω στην ποδιά του βουνού είναι μαλακό κι’ ó Διγενής βουλιάζει. ‘Ακουμπάει, λοιπόν, τó κοντάρι του εκεί στα πλάγια, φουχτώνει με τó ξερό του χέρι τήν κορφή του βουνού, (έκει που σήμερα φαίνεται τ’ άποτύπωμα τής γιγάντιας παλάμης του), κάνει σάλτο και φτάνει στην Κυθρέα. ‘Από τότε εκεί στην περιοχή ζή τó παραμύθι τής παλληκαριάς του Διγενή, στην περιοχή που σκέπει τήν ή θεόρατη βράχινη παλάμη του.

Τ' αγαπούμε άπέραντα τούτο τὸ βουνό ἔτσι ὅπως στὰ βράχια του ὁ παλιός θρούλος σμίγεται ἀεχώριστα με τὴν σημερινή πραγματικότητα...

* * *

Σήμερα χιτίζουμε... χιτίζουμε... χιτίζουμε. Σκάβουμε πεισματικά τὴν ἀπάτητη, τὴν παρθένα γῆ τοῦ Πενταδάχτυλου, ξερριζώνουμε βράχους, στοιβάζουμε λιθάρια, φτιάχνουμε πολυβολεία. Τὰ χέρια σκίζονται, ματώνουν, μὰ δὲν ὑποχωροῦμε.

Τούτο τὸ καινούργιο πολυβολεῖο μας δὲν εἶναι λὲς κτισμένο με τ' ἀγκαθερά λιθάρια τοῦ Πενταδάχτυλού μας («μάς», ναι «μάς», γιατί δικό μας εἶναι τούτο τὸ βουνό). Τούτο τὸ πολυβολεῖο μας εἶναι κτισμένο, πέτρα τὴν πέτρα, με τίς φλογισμένες ψυχές μας. Τούτες οἱ θυρίδες τῶν φυλακίων μας δὲν εἶναι παρὰ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μας.

Σήμερα καλύπτουμε με «υπερκείμενη βολή» ἐπίθεση δικῶν μας πάνω στο ἕψωμα ποῦ δεσπόζει τοῦ φρουρίου τοῦ Ἁγίου Ἰλαρίωνα. Ἐχουμε τὸ πολυβόλο μας, μαζί με μερικὲς χιλιάδες σφαῖρες, σπῆμένο στὴν κόψη ἀκριβῶς μιάς ἀπότομης πλαγιᾶς καὶ βάλλουμε. Ξερολιθά εἶναι τὸ πολυβολεῖο μας. Ἀπὸ τὴ βιάση νὰ προλάβουμε τὴν ἐπίθεση καὶ νὰ βοηθήσουμε με τὰ πυρά μας τὴν προέλαση τῶν δικῶν μας φτιάξαμε ἕνα πρᾶγμα ἀπελπιστικά πρόχειρο.

Τὴν ὥρα ποῦ μεταφέραμε τὸ πολυβόλο καὶ τὰ πυρομαχικά κι' ἤμασταν ἀναγκασμένοι νὰ περάσουμε ἀπὸ ἕνα ξέφωτο στὴν ράχη τοῦ βουνοῦ μᾶς ἐπεσήμαναν ἀπὸ ἀπέναντι οἱ Τοῦρκοι καὶ μᾶς βάλανε. Ἦταν πραγματικά μερικὲς πολὺ ἐπιτυχημένες ριπές. Οἱ σφαῖρες, θυμωμένες μέλισσες πέρασαν ξυστὰ ἀπὸ δίπλα μας. Δὲν εἴχαμε καιρὸ νὰ καλυφτοῦμε. Προχωρήσαμε με τὰ βαριά μας φορτία καὶ φτάσαμε χωρὶς καμιά ἀπώλεια στὴν θέση τοῦ πολυβολείου.

Τούτο τὸ ἀπόγευμα ἐδῶ στὸν Πενταδάχτυλο ἔχει μὰ γλύκα πρωτόγνωρη. Ὁ ἥλιος, ἀπαθὴς καὶ οὐδέτερος παρατηρητής, γέρνει στὴν δύση του. Οἱ ντουφεκιές ὅσο πέφτει τὸ βράδυ ἀραιώνουν μέχρι ποῦ νὰ σταματήσουν τελείως. Καταλαγιάζει κι' ἡ ἀντάρα καὶ τὸ μεθύσι τῆς ψυχῆς.

* * *

Τὸ βράδυ ἔπεσε γιὰ καλὰ κι' ἐμεῖς κουρνιασμένοι στὸ ταμπούρι μας κουβεντιάσαμε. Πεινοῦμε, διροῦμε, κρυώνουμε. Πρέπει νὰ καλύψουμε μέρος ἔστω ἀπ' αὐτὲς τίς ἐπιτακτικὲς ἀνάγκες. Ρατοῦμε γιὰ φαί. Μᾶς ἀπαντοῦν πὼς θὰ ἦταν περιπέτεια ἀμφίβολης ἐπιτυχίας ἀν ξεκινούσαμε νυχτιάτικα γιὰ τίς κουζίνες ποῦ ἀπέχουν μιά ὥρα σχεδὸν δρόμο ἀπὸ τὰ προκεχωρημένα φυλάκιά μας. Ἀπὸ τὴ δίπλα τὸ σάλιο ἔχει πῆξει στὴν γλώσσα καὶ τὰ χεῖλη ἔχουν κάνει κρούστα. Ἐνα μικρὸ μαρτύριο. Ὅλη μέρα εἴχαμε ξεθεωθῆ νὰ ξερριζώνουμε βράχια καὶ πέτρες καὶ νὰ μεταφέρουμε τὸ πολυβόλο καὶ τὰ πυρομαχικά μας. Ἄν μᾶς χάριζαν μισὸ ποτήρι νερό!

Τὸ κρύο τώρα! Κάτω στὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά τοῦ κάμπου οἱ νύχτες — τέλος τ' Ἀπρίλη πιά — εἶναι γλυκές. Ἐδῶ κάνει κρύο. Φυσάει κι' ἀέρας δυνατός ποῦ κάνει τὰ κυπαρίσσια καὶ τὰ πεῦκα νὰ σμίγουν τὸ θρόισμά τους σὲ παράξενες συμφωνίες. Γιὰ μόνον ἐφόδια ἐμεῖς ἔχουμε μόνον τρεῖς κουβέρτες κι' ἕνα σπισμένο κομμάτι πανὶ ἀπὸ ἀντίσκηνο ποῦ βρήκαμε στὴν περιοχή. Κι' εἴμαστε ἕξι ἄνθρωποι.

* * *

Εἶναι κι' ὁ ἕπνος. Οἱ τέσσερις θὰ πρέπει νὰ κοιμηθοῦν κι' οἱ δύο θὰ κάτσουν στὸ πολυβόλο. Πὼς νὰ κοιμηθῆς ὅμως. Γύρω ἡ περιοχὴ εἶναι σπαρμένη με βράχια καὶ θάμνους. Τυλιγόμαστε στὶς κουβέρτες — μὰ κουβέρτα δύο ἄνθρωποι — καὶ προσπαθοῦμε νὰ ὀριζοντιωθοῦμε. Με τὴν στολή, με τ' ἀρβυλά, με τὴν ζώνη. Κι' ὅμως ἔτσι καθὼς τὸ καταπονημένο σῶμα ἀφήνεται στὴν γῆ νιώθει μιά ὑπέρτατη εὐδαιμονία. Τούτη τὴν εὐδαιμονία χαλοῦν σὲ λίγο κάποιες κοτρώνες ποῦ ἀνακαλύπτουμε κάτω ἀπὸ τὴν πλάτη μας ἢ κάτω ἀπὸ τὴν μέση μας.

Ἄς εἶναι λίγες ὥρες εἶναι αὐτές. Θὰ περάσουν. Ὁ ἀέρας φυσάει πεισματικά. Κρυώνουμε. Πότε πότε μᾶς πεταρίζει τὴν πολυτιμή μας κουβέρτα ποῦ ἀναγκασόμαστε νὰ στερεώσουμε με μεγάλες πέτρες.

Ὅταν πιά ὁ ἕπνος ἔρχεται νὰ σῆση καὶ τίς μάχες, καὶ τίς βολές καὶ τὸ πάθος τῆς ψυχῆς, ἡ ὥρα τῆς ξεκούρασῆς σου ἔχει τελειώσει. Κι' ὕστερα ἀπὸ ἕνα ἐλαφρὸ σκούντημα ἀκοῦς «Κώστα, Κώστα, ξύπνα. Ὁρα γιὰ φυλάκιο». Σηκώνεσαι καὶ σκέφτεσαι τί ἁμαρτία ἔκανε αὐτὸς ποῦ σὲ ξύπνησε.

Πᾶς στὸ πολυβολεῖο. Ἐλέγγχεις τὸ σύστημα ὀπλίσεως τοῦ πολυβόλου. Ψαχουλεύτᾳ ἀνα-

καλύπτεις πού έχεις τις κάσες με τις ταινίες, πού είναι τὸ σακίδιο με τις χειροβομβίδες, πού είναι τὰ ντουφέκια. Ὅσοτερα κουρνιάσεις κάπου πού νά μπορεῖς νά βλέπεις κάτω τὴν περιοχή. Καὶ περιμένεις.

* * *

Τὴν περασμένη νύχτα ταλαιπωρηθήκαμε πολύ. Πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν ἀϋπνία καὶ τὸ κρύο. Ὅμως ἡ βραδυνὰ ἦταν ἥσυχη. Κάπου κάπου ἀκούονταν τὸ κουδούνι κάποιας γίδας πού μέσα στὴν ἀντάρα τῆς ἀναπάντευτης μάχης ξέκοψε ἀπὸ τὸ κοπάδι τῆς.

Ἄ καὶ κάτι ἄλλο. Τὸ γράφο κ' αὐτὸ γιατί μοῦκανε ἐντύπωση. Στὴν ἡσυχία τῆς νύχτας ἀκούσαμε σὲ μερικὲς περιπτώσεις τὸ παράξενο λάλημα ἑνὸς νυχτοπουλιού. Ἐμοιάζε μ' ἀνθρώπινη λαλιά. Ὁ φίλος μου στὸ φυλάκιο μοῦ εἶπε (δυσὸ καὶ μισὴ ἡ ὥρα τὸ πρωῒ) μιὰ σχετικὴ ἱστορία γι' αὐτὸ τὸ πουλί: Κάποτε, λέγει, ἦταν μιὰ ὁμορφη καὶ πεντάκαλη κόρη κ' εἶχε τὴν ἀτυχία νὰ πέση στὰ χέρια κακιάς πεθεράς. Αὐτὴ ἡ πεθερὰ ζήλευε τὴν κόρη καὶ τὴν κατηγοροῦσε στὸν ἀντρα τῆς. Κάποτε τὴν κατηγοροῦσε ὅτι ἀγόρασε τριάντα αὐγά κ' ὅτι ἔκατσε, λέει, μόνη τῆς κ' ἔφαγε τὰ ἔξη. Ἡ ἄτυχη κοπέλλα ἀρνήθηκε γιατί στὴν πραγματικότητα εἶχε ἀγοράσει μόνο δυὸ ντουζίνες, κ' αὐτὰ βρισκόνταν ἀκόμη μέσα στὸ καλάθι. Καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ στὶς ὑστερικὲς φωνὲς τῆς πεθεράς ἡ κοπέλλα ἀντίειπε: «Κοστέσερα, πεθερὰ», ἐννοώντας ὅτι μόνο δυὸ ντουζίνες αὐγά εἶχε ἀγοράσει. Ὁ Θεὸς τότε, ἢ μιὰ καλὴ μοῖρα, τὴν λυπήθηκαν καὶ τὴν ἀπάλλαξαν ἀπὸ τὸ καθημερινὸ μαρτύριο μεταμορφώνοντας τὴν σ' ἕνα μικρὸ λεύτερο πουλί. Τὸ πουλί αὐτὸ ἀπὸ τότε, λέει ὁ μῦθος, δὲ ξέρει ἄλλο λάλημα, παρὰ τοῦτο, «κοστέσερα, πεθερὰ», πού τὸ φωνάζει στὸν ἴδιο τόνο σὰν ὑπεράσπιση κ' ἔνδειξη τῆς ἀρετῆς του. Πράγματι εἶναι ἐκπληκτικὸ τὸ πόσο ξεχωρίζεις στὸ λάλημα τοῦ πουλιού τις δυὸ αὐτὲς λέξεις.

* * *

Λίγο πρὶν ροδίζει ὁ ὀρίζονταξ τὸ πρωῒνὸ πούσι πέφτει ἀργὰ ἀργὰ. Σὲ λίγο ἡ νύχτα θάξη τελειώσει. Ποτὲ δὲν ἀργησαν τόσο νὰ περάσουν οἱ ὄρες ὅσο τούτη τὴν νύχτα. Νά κυτῶς τὸ ρολοῖ σου, νὰ νομίζεις πὼς ἔχει περάσει μιὰ ὀλόκληρη ὥρα καὶ νάχουν περάσει μόνο εἰκοσι λεφτά. Καὶ τὸ κρὸ καὶ ἡ νύστα... Ποτὲ δὲν ἀναμείναμε με τὴν λαχτάρα τὸν ἥλιο. Αὐτὸς θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ ἕνα μέρος ἀπὸ τὰ βάσανά μας. Θὰ ξεσταθοῦμε μόλις βγῆ, θὰ δοῦμε γύρω τὴν πλάση, θὰ κουβεντιάσουμε, θὰ βροῦμε λίγο νερὸ νὰ ποῦμε.

Ὅταν ροδίζῃ, κ' ἡ θάλασσα πίσω ἀπὸ τὸ φρούριο τοῦ Ἁγίου Ἰλαρίωνα παίρνει ἕνα χρυσὸ χρώμα, κάνουμε σὰν παιδιὰ καὶ μετροῦμε μέχρι τὸ εἰκοσι, μέχρι τὸ πενήντα, μέχρι τὸ ἑκατὸ, γιὰ τὸ πότε θὰ σκάσῃ ὁ θριαμβευτῆς ἥλιος.

Φαίνεται ὅτι τὴν ἴδια λαχτάρα ἔχουν κ' οἱ φίλοι ἀπὸ τὰ πολυβολεῖα ὀλόγουρα στὴν πλαγιά, γιατί σὲ λίγο ἀκούμε τὴν ἄγρια καὶ χαρούμενη φωνὴ ἑνὸς ἀπ' αὐτοὺς ν' ἀντηχεῖ ὀλόγουρα: —Ζήτω ὁ ἥλιος! Ζήτωωωω...

Πράγματι ἀπὸ τὴν πορτοκαλένια μαγεία τοῦ ὀρίζοντα φάνηκε μιὰ καυτὴ φέτα ἡλιου...

Ὁ ἥλιος! Τὸ μυστήριό αὐτὸ μεγάλο ἄστρο τῆς μέρας. Πόσο τὴν μελετήσαμε, πόσο τὴν ἀναλύσαμε, πόσο τὴν ἐκτιμήσαμε τούτη τὴν πυρωμένη σφαῖρα.

Μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλιου τὰ πάντα γίνονται πρὸ πρόσχαρα, πρὸ ἐλπιδοφόρα. Τὸ πρωῒνὸ εἶναι ὥρα γιὰ λίγη ξεκούραση. Ἀκόμα δὲν ἔχουν ἀρχίσει οἱ ἀσχολίες τῆς μέρας κ' ἔτσι ξεαπλώνουμε στὰ δροσερὰ ἀπὸ τὴν νύχτα βράχια γιὰ λίγη ξεκούραση. Κόντρα στὸν ἥλιο, κόντρα στὸν Ἅγιο Ἰλαρίωνα.

Ἐπὶ ἄλλες συνθήκες, σ' ἄλλους καιροὺς, ἢ ἰδιότητά μας σὰν στρατιωτῶν ἴσως νὰ μᾶς γεννοῦσε κάποιες σκέψεις καὶ κάποιους διαταγμούς. Ὅμως σήμερα ὄχι. Ὁ πόλεμος εἶναι μιὰ ἐπιβεβλημένη ἀναγκαιότητα. Ἐχουμε μὴν ἀποστολὴ. Γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τούτης τῆς ἀποστολῆς εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ σκοτάσουμε καὶ ν' ἀνατινάξουμε. Στους ἴδιους βέβαια κινδύνους εἴμαστε ἐκτεθειμένοι κι ἐμεῖς. Μᾶς χρειάζεται πολεμικὸ μένος. Ὅχι μίσος. Ὅχι τυφλὴ ἔχθρα γιὰ τὴν φυλὴ στὴν ὁποία ἀνήκει ὁ ἀντίπαλός μας. Ὑπάρχουν οἱ ὄροι ἐθνικισμὸς καὶ σωβινισμὸς. Ἐθνικισμὸς πάει νὰ πῆ πατριωτισμὸς ἄδολος. Ἀγάπη μεγάλη γιὰ τὴν πάτριά γῆ. Ἀγάπη ὅμως μέσα στὰ πλαίσια τῆς λογικῆς. Ὅχι τυφλὸ πάθος πού νὰ προ-καλῆ τὸ μίσος γιὰ κάθε τι τὸ ξένο. Ὁ σωβινισμὸς εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἀχαλίνωτο αὐτὸ πάθος. Ἐνα ἀδιάλλακτο μίσος γιὰ τοὺς ἄλλους λαούς. Οἱ Ἕλληνες δὲν ὑπῆρξαμε ποτὲ σὰν λαὸς σωβινιστές. Κι' ὅταν ἀκόμα ἀποκρούαμε τις πρὸ βάρβαρος ἐπιθέσεις, κ' ὅταν ἀκόμα εἴχαμε ν' ἀντιμετωπίσουμε ἐχθροὺς ἐπίβουλους καὶ παθιασμένους δὲν καταστήσαμε σὲ κείνο τὸ ἀπύθ-

μενο χάος τοῦ μίσους. Εἶναι ἐθνική μας ἀρετὴ ν' ἀγαποῦμε. Κι' ἀκόμα γογγύουσα νὰ ξεχνοῦμε τὰ ὄσα φρικτὰ μᾶς ἔχουν κάνει. Εἶναι ἑλληνική ἀρετὴ νὰ τείνομε τὸ χέρι καὶ ν' ἀνοίγομε τὴν ἀγκαλιά μας. Στὸν πόλεμο ξέρομε νὰ πολεμοῦμε καὶ νὰ νικοῦμε καὶ στὴν εἰρήνῃ νὰ ξεχνοῦμε καὶ ν' ἀγαποῦμε. Καὶ στὴν ἀντάρα τοῦ πῶδ μαριασμένου πολέμου εἶναι ἐθνικὸ ἀμάρτημα νὰ φτάνομε στὸ ἀμὸν τοῦ μίσου; ποὺ λέγεται σωβινισμός.

Σκέφτομαι αὐτὰ κι' ὁ νοῦς μου πάει στοὺς Τούρκους ποὺ βρῖσκονται στὸ ἀγτιζρινὸ φιλάκι. Τί εἶναι αὐτοί, ἐθνικὸι ἢ σωβινιστές; Ἄς μὴ δώσω τὴν ἀπάντησιν μ' ἓνα «ναὶ» ἢ μ' ἓνα «ὄχι». Ἡ ἱστορία τους, ἀπὸ, μόνῃ της, μπορεῖ νὰ δώσῃ τὴν ἀπάντησιν. Κι' ἀκόμα ἓνα... τραγουδάκι ποὺ ἄκουσα λίγες μέρες πρὶν ἔρθω στὸν Πενταδάχτυλο. Σημειῶνω μερικὸς στίχους του, ἔτσι γιὰ νὰ τοὺς θυμᾶμαι: «Ἐ, Γιασοῦ, ὅσο θὰ ὑπάρχῃς σ' αὐτὸν τὸν κόσμῳ, δοκίμομαι ὅτι θὰ καταλήξῃς νὰ ζῆς καὶ νὰ πεθαίνῃς σὰ σκυλὶ — Τὸ τέλος σου ἀπὸ μένα θὰ τὸ βρῆς. — Χίλια κεφάλια γκιασοῦρηδων, δὲν ἀξίζουν οὔτε μιὰ σταγόνα ἀκαθαρσίας. Ὅλοι πρέπει νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἀνδρεία τοῦ Χασάν, — καὶ ν' ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμά του. — Ποὺς μπορεῖ νὰ μοῦ γλυτώσῃ σήμερα; — Χίλια κεφάλια γκιασοῦρηδων — δὲν ἀξίζουν οὔτε μιὰ σταγόνα ἀκαθαρσίας. Ἦθελα νὰ μοροῦσα μ' ἓνα χτύπημα — τριάντα χιλιάδες ν' ἀποκεφαλίσω — κι' ἄλλες δέκα χιλιάδες στὴν ἐπιστροφῇ, — ἑκατὸ χιλιάδες κεφάλια καὶ πτώματα νὰ σκεπάσουν τὴ γῆ. Μὲ τέτοια αἰσθήματα, δοκίμομαι, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ μὲ νικήσῃ. Ἐμεῖς, ἀλήθεια, δὲν ἔχομε τέτοια αἰσθήματα κι ὁμοῦ νικάμε παντοῦ, ὅπως νικήσαμε κι' ἐδῶ στὸν περήφανο Πενταδάχτυλο.

* * *

Ὁ Ἀπριλομάης στὴν πατερίδα μας εἶναι ἡ πῶδ χρυσῆ ὥρα τῆς χρονιάς. Δὲν εἶναι πᾶ ἄνοιξη μὰ οὔτε καλοκαίρι. Εἶναι κάτι μεταξὺ τῶν δυό. Κάτω ἀπ' τὸν Πενταδάχτυλο ἀπλώνεται μιὰ ξανθὴ θάλασσα, τὰ σπαρτὰ ποὺ περιμένουν τὸν θεριστὴ. Ἀπὸ τὰ τούρκικα χωριά ἴσαμε τὸ Δίκωμο, ποὺ μοροῦμε νὰ βλέπομε, κι ἀπὸ κεῖ ἴσαμε τὴ Λευκωσία. Σκέφτομαι τί ἁμαρτία γιὰ τὴ μάνα γῆ εἶναι ποὺ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ σπαρτὰ δὲν θὰ βρεθῆ χέρι νὰ τὰ θερίσῃ καὶ θὰ μείνουν ἐκεῖ στὴ θλιβερῇ ἐρημίᾳ τοῦ κάμπου μέχρι ποὺ οἱ πρῶτοι ἀγέρηδες τοῦ Φθινοπώρου θὰ τὰ τσακίσουν καὶ θὰ τὰ γύρουν στὴ γῆ. Τί κοῖμα ποὺ ἐνῶ σὲ τούτους τοὺς εὐλογημένους κάμπους θὰ μοροῦσες νὰ ξεκρίνης, ἀπὸ τὸ χάραμα ὡς τὸ λιόγεμα, τοὺς θεριστάδες καὶ τίς θεριστρες νὰ τραγουδοῦν καὶ νὰ δουλεύουν, νὰ δουλεύουν καὶ νὰ τραγουδοῦν, τί κοῖμα, σκέφτομαι, ποὺ παντοῦ τώρα εἶναι ἐρημιά, λὲς κι ἄνηρωποι ἐγκατέλειψαν τούτῃ τὴ γῆ. Τί κοῖμα ποὺ ἐνῶ θὰ βοῦιζε ὁ κάμπος ἀπὸ χαρούμενες φωνὲς τώρα νὰ εἶναι ἐρημος. Τί ἁμαρτία ποὺ μόλυναν τὴν ἀγαθὴ γῆ τὰ πολυβολεῖα κι οἱ σφαῖρες!

* * *

Λίγες μέρες μετὰ τὴ σαρωτικὴ ἐπιχείρησίν μας. Σ' ἓνα πολυβολεῖο στὴ πρώτη γραμμὴ ὁ χειριστὴς τοῦ «μπρὲν» εἶναι ἓνας ἀμούστακος νέος ἀπὸ κάποιον ἀπὸ τὰ χωριά ποὺ βρῖσκονται κάτω ἀπ' τὸν Πενταδάχτυλο. Αὐτός, λοιπόν, δὲν ξέρει ἀπὸ βάρδιες. Κάθεται ὀλόκληρο σχεδὸν εικοσιτετράωρο στὸ φυλάκιον. Κάποτε χτίζει πῶδ ψηλὸ τὸν τοῖχον τοῦ πολυβολεῖου, κάποτε μετᾷ τὰ πυρομαχικά του καὶ κάποτε λύνει καὶ μετὰ ἀρμολογεῖ τὸ πολυβόλον του. Εἶναι λίγο... ἀφελούλης καὶ οἱ συναγωνιστὲς του τὸν «δουλεύουν».

Κάποια ὥρα ὁ ὑπεύθυνος λοχαγὸς πλησιάζει γιὰ ἐπιθεώρησιν. Τὸν βλέπει τόσο μικρὸ καὶ τὸν φωνάζει: «Γιὰ πὲς μου ἐσύ, πόσον χρόνων εἶσαι;» «Δεκάξην», τοῦ ἀπαντᾷ. «Ποιὸς διάλογος σὲ στρατολόγησε παιδί μου, ἐδῶ δὲν παίζομε κρυφτούλι, πόλεμον κάνομε», λέει ὁ λοχαγός. Ὁ νεαρός δειχνεὶ δυσαρεστημένος μὰ δὲν ἀπαντᾷ. «Καὶ τί δουλειὰ κάνεις;» τὸν ξαναρωτᾷ ὁ λοχαγός. «Βοσκός», ἀπαντᾷ. «Σωθήκαμε», κάνει μισοσοβαρὰ — μισοαστεῖα ὁ λοχαγός κι ὅστερα ἀπὸ λίγο τὸν διατάζει νὰ φύγῃ γιὰ τὸ χωριὸν του.

Τὴν ἄλλη μέρα ἐπιθεώρησιν. Ὁ «πιτσιρικάς» ἐκεῖ. Δὲν τὸ κούνησε. Βλέπει ἀπὸ μακρὰ τὸ λοχαγὸν καὶ τρέχει καὶ κρύβεται μέσα σ' ἓνα θάμνον. Τὰ κατάφερε.

Τὴν ἄλλη μέρα δὲν τὰ καταφέρνει ὁμοῦ τόσο καλά. Τὸν βλέπει ὁ λοχαγός. «Ἀκόμα ἐδῶ εἶσαι σύ;» τοῦ κάνει. Τὸ βοσκόπουλον τὰ χάνει ἀλλὰ ἀποφασίζει ν' ἀπολογηθῆ. Καὶ λέει: «Νὰ σοῦ πῶ κύριε λοχαγέ. Ποῦ δὲ πάνω ἔθθα φύω. Ἐν ἐσφάξαμεν. Ἐσκοτώθηκαμε νὰ βροῦμεν ἀλυπόλητοι τζιὰ νὰ δικιώξομεν τοὺς Τούρκους τζιὰ τώρα νὰ φύω. Τζι'

ἔνεν μόνον τοῦτο... Φοῦμαι τὴν μάνα μου πόν' νὰ μ' ἀρκέμη φωνές πὺν ἔφρα χωρὶς νὰ μαντρίσω τὲς τσοῦρες!»

Τὸ πολυβολεῖο τρανάζεται ἀπὸ τὰ γέλια...

* * *

Σήμερα ἔγραφα στὴ μάνα μου, στὸ χωριό. Νὰ τί τῆς εἶπα:

«Μάνα, σήμερα πὺν παίρνω νὰ σοῦ γράφω εἶναι Μεγάλη Παρασκευή. Φυσάει βοριάς καὶ γύρω μᾶς τυλίγει ἡ ομίχλη. Κάθομαι καὶ σοῦ γράφω γιατί σίγουρα δὲ θὰ σὲ ἤρέμησε τὸ χτεσινὸ ἀναζωνοθῆν: Εἰς τὴν περιοχὴν δυτικῶς τοῦ Φρουρίου τοῦ Ἁγίου Ἰλαρίωνος διεξήχθη χθὲς σφοδρὰ ἀνταλλαγὴ πυρός. Τρεῖς τρομοκράται ἐφρονεῦθησαν καὶ δύο ἔθνοφρουροὶ ἐτραυματίστησαν σοβαρῶς. Ἐρρίφθησαν ἐκατέρωθεν περὶ τὰς 2000 σφαιρῶν. Οἱ τρομοκράται ἔβαλον καὶ δι' ὄλων». Μάνα, σ' ἀγαπῶ γιὰ τὴν ἀφέλειά σου πὺν θὰ περιμένεις μέσα σ' ἓνα πολεμικὸ ἀναζωνοθῆν ν' ἀκούσης γιὰ τὸ παιδί σου. Σοῦ γράφω σήμερα γιὰ νὰ σοῦ πῶ πὺν βρισκομαι «ἐπὶ τοῦ αἰχένου δυτικῶς τοῦ Φρουρίου τοῦ Ἁγίου Ἰλαρίωνος καὶ εἰς ἀπόστασιν βολῆς τουφεκίου πρὸ τῶν ἀντρεισμάτων αὐτοῦ». Σοῦ γράφω γιὰ νὰ σοῦ πῶ πὺν ἀοκετὲς δεκάδες ἀπὸ τὶς 2000 σφαῖρες πὺν οἰχτηκαν πέρασαν ἀπὸ πλάι μας, πέρασαν πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας, (φαντάσου, μὰ σφαῖρα ἔσπασε τὸν φλογοκρῦπτη τοῦ πολυβόλου μας). «Οἱ τρομοκράται ἔβαλον καὶ δι' ὄλων». Εἶχαν ἐπισημάνει τὸ φυλάκιό μας καὶ μᾶς ἔρριξαν μὰ ντουζίνα βλήματα. Ξέρεις τί εἶναι ὄλος; Μιὰ ἀθήα, μὰ ἔντιμη χειροβομβίδα. Τὴν ἀκοῦς ὅταν φεύγει ἀπὸ τὸν σωλῆνα ἐκτοξεύσεως, διαγράφει ἕστερα, σφυρίζοντας, μὰ καμπύλη καὶ σὲ τριάντα δευτερόλεπτα πέφτει. Ἄκοῦς τὸ «βούμπ» τῆς ἐκτοξεύσεως, σφίγγεις σὰ μέγγενη τὰ χέρια σου στὶς λαβὲς τοῦ πολυβόλου καὶ καρτερεῖς.

Μάνα, ξέρω πὺν τὸ γράμμα του τοῦτο θὰ σὲ βρῆ σὲ βαθειὰ στενοχώρια. Ἄν ἦταν καλοὶ καιροὶ κοὶ σοῦγραφα ἀπὸ τὴν πόλη, τὸ γράμμα μου θὰ σ' εὔρισκε ὀρθὴ μπροστὰ στὴ μπασιὰ τοῦ φούρνου νὰ βγάξης ὄλη χαρὰ τὰ ροδοψημένα κουλούρια καὶ τὶς φλαοῦνες (σήμερα πὺν σοῦ γράφω εἶναι Μεγάλη Παρασκευή). Θυμᾶσαι ὄντας παιδί πὺν σοῦ κλεβα, ἀγκαλιές ἀγκαλιές, τὰ λουλούδια τοῦ κήπου γιὰ τὸν ἐπιτάφιο; Μὲ συγχωρεῖς, ξεχάστηκα Μιλῶ γιὰ μένα σὰ νὰ ὑπάρχω μόνο ἐγώ. Θέλω νὰ κάνετε τὸ Πάσχα σὰν πάντα. Μὲ χαρὲς, εἶχομαι τὰ... Χριστούγεννα νὰ τὰ κάνουμε μαζί καὶ λεύτεροι. Φιλιά σ' ὄλους».

* * *

Κάποτε εἶχα ἓνα Τοῦρκο φίλο (τὶ «κάποτε», πρὶν λίγους μῆνες. Τὶ «εἶχα», καὶ τώρα τὸν νοιώθω σὰ φίλο ἀκόμη). Τὸν λέγαν Ἐρσίν, ἦταν ἀνοιχτόκαρδος καὶ εὐαίσθητος ἄνθρωπος. Ἐγραφε ποιήματα. Πέροσι ταξιδέψαμε μαζί στὴ Κωνσταντινούπολη. Μαζὶ κάναμε ἐπίσκεψη στὸ σπίτι τῆς κοπέλας πὺν ἀγαποῦσε (πὺν σίγουρα θ' ἀγαπᾶ ἀκόμα). Μαζὶ κάναμε σχέδια γιὰ τοὺς γάμους του πὺν θὰ γίνονταν στὴ Λευκωσία τούτη τὴ φετεινὴ, καταραμένη, ἀνοιξη. Ἐμένα μὲ προώριζε γιὰ πρῶτο κουμπάρο. Κι ἔτσι μὲ φώναζε, «κουμπάρε». ἦταν τὸ περασμένο φθινόπωρο. Ἄνεθασμένοι στὸ ἀπάνω κατάστημα τοῦ καραβιοῦ καὶ παραπλέοντας τὶς παραδεισένιες ἀκτὲς τοῦ Βοσπόρου μιλοῦσαμε μὲ τὸν Ἐρσίν γιὰ τὴ Κύπρο, γιὰ ποίηση, γιὰ τὸν ἔρωτα. Κι ἔπαιρνε νὰ μοῦ μεταφράζη στὰ Ἑλληνικὰ ποιήματα πὺν αὐτοσχέδια ἔφτιαχνε γιὰ τὴν κοπέλα του, τὴν Ἰντζή. Ἰντζή στὰ τούρκα θὰ πῆ κοράλι τῆς θάλασσας, κι ἔτσι ὁ συσχετισμὸς ἔδινε θαυμάσια ποιητικὴ εὐκαιρία γιὰ μεταφορὲς, παρομοιώσεις καὶ παραλληλισμούς. ἦταν καλὸς ὁ Ἐρσίν καὶ τὸν ἀγαποῦσα. Τώρα δὲν ξέρω πὺν νὰ βρισκεται, ἂν εἶναι στὴ Λευκωσία ἢ ἂν εἶναι κι αὐτὸς κουρνιασμένος στὸ ἀπέναντι φυλάκιο.

Σήμερα θὰ γράφω στὸν Ἐρσίν ἓνα γράμμα. Βέβαια ἂν ἦταν στὴ Λευκωσία θὰ μποροῦσα νὰ τῷστελνα στὴ διεύθυνσή του. Ἄν βρισκεται ὅμως στὸ βουνό; Τὶ νὰ γράφω; «Ἐρσίν Ἀχμέτ, δεύτερο φυλάκιο τῶν τρομοκρατῶν νοτιῶς τοῦ Ἁγίου Ἰλαρίωνος»; (παρ' ὄλο πο ὑπαστεῖω ὅτι ὁ φίλος μου κι ἂν ἀκόμα βρισκεται ἐκεῖ δὲν μπορεῖ νᾶναι τρομοκράτης, ὅπως κι ἐγὼ δὲν εἶμαι). Θὰ τοῦ γράφω ἓνα γράμμα σὰ νὰ μποροῦσα νὰ τὸ στείλω, σὰ νὰ τοῦ τῷστελνα.

«Φίλε Ἐρσίν. Δὲν ξέρω τί κάνεις. Εἶχομαι νᾶσαι καλά. Στὴν ἀντάρα τούτου τοῦ πολέμου συχνὰ σὲ σκέφτομαι. Σκέφτομαι πὺν χωριστήκαμε. Σκέφτομαι πόσο τραγικὰ καταποντίστηκαν τὰ σχέδιά μας. Δὲν ξέρω τί αἰσθάνεσαι γιὰ μένα. Ἐγὼ πάντα μένω φίλος σου. Εἶχομαι νὰ διαβοῦμε τούτη τὴ θύελλα καὶ νᾶμαστε κι οἱ δυὸ καλά γιὰ νὰ προσπαθήσουμε νὰ πραγματοποιήσουμε ὅ,τι σχεδιάζαμε. Ν' ἀνελεύσουμε τὰ καταποντισμένα

δνεικα και να συνεχίσουμε τὸ ταξίδι. Τὴ πειράζει πὸν ἐσὺ εἶσαι Τοῦρκος κι' ἐγὼ εἰμ' Ἑλληνας; Ὅταν ταξιδεύαμε στὰ γελαστὰ ἀκρογιάλια τῆς Μεσογείου ἢ τὶς χιονισμένες πολιτείες τοῦ βορρᾶ ἢ ὅταν ξεραγκαλιὰ σεριανούσαμε στοὺς ἀπύθμενους κόσμους τῆς φαντασίας δὲν πείραζε ἡ φυλετικὴ μας διαφορά. Εἶχε σῆσει δλότελα. Εἶχε συνθλιβῆ κάτω ἀπ' τὴν πηγαϊότητα τῆς καρδιάς.

Φίλε Ἑρσίν. Θάθελα νὰ σὲ συναντοῦσα και νὰ μιλούσαμε ὅπως πρῶτα. Αὐτὸ εἶναι βέβαια δύσκολο. Θὰ χαίρομουν ὅμως ἂν μάθαινα ὅτι αἰσθάνεσαι σὰν πρῶτα γιὰ μὲνα. Τελειώνω μὲ χίλιες εὐχές γιὰ κάθε εὐτυχία».

Ἐδῶ στὸν Πενταδάχτυλο ἡ μέρα κυλᾶ πὸ γρήγορα και πὸ εὐχάριστα ἀπὸ τὴ νύχτα. Οἱ ἀσχολίεζ τῆς μέρας εἶναι τὸ χτίσιμο τῶν φυλακίων, τὸ καθαρίσμα τῶν ὄπλων, κουβέντα, καμιά βόλτα' αὐτά. Μέχρι τὸ μεσημέρι αἰσθάνεσαι τὸ θαῦμα τοῦτο τῆς μέρας σὰν ἓνα ἀνεχτίμητο δῶρο, σὰ μιὰ εὐλογία Θεοῦ, μὰ μόλις προχωρήσῃ τ' ἀπομεσημέρο νοιώθεις πὼς πάει πιά, τέλειωσε ἡ εὐτυχία σου. Ἐρχεται ἡ νύχτα, σκοτεινὴ, βουβὴ, παγερὴ. Εἶμαστε στὴ πρώτη γραμμῆ. Εἶμαστε τὸ πὸ προχωρημένο φυλάκιο. Γι' αὐτὸ και τὶς νύχτες δὲν κοιμόμαστε σχεδὸν καθόλου. Μένουμε κουρνιασμένοι στὸ φυλάκιο, βουβοί, (οὔτε τὸ φύσημα τῆς μύτης δὲν ἐπιτρέπεται), μὲ γουρλωμένα μάτια ἴσια μπροστὰ νὰ τριποῦν ὅσο μποροῦν τὸ παχὺ σκοτάδι γιὰ νὰ ξεκαθαρίζουν ἂν ἡ σκιά ἀπέναντι εἶναι ἓνα μικρὸ πεύκο ἢ Τοῦρκος πὸν ἔρχεται σκυφτὸς κατὰ τὴ πλαγιά. Τ' αὐτιά (ἡ ἀκοὴ πρὸ πάντων βοηθαίει τὶς νύχτες) εἶναι ἔτοιμα νὰ συλλάβουν και τὸν παραμικρὸ ἤχο. Τόσο εἶμαστε προσηλωμένοι μερικὲς φορὲς πὸν ἀκοῦμε (κι ἂς μὴ φανῆ ὑπερβολικὸ) και τὴν ἀναπνοὴ τῶν δέντρων. Δὲν εἶναι ἀναπνοὴ μὲ τὴν πραγματικὴ ἔννοια τῆς λέξης. Εἶναι τὸ τάνημα τοῦ κορμοῦ και τῶν κλαδιῶν. Κι ἔτσι πολλὲς φορὲς ἀκοῦς ἓνα τσικ... τσικ...

Ἡ νυχτερινὴ βάρδια στὸ φυλάκιο δὲν τελειώνει εὐκόλα. Κρῶνεις, δὲ μιλάς, δὲν κουνιέσαι δὲ βλέπεις: πὼς νὰ περᾶσῃ Ἐχεις τὴν ταϊνία περασμένη στὸ πολυβόλο, ἔχεις πλάι τὸ σακκίδιο μὲ τὶς χειροβομβίδες και περιμένεις.

Τὶς τρεῖς περασμένες νύχτες, μὲ τὸ πρῶτο σουρούπωμα, οἱ Τοῦρκοι ἀρχίζαν νὰ μᾶς ρίχνουν ἀπὸ τὰ κάτω χωριά. Στὴ σκοτεινὰ βέβαια δὲ μπορούσαν νὰ διακρίνουν τὰ φυλάκιά μας, ἔβλεπαν ὅμως μέσα στὸ βαθὺ γκρίζο φόντο τ' οὐρανοῦ νὰ διαγράφεται ὁ μαῦρος ὄγκος τοῦ βουνοῦ ἢ ἡ κόψη τῶν βράχων. Ἐκεῖ και θαροῦσαν. Οἱ σφαῖρες, ἄλλες χτυποῦναν πάνω στοὺς βράχους κι ἄλλες σφύριζαν ψηλὰ κι ἔσθηναν πὸς ἀπ' τὸ βουνό.

Κάποτε οἱ δικοὶ μας δὲν ἄντεχαν κι ἀπαντοῦσαν στοὺς πυροβολισμοὺς. Κάποτε κάποιος θερμόμαμος δὲν ἄντεχε, ἔβαζε τὰ χέρια χωνὶ στὸ στόμα κι ἀρχιζε τὸ βρισίδι.

* * *

Ἡ Λευκωσία εἶναι μαγεία, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἄδῶ πάνω. Μπορεῖ τὸ θέαμα νὰ μὴν ἔχει τίποτα τὸ ἐξαιρετικὸ, μπορεῖ και νᾶναι ἡ κοινότερη εἰκόνα μιᾶς πόλης τὴ νύχτα. Ἴσως και νᾶναι, ἡ νοσταλγία μας πὸν μᾶς κάνει νὰ τὴ βλέπουμε ἔτσι. Κάποτε νομίζουμε ὅτι μοιάζει μ' ἓνα χριστουγεννιάτικο δέντρο, ξαπλωμένο στὴ γῆ μὲ τὰ λαμπιόνια του και τὶς μπαλίτσες ἀναμένες. Κάποτε ὅμως φαντάζει και σὰ μιὰ χούφτα στὴν μέση μιᾶς γιγάντιας παλάμης π' ἀρχίζει ἀπὸ ἄδῶ πάνω στὸν Πενταδάχτυλο, κατεβαίνει κάτω στὸν κάμπο και τελειώνει πέρα μακρὰ στὸ Τρόοδος.

* * *

Σήμερα ἔγινε κ ἓνα φαιδρὸ ἐπεισόδιο. Τὸ σημειώνω. Οἱ ἔθνοφρουροὶ ἐνὸς στοιχείου «βίκερς» κι ἐνὸς στοιχείου «ὄλμου» ἀνταλλάσσουν φιλοφρονητικὲς ἐπισκέψεις. Ἀνταλλάσσουν κανένα φρούτο, μιλοῦν, γελοῦν. Κάποτε ἀνακαλύπτουν πὼς κάποιος ἀπὸ τοὺς ὄλμοστὲς (δάσκαλος τὸ ἐπάγγελμα) κάνει και τόν... ὑπνωτιστὴ. Καταστρώνουν λοιπὸν τὸ σχέδιο; Ν' ἀνεθοῦν μέχρι τὸ ἀντίσκοινο πὸν εἶναι οἱ ἄντρες τοῦ «βίκερς» και νὰ ὑπνωτίσουν ἓνα δεκαοχτάχρονο ραφτάκι ἀπὸ τὴ Λευκωσία.

Ὅλα πᾶνε καλά, τὸ ραφτάκι δέχεται, κᾶθεται πειθίμα κι ἀκοῦει τὶς ἐντολὲς τοῦ ὑπνωτιστῆ: «Τώρα τὰ χέρια σου εἶναι σφιχτὰ δεμένα και δὲν μποροῦν νὰ ξεμπλεχτοῦν ὅση προσπάθεια και νὰ καταβάλῃς. Δὲ μπορεῖς... δὲ μπορεῖς... δὲ μπορεῖς».

Οἱ ἄλλοι στέκουν μὲ ἄκρα σιωπὴ ἀπὸ μακρὰ και παρακολουθοῦν. Ἀπολαμβάνουν τὴ παράσταση. Ὁ «ὑπνωτιστὴς» τὴ δουλειὰ του: «και τώρα κοιμάσαι βαθειὰ... πολὺ βαθειὰ... πολὺ βαθειὰ... δὲ μπορεῖς νὰ ξυπνήσῃς ἂν δὲν σὲ διατάξω ἐγὼ».

Ὁ ὑπνωτισμὸς φαίνεται πὼς πετυχαίνει. Τὸ ραφτάκι κᾶθεται μὲ κλειστὰ μάτια και

μπλεγμένα χέρια σά παλαβό. Καί μιὰ καί τὰ πράγματα πᾶνε καλά, ὁ «μαίτρ» ἀποφασίζει νὰ μὴ στῶ ψητό.: «Κοιμᾶσαι τώρα βαθεῖα. Δὲ μπορείς νὰ κάνης τίποτ' ἄλλο ἂν δὲ σὲ διατάξω ἐγώ. Λοιπόν, σὲ διατάξω νὰ σηκωθῆς καὶ νὰ πάρης τὶς καρβάνες νὰ τὶς πλύνῃς· νὰ τὶς κάνης γυαλί!»

Πᾶνε νὰ σκάσουν οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὸ συγκράτημα τοῦ γέλιου. Γουρλώνουν τὰ μάτια καὶ περιμένουν.

Τὸ ραψτάκι σηκώνεται ἀργά, σοβαρά, προχωρεῖ, ξεκρεμαίει ἀπὸ τὸ δέντρο τὴν πρώτη βρώμικη καρβάνα, σκύβει καὶ τὴ γεμίζει νερό. Ὁ «ἐπνωπιότης» παίρνει ὕψος, γυρνᾷ στοὺς θεατὲς του καὶ τοὺς κάνει μιὰ κίνηση ποὺ σημαίνει «εἶδατε, τοῦ τὴ σκάσαμε». Ὅποτε, ὡ τῆς ἀπροβλέπτου συμφορᾶς, ὁ «ἐπνωπισηθὲς» σηκώνει τὴ γεμάτη καρβάνα καὶ τὴν ἀδειάζει στὸ κεφάλι τοῦ «μαίτρ».

Ὅλοι σπαρταρᾶνε κάτω στὰ γέλια καὶ μόνο ὁ παθὼν στέκεται σὰ χαμένος στὴ μέση, βροηγμένος σὰν παπῖ.

* * *

Χθὲς, μαζί μὲ δυὸ φίλους ἐτοιμάσαμε τόπο γιὰ ὕπνο. Μέχρι τώρα τὸν πέριναμε γιὰ λίγο ὅπου λάχανε· ἢ κουβέρτα δυὸ βόλτες· γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα, τὸ κράνος ἢ μιὰ πέτρα γιὰ προσκεφάλι καί... ὄνειρα γλυκά. Τώρα ὅμως πάει τέλειωσε δὲ θὰ κοιμώμαστε σά... γύφτοι. Κουτσουρέψαμε μερικὰ κυπαρίσσια, πήραμε τὰ τρυφερὰ κλαδιά τους καὶ τ' ἀπλώσαμε σὰ στρώμα στὴν ἀγκαλιὰ τῶν βράχων, πλάι ἀπ' τὸ φυλάκιό μας. Ἡ νύχτα (οἱ τρεῖς ἐλεύθερες ὥρες δηλαδῆ) πέρασε πράγματι πολὺ καλύτερα ἀπὸ τὶς ἄλλες φορὲς.

Δὲν μπορεί παρὰ νὰ ὀφείλεται σὲ κάποια κακιά μοῖρα τὸ σημερινό. Μυστήριο τὸ ποῦ καὶ πῶς βρέθηκε. Κι ὅμως βρέθηκε. Ἐνα κομμάτι σπασμένο καθρεφτάκι. Τὸ κρατοῦσε ἕνας σύντροφος ἀπὸ τὸ πῶδ πάνω φυλάκιο. Πέντε ἢ ὦρα τὸ πρωῖ. Κι' αὐτὸς ὁ ἀθεόφοβος νὰ κάθεται σ' ἕνα βράχο, κόντρα στὸν ἀναδυόμενο ἥλιο, καὶ νὰ κιντάζεται. Οἱ πρώτοι ποῦ τὸν εἶδαμε τρέξαμε κατὰ κεῖ. Μὲ τὴ σειρά πήραμε, εἶδαμε. Θεὲ καὶ Κύριε, τί γένια, τί μαλλιά καὶ ἀπλυσιά εἶν' αὐτή! Καὶ τὰ μάτια κόκκινα.

Ἐχουμε ἐπίγνωση γιὰ τὴν ἄθλια μας κατάσταση. Οἱ ἀρβύλες ἔχουν εἴκοσι μέρους νὰ βγοῦν ἀπ' τὰ πόδια μας. Ἀπ' τὸ περπάτημα στοὺς βράχους βγήκαν καὶ κάτι καρφιά ποὺ κάνουν καὶ τὴν ἀπλὴ βόλτα ἕνα μικρὸ μαρτύριο. Ὁ ἰδρώτας ἔχει στεγνώσει δεκάδες φορὲς πάνω μας. Ὅλοι μας ἀναδίνουμε μιὰ δυσσομία.

Ἄς εἶμαστε ὅμως σοβαροί. Δὲν εἶναι καὶ τραγωδία. Στὸ κάτω κάτω εἶναι μιὰ σκληραγωγία. Εἶναι μιὰ δοκιμασία, σωματικὴ καὶ ψυχικὴ, ποὺ δὲν μπορεί παρὰ νᾶχη τ' ἀγαθὰ τῆς ἀποτελέσματα. Κι ἂς μὴ ξεχνᾶμε κάποιους ἄλλους ποὺ χειμῶνα ὀλόκληρο (ὄχι ἄνοιξη — καλοκαίρι) πέρασαν σὲ ψηλὰ βουνὰ (ποὺ δὲν συγκρίνονται μὲ τὸν Πενταδάκτυλο) σκεπασμένοι μὲ χιόνια, ποὺ κάνανε πραγματικὸ πόλεμο, ποὺ στερήθηκαν, ποὺ πείνασαν καὶ ποὺ νίκησαν τελικά. Ἐμεῖς, τί εἶμαστε μεῖς κοντὰ σὲ κείνους; Μιὰ μικρογραφία, μόνο μιὰ μικρογραφία.

* * *

Μέχρι σήμερα δὲν εἶχα δὴ ποτὲ ἄνθρωπο νεκρὸ ἀπὸ σφαῖρα. Σήμερα εἶδα. Ἦταν ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δυὸ Τούρκους ποὺ σκοτώθηκαν χθὲς βράδυ στὴν πολυμηρή, πράγματι, διείσδυση ποὺ εἶχαν κάνει μέσα στὶς γραμμὲς μας. Ἦταν μιάμιση ἢ ὦρα, μετὰ τὰ μεσάνυχτα, ὅταν ἀπὸ τὸ πῶδ ψηλὰ ἀπὸ μᾶς φυλάκιο ἀκούστηκαν ριπὲς πολυβόλου καὶ μιὰ φωνὴ «ἀπάνω τους παιδιά, ρίξτε τους». Δὲν ξέραμε τί νὰ ὑποθέσουμε. Τὸ μόνο ποὺ μπορούσαμε νὰ κάνουμε ἦταν νὰ ἐτοιμάσουμε τὰ ὅπλα καὶ τὶς χειροβομβίδες μας καὶ νὰ περιμένουμε. Ἡ νύχτα πέρασε χωρὶς νὰ μάθουμε τίποτα σχετικὸ.

Τὸ πρωῖ κάποιος κατέβαινε ἀπὸ τὰ πάνω φυλάκια καὶ περνώντας ἀπὸ τὸ δικό μας μᾶς εἶπε τὰ νέα: Πῶς καμιά δεκαριά Τούρκοι, νυχοπατώντας, πλησίασαν, μέσα ἀπ' τοὺς ψηλὸς θάμνους καὶ τὰ δέντρα, μέχρι τὴ θέση ποὺ ἦταν οἱ δικοὶ μᾶς ὄλμοι. Ἀφοῦ πλησίασαν σ' ἀπόσταση μερικῶν βημάτων κάποιος ἀπ' τὸ φυλάκιο τοὺς πήρε εἶδηση καὶ τοὺς ἔρριξε μὲ τὸ «στέν». Ἀμέσως ἄρχισε νὰ ράβῃ τὴν περιοχὴ καὶ τὸ πλαῖνὸ «μπρόν». Ὁ πρῶτος Τούρκος, ποὺ βιάδιζε μπροστά, ἔπεσε χτυπημένος στὸ στήθος. Οἱ ἄλλοι τῶβαλαν στὰ πόδια, κι ἀκριβῶς στὴ φυγὴ τους εἶναι ποὺ σκοτώθηκε ὁ δεύτερος ἀπ' αὐτούς.

Λοιπόν, ὁ πρῶτος Τούρκος, ποὺ σκοτώθηκε πλάι στὶς γραμμὲς μας, ἦταν ἕνα παλληκάρι ἴσαμε εἰκοσιπέντε χρονῶν. Ψηλός, γεροδεμένος. Εἶχε κράνος, τσεκούρι, σιλιέτο, αὐ-

τόματο, χειροβομβίδες και φορούσε ζούγινα παπούτσια. Κι είχε μιὰ πληγή ἀπὸ σφαῖρα ἐκεῖ στὸ μέρος τῆς καρδιάς. Τὸ λίγο αἷμα ποὺ εἶχε χυθῆ ἀπ' τὴ πληγή του εἶχε πῆξει στὸ στήθος κι ἦταν σὰν ἓνα γκρενὸ γαυφάλλο. Ἀπὸ μιὰ τόση δὲ τρυπίτσα βγήκε μιὰ τόσο νέα ζωὴ. Ὁ νεκρὸς Τούρκος ἦταν ξαπλωμένος σ' ἓνα μικρὸ ξέφωτο. Γύρω ἡ περιοχὴ σπαρμένη μὲ μικρὸς πέτρες καὶ χαλίκια κι ἀπ' τὶς σχισμὲς τους φυτρωμένα δεκάδες ἄμωρα ροῦς καὶ κόκκινα ἄγρια κρῖνα τοῦ βουνοῦ.

* * *

Πάσχα σήμερα. Πάσχα τὸ τερπνόν! Κι ἐμεῖς ἀξέριστοι, βορόμικοι, ἄγριοι. Κι ἐμεῖς ἀντὶ γιὰ πασχαλιάτικες χαρὲς ν' ἀνοίγουμε δούγματα καὶ νὰ χτίζουμε φυλάκια. Κάτι ὅμως ἔχουμε ποὺ νὰ μᾶς θυμίζει τὸ Πάσχα. Ἀπὸ τὰ κάτω χωριὰ μᾶς στείλανε ἀρκετὲς δωδεκάδες αὐγά ποὺ μοιράστηκαν στὰ διάφορα φυλάκια. Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη. Κάποιοι φίλοι σκότωσαν μιὰ ἄγρια γίδα καὶ μᾶς δώσαν καὶ μᾶς τὴ μισὴ νὰ τὴν ψήσουμε.

Τὴ χτεσινὴ νύχτα τὴν περάσαμε στὸ φυλάκιο. Ὅταν ἀπ' τὸ Κάριμ ἀκούστηκαν οἱ κωπάνες τῆς ἀνάστασης, λίγο πρὶν ξημερώση, ἐμεῖς κρατούσαμε τὰ ὄπλα καὶ τὶς χειροβομβίδες ἀντὶ γιὰ λαμπάδες: Μιὰ εὐχὴ ἀνταλλάσσουμε, «Χριστὸς ἀνέστη παιδιὰ» καὶ τὸ ἓνα φυλάκιο ἀπαντᾷ στὸ ἄλλο «Ἀληθῶς ἀνέστη».

* * *

Ἦταν ἡ ὥρα τοῦ μεσημεριανοῦ. Πήραμε στὶς καρβάνες ἀπὸ ἓνα κομμάτι κρέας, ἓνα αὐγὸ καὶ θρονιαστήκαμε ὁ καθένας σ' ἓνα βράχο νὰ φᾶμε. Ἐκείνη τὴν ὥρα ἀκριβῶς ἔφτασε ἀπὸ τὴ Λευκωσία, ποὺ εἶχε πάσι μὲ ἄδεια, ἓνας φαντάρος κι ἔφερε ἓνα δέμα γιὰ κάποιον τῆς ομάδας μας. «Ἀπὸ τὴ μάνα μου θᾶναι», λέει αὐτὸς παίροντας τὸ δέμα μὲ συγκίνηση. Τὸ παίρνει τ' ἀνοίγει κι ἀνακαλύπτει ἓνα βρασμένο κοτόπουλο. Τὸ κῦτταξε λίγη ὥρα μὲ κάποια περιέργεια κι ὕστερα μᾶς πρόσφερε νὰ κόψουμε. Ἀπὸ τὰ μάτια του εἶχαν φανῆ δάκρυα. Κι ἦταν ὡς ἐκεῖ παλληκάρι. Καὶ ψυχωμένο παλληκάρι. Εἶχε συγκινηθῆ κι ἔκλαιγε. «Βρὲ σὺ Νίκο, τοῦ κάνει κάποιος, δὲν ντρέπεται νὰ κλαῖς;» Σκουπίζει ἐκεῖνος τὰ μάτια του καὶ λέει «Ἄει στὸ καλὸ σου, μάνα, μὲ συγκίνησες».

* * *

Σήμερα μοῦ φαίνεται πὼς γράφω τὴν τελευταία σελίδα σὲ τοῦτο τὸ ἡμερολόγιο. Τὸ χτεσινὸ ἀπόγευμα μᾶς εἰδοποίησαν ὅτι σήμερα θὰ ἀντικατασταθοῦμε. Χαρομάστε γι' αὐτό. Παρ' ὅλο ποὺ ἀγαπήσαμε τοῦτο τὸ βουνό. Τοῦτο τὸ βουνό, ὁ Πενταδάχτυλος, ξέρει πόσο πιστὰ τὸ προασπίσαμε. Τοῦτος ὁ Πενταδάχτυλος μπορούσε νὰ γινόταν ὁ τάφος μας. Πῶς νὰ μὴ τὸν ἀγαπάμε;

Σήμερα χαράζω τὶς τελευταῖες ἀράδες σὲ τοῦτο τὸ χαρτὶ καὶ δὲ σκέφτομαι οὔτε τὸ πολυβόλο, οὔτε τὸν πόλεμο, οὔτε τ' ἀπέναντι φυλάκιο τῶν Τούρκων. Σήμερα σκέφτομαι τὴ Λευκωσία. Μόνο αὐτὴ.

ΣΠ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΚΤΗΡΟΣ

Καινούργιοι βάρβαροι
γύριψαν νὰ κουρσέψουν τὸ ναὸ σου
μὰ δὲν μπόρεσαν νὰ περάσουν τὰ σύνορα.
Τὰ χέρια του πέσαν κομμένα
᾿Ω! Ἴερεια τῶν ἀφρῶν καὶ τῶν κυμάτων.
Μόνο σὰν λάφυρα
τὰ κομμένα χέρια
στόλισαν τὸ κατόφλι τοῦ Ναοῦ σου.

ΜΙΧ. ΙΑΚ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΤΕΣΣΕΡΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΥΠΝΟ ΚΑΙ ΤΣΥΤΕΡΑ

Ἦκουσα ἓνα «κοιμᾶται» κι ἔννοοῦσαν ἐμένα.
 Δὲν εἶπα τίποτα κι ἐνιωθα τὴν ὑπεροχή μου.
 Ὅταν ὅμως, σὲ λίγο, μὴ ἀντέχοντας βγῆκα ἔξω
 μὲ τὴ βροχή, πὸν ὑπῆρχε τυχαῖα πάνω ἀπ' τὴ γῆ,
 τὰ δαιμόνια ἔτρεχαν μὲ στοργὴ πίσω μου βουίζοντας·
 «Ξύπνησε, νὰ ἴτ'ος, ρίχτε του ἀγέρας· προφυλάξου».
 Κρύφτηκα τότε, ἀν μπορῆ νὰ εἰπωθῆ ἔτσι τὸ πράγμα,
 στὴν παλάμη μου καί, γιὰ νὰ γίνω πὸ μικρός, γονάτισα.
 Κατὰ τί διαφέρω ἀπὸ ἐκείνον τὸν τίμο
 γέρο ἢ νέο, πὸν ἔρχεται στὰ μυθιστορήματα
 τοῦ ἐπόμενου αἰῶνα ἢ καὶ τοῦ τωρινοῦ;

1965

ΕΚΕΙΝΟ ΤΟ ΠΗΔΗΜΑ

Ἡ φωνὴ της μὰ μέρα: ψάρι φρέσκο,
 ἐνῶ ἄλλων γυναικῶν ἡ φωνὴ μοιάζει
 μὲ ἀλυσίδα, πὸν τὴ σηκώνουν.
 Κ' ὕστερα ἐκείνο τὸ πῆδημα
 τοῦ λεπτοῦ κορμιοῦ στὸ λιακωτὸ
 γιὰ νὰ πέση ἀπὸ πάνω της ἡ λύπη.

1965

Σ Ε Σ Κ Λ Ο

Ὅταν ἡ ὄρα τῆς ποίησης ἔρθη, γίνονται ἀλήθειες
 τὰ πὸ ἀπάτηλὰ τοῦ κόσμου, κι εἶναι παρὰ ξένο·
 τὸ φῶς ἀσάλευτο εἶναι, μὰ τὸ νερὸ κυλᾷ.
 Ἡ σκέψη παίρνει τὴ γραμμὴ της — σχῆμα ἰδιότροπο.

Δὲν ξέρω τί νὰ κάνω γιὰ νὰ τὸ ἐξηγήσω
 κι οὔτε νὰ σταματήσω μπορῶ, τὸ ἀπαγορεύουν
 οἱ λόφοι, δταν σμίγουνε τὴν ἱστορία τους,
 οἱ συνοικίες, πὸν γίνονται πόλη μεγάλη.

1964

ΣΠΟΤΑΗ ΤΟΠΙΟΥ

Οἱ στάλες κάνουν τὴ σιὰ τοῦ δέντρου
 στὴν αὐτοσχέδια λίμνη νὰ τραυλίξη.
 Εὐθύκορμες κολῶνες μεταφέρουν
 ἀκίνητες τὸ χρόνο, ἀντέχουν.
 Ὡς νε ροφόροι τοῦ ἐπιστυλίου,
 ἀπὸ τὸ δέντρο πὸ πολὺ στοχάζονται.

1963

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ "Η ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

(Ἔ ρ ε υ ν α)

Ἔχουμε ὑποβάλει σέ μερικούς σύγχρονους Κυπρίους ποιητές τὴν παρακάτω ἐρώτηση:

Ἡ «νέα ἢ σύγχρονη» ἢ «μοντέρνα» ποίηση εἶναι πιά μιὰ σχολὴ μὲ ἀρκετὸ παρελθόν. Συνεπῶς ὁ καθένας σχημάτισε γνώμη γι' αὐτή.

Καὶ σὰς ρωτῶ πῶς ἐσεῖς ἀντιλαμβάνεστε τὸ νόημα τῆς ποίησης αὐτῆς. Δὲν ζητῶ τὸν «οἰσμό» τῆς· οὔτε ἀξιολόγησι ἢ σύγκρισι τῆς μὲ ἄλλες σχολὰς (ἐκτὸς ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται ἀπ' αὐτὲς γιὰ καθορισμὸ τοῦ πῶς ἀντιλαμβάνεστε τὸ νόημά τῆς)· οὔτε δήλωσι ὀνομάτων ποὺ τὴν ἀντιπροσωπεύουν περισσότερο ἢ λιγώτερο ἐπ-

ἄξια (ἐκτὸς ἂν μὲ αὐτὴ τὴ δήλωσι θέλετε νὰ κάμετε πιὸ σαφῆ τὸν καθορισμὸ σας).

Ἡ ἐρώτησι ἀπεστάλη μόνον σὲ ποιητὲς τοῦ κυπριακοῦ χώρου καὶ ὄχι σὲ μελετητές. Ἐνδιαφέρει πολὺ ἡ ἀντίδρασι τῶν διωτέχων παρὰ ἡ ἄποψι τῶν «εἰδικῶν μελετητῶν».

Μᾶς ἀπαντήσανε οἱ Κώστας Μιχαηλίδης, Νίκη Λαδάκη—Φιλίππου, Ἑλλη Παιονίδου, Κυριάκος Χαραλαμπίδης, Ἄνθος Λυκαύγης, Σοφοκλῆς Λαζάρου καὶ Παῦλος Κριναῖος. Τὶς ἀπαντήσεις τῶν πέντε πρώτων δημοσιεύουμε σ' αὐτὸ τὸ τεύχος.

Τὸ νόημα τῆς σύγχρονης ἢ καλύτερα τῆς μοντέρνας ποίησης εἶναι τὸ «χωρὶς νόημα». Αὐτὸς ὁ ἰσχυρισμὸς φαίνεται παράδοξος καὶ ἀντιφατικὸς, ὅμως τὸ «χωρὶς νόημα» ἔχει ἓνα νόημα.

Ἡ μοντέρνα ποίηση εἶναι βέβαια πολὺτροπὴ καὶ ἓνας ἀπλὸς χαρακτηρισμὸς κινδυνεύει νὰ τὴν ἰσοπεδώσῃ. Ὅμως ἐρμηνεύουμε μόνον, ὅταν πηγαίνουμε στὶς ἀρχὲς τῶν φαινομένων καὶ ἀρχὴ δομικὴ τῆς μοντέρνας ποίησης πιστεύω, ὅτι εἶναι ἡ συνάντησι μὲ τὸ «χωρὶς νόημα». Αὐτὸ τὸ «χωρὶς νόημα» ἔχει πολλὰ σημασίες: εἶναι τὸ π ρ ο - λ ο γ ι κ ὸ , τ ὸ ἀ ν τ ι - λ ο γ ι κ ὸ τ ὸ ἄ λ ο γ ι κ ὸ καὶ τ ὸ ὑ π ε ρ - λ ο γ ι κ ὸ .

1. Ὁ νεότερος ποιητὴς χαίρεται σπάζοντας τὰ μέτρα τοῦ λογικοῦ, ζητᾷ τὴν πηγὴ τῆς ἔμπνευσῆς του μέσα στὸ ἀσυνείδητο, στὸ ὄνειρο, στὸν πρωτογονισμό, γενικὰ σ' ὅ,τι προηγείται τοῦ λογικοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ χώρος καὶ ὁ χρόνος δὲν ἔχουν μέσα στὴν ποίησίν του τὴν παραδεδομένη τάξι, τὸ μακρυνὸ σμίγει μὲ τὸ ἐγγύς, τὸ πρὶν μὲ τὸ ὕστερα. (πρὸβλ. τὸν χρόνο στὴν «Ἐρημὴ γῆ» τοῦ Ἑλιοῦ καὶ τοὺς ὕμνους τοῦ S. J. Perse).

2. Δὲν εἶναι ὅμως μόνον αὐτὴ ἡ ἀναδρομὴ στὸ προλογικὸ, ποὺ γοητεύει, γιὰ τότε ἡ νεότερη ποίηση θὰ ἦταν ἓνας ἀπλὸς προμιτιβισμὸς. Εἶναι μαζὺ μ' αὐτὴν καὶ ὁ κλονισμὸς, ποὺ δοκιμάζει ὁ ποιητὴς μπροστὸ ἀντιφατικὸ, τὸ δυσαρμονικὸ, τὸ ἀλλόκοτο, τὸ ἀνώμαλο καὶ τὸ ἀτοπο, μπροστὰ στὴν ἐξαίρεσι καὶ τὴν ἀκοῦτητα καὶ γενικὰ τὴν ἀθλιότητα, ποὺ προκαλοῦν οἱ ἀσυνβίβαστες ἀντιθέσεις καὶ παρουσιάζουν τὴν πραγματικότητα νὰ ἀνατρέψῃ κάθε νόημα. Εἶναι αὐτὴ ἡ ποίηση τοῦ ἀτοποῦ (absurbe) καὶ τοῦ ὀξυμωρου. (πρὸβλ. A. Rimbaud, A. Breton, P. Eluard, R. Albertis — humour noir—).

3. Αὐτὴ ἡ συνάντησι μὲ τὸ ἀντιλογικὸ ἐπεκτείνεται γενικὰ πρὸς κάθε τι ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ χωρέσῃ μέσα στὰ καθιερωμένα μέτρα καὶ ὅρια, πρὸς τὸ ἀμορφο, τὸ ἀκατανόητο, τὸ ἀνοίκειο. Ἐκεῖνο, ποὺ προέχει στὴν μοντέρνα ποίηση, δὲν εἶναι τόσο τὸ σαφὲς νόημα, ὅσο ἡ ὑποβολὴ τοῦ ἀόριστου, ὄχι τόσο τὸ ἔλλογο, ὅσο τὸ ἄλογο. Γι' αὐτὸ καὶ ἀντλεῖ τὰ σύμβολα τῆς περισσότερο ἀπὸ τὸν ἀνόργανο καὶ τὸν φυτικὸ κόσμον.

4. Ποῦ ὀφείλεται αὐτὴ ἡ στροφὴ ἢ μᾶλλον ἀντιστροφὴ τῶν πραγμάτων, ποὺ γίνεται μέσα στὴν μοντέρνα ποίηση καὶ τέχνη;

Ἡ ῥίζα τῆς πιστεύω εἶναι μεταφυσικὴ. Ὁ κόσμος, ὅπως μᾶς τὸν παράδωσαν οἱ ἀρχαῖοι καὶ ὕστερα ὁ χριστιανικὸς Μεσαίωνας, ἔχει κλονισθῆ. Στὴν θέση μιᾶς αἰώνιας ὄντολογικῆς τάξης εἰσέβαλε σήμερα ἡ ἀπροσδιοριστία. Τὸν θ ρ υ μ α τ ι σ μ ὸ αὐτῆς τῆς τάξης εἶναι ἀναγκασμένος νὰ βαστάσῃ ὁ ποιητὴς τοῦ καιροῦ μας. Ἡ ποίηση θέλει νὰ πάῃ ὡς ἐκεῖ, νὰ πῆ τὸ ἀνείπωτο καὶ νὰ ἀκούσῃ τὸ ἀνήκουστο. Ἡ μεγάλη ποίηση τοῦ καιροῦ μας ἔχει γιὰ τοῦτο τὸν χαρακτῆρα τοῦ ὑψηλοῦ, γιὰ τὴν εἶναι μέσα ἀπὸ τὸν θρυμματισμὸ τοῦ κόσμου, μέσα δηλ. ἀπὸ μιὰν ἀρνητικὴ πορεία νὰ προσεγγίσῃ καὶ νὰ φέρῃ στὸ φῶς τὸ ὑπερλογικὸ. Προχωρεῖ λοιπὸν σπάζοντας τὰ πεπερασμένα πράγματα, μετατρέποντάς τα σὲ μὴ—πράγματα, γιὰ νὰ φτάσῃ στὸ ὑπερπραγματικὸ. Τὸ ὑπερπραγματικὸ δὲν εἶναι ὅμως ἡ πληρότητα τῆς αἰωνιότητος. Εἶναι τὸ ἀόριστο, τὸ ἀπόλυτο ἕτερον — τὸ γοητευτικὸ ἔρεβος ἢ τὸ παγερὸ κενό. Ἔτσι ἡ ποίηση γίνεται ὁ τρόπος τῆς τήξεως καὶ λύσεως τοῦ πραγματικοῦ ἀπὸ τὸν χρόνον, τὸν

τόπο και τὸ πρᾶγμα καὶ τῆς αἰνιγματικῆς προσπέλασης τοῦ ἀνέκφραστον. Ἐπάνω τῆς βαρβαίνει ἡ ἀποτυχία τῆς γλώσσας νὰ ἐκφράσῃ τὸ ἀπόλυτο καὶ τοῦ ἀπολύτου νὰ γίνῃ γλώσσα.

Ἄν διακρίνωμε, ὅπως σωστά διέβλεψε ὁ Νίτσε, σὰν δομικὲς ἀρχὲς τῆς τέχνης τὸ Ἀπολόωνιο καὶ τὸ Διονυσιακὸ, τὸ πέρας καὶ τὸ ἄπειρο, τὴν στατική μορφή καὶ τὴν ἀόριστη κίνηση, θὰ πρέπει νὰ ποῦμε, ὅτι τὸ Διονυσιακὸ εἶναι, πὺρ χαράζει κατ' ἐξοχὴν τὴν ὑψηλὴν τῆς νεώτερης ποίησης. Ἡ ἔκστασις τῆς πρὸς τὸ ἀσύμμετρο καὶ τὸ ἀσύλληπτο, πὺρ κινδυνεύει σὰν γλώσσα νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴν ἔλλογη ἄρθρωση πρὸς τὴν ἀναρθητὴ συμπλοκή, εἶναι τὸ πάθος τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, πὺρ δὲν ἔχει πιά αἰωνιότητα, γιατί τὴν αἰωνιότητα τὴν ζῆ σὰν χρόνον, τὸ εἶναι τὸ ἔχει ἀναγάγει σὲ γίνεσθαι.

Λεμεσὸς 29.10.66

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

* * *

Ἡ ποιητικὴ σύνθεση σήμερον ἔχει τίς διαστάσεις ἐνὸς κινηματογραφικοῦ ἔργου τοῦ «νέου κύματος».

Δὲν ἔχει στεγανότητα θέματος, ἔχει εὐρήματα κατὰ δὲ τὴν διάρκειά της δὲν ἀφήνει οὔτε λεπτὸ σπὸν ἀναγνώστη νὰ σκεφθῆ ἀλλὰ τὸν αἰχμαλωτίζει μὲ τὴν πρώτη ἐντύπωση. Μετὰ ἀκολουθεῖ ἡ σκέψη καὶ ἡ κρίσις... ὁπότε ἡ διάρκεια τῆς σύνθεσης γίνεται μεγαλύτερη ἀπὸ τὸν χρόνον τῆς ἀνάγνωσης.

Ὁ ποιητὴς πὺρ γνωρίζει νὰ ἀπλώνῃ τὸ θέμα του μ' ὄλο τὸ θέλγητρο ποῦχει ὁ νεωτερίζων λόγος δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχη ἀποτέλεσμα—opus» χωρὶς κενά.

Ἐν Λευκωσίᾳ τῆ 9 Νοεμβρίου, 1966.

ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ—ΦΙΛΙΠΠΟΥ

* * *

Ἡ σύγχρονη ποίηση ἐκφράζει τὴν ἐποχὴ μας. Ὁλόκληρη ἡ σύγχρονη πραγματικότητα μὲ τίς τρομερὲς τῆς ἀντιφάσεις, τὸ ἀγχος, τὴν ἀλματώδη τεχνικὴ πρόοδο, τὴ μοναξιά τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀνικανότητά του μπροστὰ στὸ θάνατο, βρῖσκει, κατὰ τὴ γνώμη μου, τέλει ἐκφραστικὸ μέσον στὴν σύγχρονη ποίηση.

Ὁ ἐλεύθερος στίχος ἐλευθερώνει τὸν ποιητὴ ἀπὸ τὸν περιορισμὸ πὺρ τοῦ ἐπιβάλλει ἡ ρίμα ἢ ὁ ρυθμός. Ταυτόχρονα ὅμως τὸν ἀπελευθερώνει κ' ἀπὸ κάθε εἶδους ἀντικειμενικὸν περιορισμὸν, δίνοντάς του τὴ δυνατότητα νὰ πῆ ὅτι θέλει, ὅπως τὸ θέλει, σ' ὅποιον θέλει καὶ νὰ εἰσχωρήσῃ πὺρ βαθειά, ὡς τὴν οὐσία τῶν πραγμάτων.

Τὸ ὅτι ἡ σύγχρονη ποίηση εἶναι λίγο ἢ περισσότερο ἀφηρημένη εἶναι κ' αὐτὸ ἀκριβῶς ἓνα χαρακτηριστικὸ φαινόμενον τῆς ἐποχῆς μας, ἐποχῆς τῆς μοναξιάς καὶ τῆς ἀπομόνωσης τοῦ ἀνθρώπου.

Δὲν παύει ὅμως στὴ σύγχρονη ποίηση τὸ συναίσθημα νὰ κατέχη σπουδαία θέση. Νὰ γιατί ὅταν τὴν νιώσῃ, ἢ μᾶλλον ὅταν τὴν συνηθίσῃ κανεὶς συγκινεῖ καὶ συγκλονίζει.

ΕΛΛΗ ΠΑΙΟΝΙΔΟΥ

* * *

Τὸ ἐρώτημα εἶναι πολὺ γενικὸ καὶ δὲν ξέρω ἂν ἀφορᾷ τὴν σύγχρονη Ἑλληνικὴ ἢ Εὐρωπαϊκὴ ἢ παγκόσμιον ποίηση. Ὁ πανανθρώπινος λυρισμὸς σήμερον κυκλοφορεῖ πολὺ πὺρ πλατιά μὲ τὰ σύγχρονα μέσα καὶ εἶναι δύσκολον ἂν ὄχι ἀδύνατον νὰ σημειώσῃ τὸ νόημα τῆς ποίησης τῶσων ἀνθρώπων, ἀπὸ τῶσους λαούς.

Μοῦ φαίνεται παράξενον κάπως νὰ προσθέτομε τὸ διακριτικὸ «μοντέρνον», «νέα» ἢ «σύγχρονον» στὴν ποίηση τοῦ καιροῦ μας. Γιὰ μένα εἶναι ἀκόμα τόσο μοντέρνος ὁ Ὅμηρος μὲ τὴν παρθένα αἰσθησὴν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι μοντέρνοι οἱ ἄγνωστοι ἕμνωδοὶ τῆς Ἰσίδος ἢ τῆς Παναγίας, οἱ Κινέζοι ἢ Ἀφρικανοὶ τραγουδιστὲς πὺρ συγκλονίζονται στὸ γύρισμα τῶν αἰῶνων ἀπὸ τὸν λυρικὸ «τόπον ἐν τῷ καλῷ». Ἡ ποίηση εἶναι μιά καὶ ἀδιαίρετη, αἰώνια νέα καὶ παρούσα.

Ἡ λογοκρατικὴ μας διάθεση νὰ ζητοῦμε νόημα στὸ κάθε πρᾶγμα ἢ δημιούργημα, ἀκόμα καὶ σὲ κείνον πὺρ ἀπὸ τὴ φύση ἢ θέση του εἶναι ἐξωλογικὸ ἢ ὑπερλογικὸ, εἶναι ἢ καταδίκη μας. Ποιὸ νόημα ἔχει μιά λαγοαίματη ἀνατολή, ἓνα κρῖνον πὺρ εὐωδιάζει, μιά συναυλία πουλιῶν στὸ δάσος;

Σύγχρονοι ἐπιστήμονες ἀρχίζουν νὰ βρίσκουν πὺρ μὲ τὴν παλιὰ λογικὴ ἀδυνατοῦμε νὰ ἐκφράσομε τὸν κατασληπτικὸν κόσμον πὺρ ὑπάρχει γύρω καὶ μέσα μας. Στὴν ποίηση τοῦ καιροῦ μας βρίσκουμε συχνὰ μιά κρυφὴ ἢ φανερὴ ἀνταρσία στὸ παραδεδεγμένον σύστημα λογικῆς πὺρ τὴν κάμνει πολλὰς φορὰς ἀκατανόητη ἐνῶ οὐσιαστικὰ τὴν ἐμπλουτίζει οἱ ἴδιες ἀξίες.

Είναι αυτό σύμπτωμα του ίλιγγου που νιώθουμε παίρνοντας την πιο φοβερή στροφή στην ιστορία του ανθρώπου; Είναι κλαδιά που ανεβάζουμε από τον ώρεο πάνω στη σχεδία μας και μελετούμε αν είναι σημάδια πως φτάνουμε σε μία καινούργια γη;

Λ)σός 9.11.66

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Είμαι 27 χρονών κι' ακόμα γράφω ποιήματα. Αυτό είναι μία πράξη αισιοδοξίας. Και όμως η ποίηση μου εκφράζει πολλές φορές αισθήματα τραγικά. Αυτό δεν έχει σημασία ή ποίηση, όπως κάθε είδος τέχνης, είναι ένα μέσο εκφράσεως. Η λέξη «σύγχρονη» ανάγεται γύρω στα 1925, τότε που η Ποίηση ακολούθησε το δρόμο του νεοφιότιστου: υπερβολή και ακράτητος ένθουσιασμός, που έβρισκε το ανάλογο του στις κωμωδίες του Μάξ Σέννερ με τον αϊθόρητο αϊφνιδιασμό τους. Ήταν κι' αυτό μία τάση για να σπάσει ο άνθρωπος τα δεσμά του και ν' ανταποκριθῆ σε μία καινούργια δύναμη για ζωή, που ήταν ακριβώς η άνα- νέωση της ζωής και η διάρκειά της.

Είναι, λοιπόν, φανερό, ότι η ζωή διέπεται από τη νομοτέλεια, καθώς μεταβαίνει από μετασχηματισμό σε μετασχηματισμό. Το παράδειγμά της ακολουθεί και η τέχνη. Γιατί η τέχνη δεν αποτελεί άλλο από την έκφραση της ζωής στην πιο βαθειά της αλήθεια, ή όποια είναι ανέκαθεν σύγχρονη προς τον άνθρωπο· κάτι που δε μετριέται με το χρόνο, γιατί «ο χρόνος είναι ένα κενό» (Βαλερύ), μια άτελευτατη προσπάθεια για πολιτισμό. Πρό- κεται δηλαδή, για μία θαυμαστή περιπέτεια με παράδοξες μεταλλαγές. Και οι μεταλλαγές, οι έξωτερικες μορφές της ζωής, αποτελούν μεταμορφώσεις του πράγματος, που κρύβεται πίσω από αυτές.

Κατά την πορεία της η μορφή δέχεται διάφορους συντελεστές από μέσα κι από τα πλά- για, που λειτουργούν άπροσδιόριστα και επηρεάζουν την κατεύθυνσή της. Η τέχνη, όμως, που βρίσκεται σε άμεση σχέση με τη βαθύτερη αλήθεια της ζωής, βρίσκει το δικό της νόημα μέσα από το νόημα της ζωής. Γι' αυτό η ζωή προχωρεί έννομένη με την τέχνη.

Έφόσον, όμως, μιλούμε για τέχνη της εποχής μας, σημειώνω πως πρόκειται για μία πλήρη ανταπόκριση της τέχνης προς την εποχή μας, πράγμα που δείχνει τη συνέπεια του αν- θρώπου, όταν αντιμετώπιζε τα προβλήματά του μα κι όταν απελευθερώνεται από αυτά. Συμ- πτώσεις και περιστατικά μās βοηθούνε να δούμε τα πράγματα με άλλο φρακό κι έτσι να δια- πιστώσουμε άλλες πραγματικότητες. Παραδείγματος χάριν, με το μεγεθυντικό φακό θεωρούμε και τὰ μικρόβια. Η ιστορία του ανθρώπινου πολιτισμού είναι ιστορία της οπτικής του γωνίας.

Η σύγχρονη ποίηση ανταποκρίνεται στο αίτημα των καιρών μας, που είναι ανήσυχι και άλματώδεις. Όλα ρέπουν προς μία εξέλιξη γιατί όλα είναι σχετικά προς τον άνθρωπο, τις συνθήκες της ζωής του και τις βιολογικές ή νοητικές του αντιδράσεις. Είναι φυσικό, σε μία εποχή οργασμικής μεταλλαγής, η σκέψη ν' απογειώνεται μαζί με τὰ επιτεύγματα. Η αναζήτηση βρίσκεται στο στάδιο της πραγματοποίησεως. Η σύγχρονη ποίηση ακολουθεί το ρυθμό των πραγμάτων και τις αντιδράσεις του ανθρώπου. Η σύγκρουση υπάρχει μέσα της, αλλά και η συμπίνα μ' ένα τρόπο συνθετικό, καθώς τὸ απαιτεί η νέα τρυφερότητα της εποχής. Σε λίγο θὰ βρεθούμε μπροστά σε άλλους κόσμους, που θ' απαιτήσουν μία διαφορετική έκφραση.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

Την πραγματικά νέα ή μοντέρνα ποίηση την τοποθετώ μέσα μου, πλάι στο γενικότερο θέμα της ραγδαίας εξέλιξης στον χώρο της επιστημονικής σκέψης, που καταρρίπτοντας τὰ παραδεδομένα καλούπια (ταμπού) των μηχανοκρατικών αντιλήψεων, ώρθώθηκε με τον δρα- ματισμό στις ασύλληπτες επιτεύξεις της.

Ός προς τούτο ξέρουμε πως αυτή η ραγδαία προέλαση συνεχίζεται. Κι' αν ο παραλλη- λισμός με τὸ θέμα της μοντέρνας ποίησης (παραλληλισμός όχι συμβολικός αλλά σύνδεση με πραγματικά γεγονότα) στέκεται, όφειλόμνε να προσθέσουμε πως τὸ ίδιο ραγδαία είναι κι' η αδιάλειπτη έναλλαγή προς αυτή την κατεύθυνση, που διασπάται σε ποικίλους πειραματισμούς, τόσο στον χώρο της αισθητικής δομής όσο και στην θεματολογική αναζήτηση.

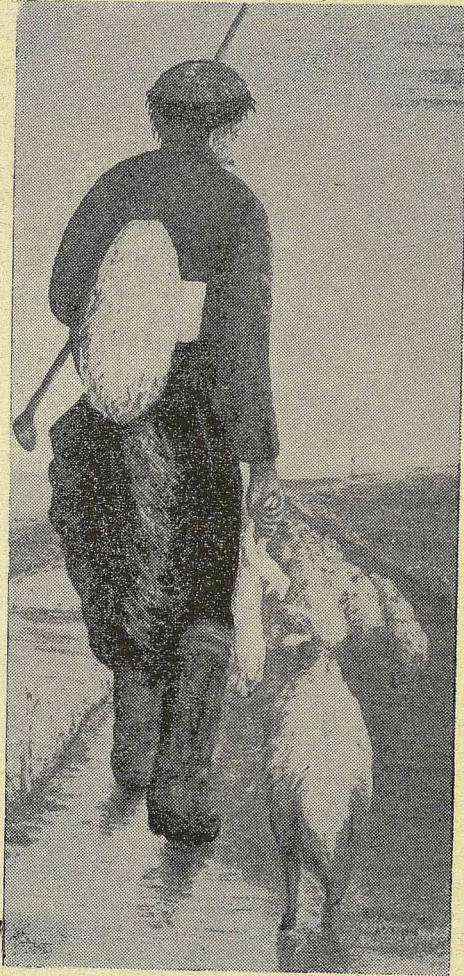
Όταν σκέφτομαι πάνω στο νόημα της μοντέρνας ποίησης, τὸ πρωταρχικό στοιχείο που προεβάλλεται στην συνείδηση είναι η έννοια της Έλευθερίας. Κι' η έννοια τούτη (που άπο- τελεεί τὸ πιο καιτὸ πρόβλημα σ' όλες τις περιοχές της ανθρώπινης προσπάθειας) ξεκινώντας από πολὺ βαθειά, θεάται στην αντιεπιμενική της εκδήλωση ακόμα και στην δομή των ίδιων των στίχων. Κι' όταν καιμιά φορά λέμε «ἐλεύθερος στίχος», αυτόματα μιλάμε για μία μεγάλη

πραγματικότητα μέσα στην καρδιά της ποίησης αν μπορούμε να πούμε έτσι.

Ἄλλὰ ἂν τὸ νόημα τῆς μοντέρνας ποίησης συνδέεται μὲ τὴν ἔννοια τῆς Ἐλευθερίας, αὐτόματα ἐξυπονοεῖται ὁ ὄρος ἀποδέσμευση ἀπὸ κάτι ποὺ περιώριζε τὶς δυνατότητες τῆς ποίησης καὶ σὰν αἰσθητικῆς καὶ σὰν ἔκφρασης γενικά. Κοινοτοπία εἶναι ἡ ἀλήθεια ὅτι ἡ ἀποδέσμευση ἀφορᾷ τὶς παλιὰς μορφές ποὺ ἔχοντας ἐπιτελεῖσι τὸν προορισμὸν τους μέσα στὰ πλαίσια τῶν τότε ἀπαιτήσεων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἐποχῆς, παραμερίζονται γιὰ νὰ εἰσαχθεῖ αὐτὸς ὁ νέος ἐπικός ρυθμὸς ποὺ ἀπὸ τὴ μιὰ ξεφεύγει ἀπὸ τὸν καθιερωμένον φορμαλισμὸν κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀνυπνώνει τὴ σκέψη τοῦ δημιουργοῦ πέρα ἀπὸ τὰ συναισθηματικὰ φράγματα, πρὸς τὴν περὶ τῆς νοητικῆς ἀφαιρέσεως. Ἡ σύλληψη ἔχει τὴν διαφάνεια τοῦ φωτός καὶ τὰ σύμβολα ποὺ συνθέτουν τὰ ἔκφραστικά μέσα μοιάζουν πρᾶγματι μὲ διασπασμένα ἄτομα μέσα ἀπὸ τὰ ὅποια ξεχύνεται δυναμικὴ ἢ πύρινη ἐνέργεια.

ΑΝΘΟΣ ΛΥΚΑΥΓΗΣ

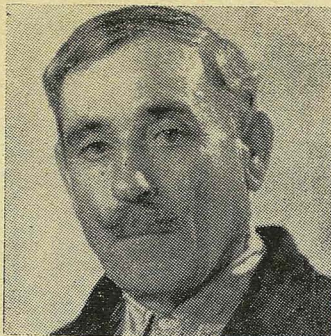
(Στὸ ἐπόμενο οἱ ἀπαντήσεις τῶν Σοφοκλῆ Λαζάρου καὶ Παύλου Κριναίου)

Τὸ νεογέννητο (λάδι) τοῦ Θεμιστοκλῆ Φ. Φωτιάδη

ΓΙΟΡΤΕΣ ΣΤΗ ΛΥΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΔΙΩΜΑΤΙΚΟ ΠΟΙΗΤΗ ΠΑΥΛΟ ΛΙΑΣΙΔΗ

Συμπληρωθήκανε 65 χρόνια άπλης ζωής— στο χωριό— ενός γνήσιου ιδιωματικού ποιητή του Παύλου Λιασιδή. Οι χωριανοί του με τὸ Σύλλογο ΣΥ.ΚΑ.ΛΥ πολὺ δίκαια ἀναλάθανε τὴ διοργάνωση εἰδικῆς γιορτῆς μετὴν ἐπίσημη παρουσία τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας δρᾶ Κ. Σπυριδάκι. Τὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος» ἀντὶ ἄλλου χαρετισμοῦ δημοσιεύει ἕνα ποίημα τοῦ τιμωμένου, συμμετέχοντας ἔτσι στὸν ἐορτασμό.

ΑΝ ΔΕΝ ΑΛΛΑΣΣΑ ΣΚΕΨΗΝ

Μέσ' τῆς καρχιάς μου τὴν βραχτὴν ἐφυτολόησα
φκίόρα πολλὰ πᾶσα λλοῆς, τζιαὶ πότιζά τα.
Ἦ γειτονια τζιαμαὶ γυρὸν ἐμουσχομήριζεν
ὡς πούχα δύναμιν, μεράκκιν τζι' ἔσαζά τα.

Σήμερον γέρος πόν! Ἐμείναν ἀναόρευτα
τζι' ἔτσ' ἔξεράναν πὸ τὴν δίψαν ζαβαλλί μου!
Πὸ τὸς σιειμώνιες ἐπτέσασιν τζι' οἱ τοῖσιοι τῆς
τζι' ἔρχονται βάλλουν κοπριῆς μέσ' τὴν αὐλήν μου.

Πόσοι τσακροῦν, οἱ καῦμένοι πὸ τὸ κάγγριν τους
ὄπως τζι' ἐμέν πὸ τὸν νὰ σκάσω πὸ τὸν πόνον
μέσα στῆς σκέψης τὴν βραχτὴν ἂν δὲν ἐφύτευκα
τοῦ Νοῦ φυτὰ, πὸ τὸν νάν ἀπείραχτα στὸν γρόνον!...

ΠΑΥΛΟΣ ΛΙΑΣΙΔΗΣ

ΣΕΛΙΔΕΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΤΗΣ ΔΑΣΚΑΛΑΣ ΜΟΥ ΤΟ ΔΩΡΟ

—Δασκάλα μου, τί δῶρο θέλεις ἀπὸ μένα
τὸ νέο τὸ χρόνο πού μᾶς ἤλθε πιά;
—Παίδι μου, ὀλόισα καὶ τιμημένα
τὸ δρόμο πού σοῦ χάραξα περπάτα χαρωπά.

Ἄγάπη ἂν σοῦ γυρέψουνε ποτὲ - ποτὲ μὴν ἀρνηθῆς
μὴν ἀποστρέψῃς τὸ χλωμό τὸ πρόσωπό σου
θυσία στῆς ἀγάπης τὸ βωμὸ ἄς γενῆς
ἀγάπη ἄς γίνῃ μέσα στὴ ζωὴ ὁ σκοπὸς σου.

Γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, καλὸ παιδί
νὰ προχωρήσῃς στὰ δυσκολοδιάβατ' ἄφοβα τὰ μέρη
γιὰ τῆς Πατρίδας μας ν' ἀγωνισθῆς, παιδί μου, τὴν τιμὴ
νὰ ποῖο εἶν' τὸ δῶρο πού τὴ μεγαλύτερη χαρὰ θὲ νὰ μοῦ φέρῃ.

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ—ΤΣΟΥΛΛΗ

ΘΑ 'ΘΕΛΑ

Θά 'θελα νᾶμουνα πουλάκι
νὰ κελαιδῶ καὶ νὰ πετῶ
θᾶθελα νᾶχα δυὸ φτεροῦγες
τὸν οὐρανὸ νά... ἐξερευνῶ!

Θᾶθελα νᾶξερα τί κούβει
αὐτὴ ἢ γαλάζια του θωριά
τί τ' ἀστεράκια του μιᾶνε
γιατὶ ἔχουν τόσην ὁμορφιά!

Θᾶθελα νᾶμουνα πουλάκι
νὰ ταξιδεύω ἀλαργινὰ
πάνω ἀπὸ θάλασσες καὶ χώρες
δάση, ποτάμια καὶ βουνά!

Θᾶθελα νᾶβλεπα χιλιάδες
ἀνθρώπους, σπίτια καὶ πουλιὰ
καὶ τὴν ἀγάπη μου νὰ δώσω
σ' ὅλα τοῦ κόσμου τὰ παιδιὰ.

ΜΑΡΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ—ΠΥΛΙΩΤΗ

ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑΚΙ ΜΑΣ

ΤΟ ΠΑΘΗΜΑ ΤΟΥ ΑΝΘΟΥ

—'Ανοίξανε τὰ σχολεῖα, φωνάζει ὁ Ἄνθος.

—Κι' ὄλας; λέει ἕνας γεροντάκος ἀπὸ τὴν διπλανὴ αὐλὴ.

—Μά, παπουλή, ἀπαντᾷ ὁ Ἄνθος. Θὰ φορέσω τὴν καινούργια μου ποδιά. Μοῦ τὴν ἔκανε δῶρο ἡ γιαγιά. Νὰ τὴ δῆς...

Βγῆκε ὁ Ἄνθος στὸν χαμηλὸ μεσότοιχο κι' ἔδειχνε στὸν γεροντάκο τὴν ποδιά του. Ἦταν μιὰ ἀλατζιά ἀπὸ μαῦρο καὶ καφέ, μὲ μιὰ ζωνίτσα στὴ μέση καὶ δυὸ πλέτες ἀπὸ πάνω ὡς κάτω. Πίσω ἡ ποδιά ἔκλειε μὲ μιὰ σειρὰ μεγάλα σιντεφένια κουμπιά.

Ὁ γεροντάκος μὲ τὸ ἀγαθὸ του χαμόγελο κοίταξε τὸν μικρὸ Ἄνθο στὶς πρώτες του ἐπιδείξεις.

—Μμ! ὠραία ποδίτσα, μουρμουρᾷ ὁ γεροντάκος. Ἄλλὰ γράμματα νὰ μᾶθης, γιόκα μου.

—Πειράζει νὰ δείξω καὶ τὴν ποδίτσα μου;

—Ἄ μπά!

Καὶ μὲ τὶς φωνές του ὁ Ἄνθος ξύπνησε τὴ γειτονιά. Μόλις εἶχε χαράξει. Οἱ πρώτες ἀχτίδες τοῦ ἥλιου παίζανε ψηλὰ στὶς κορφές τῶν δέντρων. Κι' εἶχε καὶ μιὰ πρωϊνὴ ψυχρότσα, φθινοπωριάτικη...!

Ἡ μαμὰ τοῦ Ἄνθου ἐτοίμασε ὄλα. Νά! Ἐδῶ ἡ σακίτσα. Ἐδῶ τὸ παγούρι μὲ τὸ καθαρὸ νερό. Ἐκεῖ ἕνα κουτάκι μὲ παξιμαδάκια καὶ κουφέτα.

—Ἄνθο, φωνάζει ἡ μαμὰ. Ἐλα νὰ φᾶς. Θὰ κτυπήση σὲ λίγο ἡ καμπάνα.

—Ἀμέσως... ἀπαντᾷ ὁ Ἄνθος.

Γύρισε ἀπὸ τὴν αὐλὴ τρεχάτος. Τὸ πρόσωπό του ἔλαμπε ἀπὸ εὐτυχία. «Τὸ καὶ τὸ» τᾶπε στὴ γειτονιά. Τώρα νὰ γεμίση τὸ στομάχι. Θὰ λείψη ὀλάκαιρο πρωϊνὸ ἀπὸ τὸ σπίτι.

Καὶ δίχως δυσκολίες κατάφαγε τὸ καθετὶ σὲ λίγα λεπτά.

Ἡ μάνα χαιρόταν τὴν ὄρεξη τοῦ γιόκα.

Ὁ πατέρας μισοχαμογελοῦσε.

Καὶ ξαφνικὰ κτύπησε ἡ καμπάνα. Ὁ καθαρὸς τῆς ἡχος γέμισε τὸν ἀέρα. Τὰ κεφαλάκια τῶν παιδιῶν ὀρθωθήκανε. Οἱ καρδιές τους κτυπήσανε γοργά.

Ὁ Ἄνθος ἀποχαιρέτησε τὴ μαμὰ. Ὅστερα φώναξε τῆς γειτονιάς πὼς πάει στὸ σχολεῖο μὲ τὴν καινούργια του ποδιά.

Ἡ γειτονιά τοῦ εὐχήθηκε.

Καὶ κορδατὸς στὸ πλάι τοῦ πατέρα προχώρησε στὸ δρόμο.

Σὲ λίγο φτάσανε στὸ σχολεῖο. Ἐκεῖ ἦτανε λίγα παιδιά.

Ὁ Ἄνθος κόρδωσε γιὰ τὴν ποδιά του.

Περωνώντας ὅμως δίπλα στὰ παιδιὰ πάτησε κάτι καὶ γλύστρησε χάμω.

—ὦ, ὦ! φωνάξανε τὰ παιδιά.

Ὁ Ἄνθος κρατήθηκε νὰ μὴ κλάψῃ. Σήκωσε λίγο τὸ ποδαράκι του νὰ πατήσῃ χάμω καὶ νὰ σηκωθῇ. Μὰ πάτησε τὴν ἄκρη τῆς ποδιάς. Δίνει μιὰ φόρα στὸ κορμί του. Κι' ἐκεῖ ποὺ σηκωνόταν σκίστηκε ὁ γύρος τῆς ποδιάς.

—ὦ, ὦ ὦ! φωνάξανε τὰ παιδιά.

Ἐνα μικρὸ δάκρυ κύλησε στὰ μάγουλα τοῦ Ἄνθου.

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΝΑΤΑΓΙΟ ΟΧΗΜΑΤΑΓΩΓΟΥ
«ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ»

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»
ΕΚΦΡΑΖΕΙ ΤΑ ΣΥΛΛΗΠΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΣΤΙΣ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΤΩΝ ΝΑΥΑΓΩΝ.

ΣΕΛΙΔΕΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Είναι γενικά παραδεκτό πώς το δημοτικό θέτει τις βάσεις του μελλοντικού πνευματικού μας βίου. Έξαρτάται από το φωτισμένο δάσκαλο τί θα ένσταλάξει στην ψυχή του παιδιού. Δέν έννοω άσφαλώς τά τυπικά μαθήματα (που τυπικά δέν είναι αλλά άπλως ύποχρεωτικά άπό τό πρόγραμμα). Υπάρχουν τόσα άλλα σχετικά και άσχετα μέ τίς τρέχουσες διδακτικές ανάγκες. Αυτά κι' άλλας μπορεί νάναι θαρύνοντα στό μέλλον. 'Η άγάπη γιά τή λογοτεχνία, γιά τό διάθασμα, γιά τίς άθλοπαιδιές... ή κοινωνικότητα, ή φιλοδοξία, τό πνεύμα τής όμαδικής δράσης,, και δέν ξέρω πόσα άλλα, δίπλα στις καλές συνήθειες (όποιουδήποτε τομέα) δημιουργούνται στό δημοτικό σχολείο, άσφαλώς μέ τή συνδρομή του σπιτιού. Στο γυμνάσιο τά πράγματα είναι πολύ άλλοιώτικα. 'Ο κύκλος του μαθητή εύρνεται πολύ και ή επίδραση πιά του δασκάλου λιγοστεύει. "Υστερα οι άναστατώσεις τής εφηβικής ηλικίας έξασθενίζουν τήν προσληπτικότητα. Νέα προβλήματα (γενετήσιο π.χ.) πολλές φορές καταθλίβουν και σχεδόν άπομονώνουν τόν εφηβο.

Συνεπώς, τό δημοτικό πρέπει νά κοιταχτή μέ εύρύτερο πνεύμα, προπαντός μέ τό σεβασμό, που όφείλουμε νάχουμε γιά θασικά ζητήματα ζωής. 'Η παιδική λογοτεχνία είναι κι' άλλας ένα δημιουργικόν όπλο στά χέρια του δασκάλου γιά ν' άναπτύξη τό γούστο του μαθητή, νά του εύρνη τίς γνώσεις, νά του δημιουργήση τήν έφεση γιά άνώτερες πνευματικές άπολαύσεις.

Τό περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» θά μεριμνήσει και γιά τό παιδί είτε άπ' εύθείας είτε μέσω του δασκάλου. Γι' αυτό θ' άφιερώνη πιά μερικές σελίδες γιά παιδική λογοτεχνία. Βασική άρχή θάναί πάλι ό κύριος δημιουργός, χωρίς ν' άποκλείεται ό αδερφός 'Ελλαδίτης κι' ή κατάλληλη μετάφραση.

*'Ελπίζουμε πώς οι ένδιαφερόμενοι θά θρούν έξυπνη-ρετικές τίς ειδικές αυτές σελίδες μας.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΤΧΕΣ ΓΙΑ ΤΟ 1967

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»
ΕΥΧΕΤΑΙ ΣΤΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ, ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ
ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΕΛΛΗ-
ΝΙΚΟ ΤΟ ΝΕΟ ΧΡΟΝΟ 1967.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Γιάννη Μαγκλή: 'Ο ήλιος δέ βασιλεύ-
ψε άκόμα, 'Αθήνα, 1966.

Σπάνια βρίσκω κανείς άνθρωπιά και πίστη στα σύγχρονα πεζογραφήματα. "Όλη ή σοδειά τών τελευταίων χρόνων μάς ύθισσε στην άρνηση. 'Αλλ' ό Γιάννης Μαγκλής σπάει τή συνήθεια του καιρού του και φέρνει μήνυμα αισιοδοξίας και χαράς κι' άκόμη μήνυμα πίστης πρós τούς ανθρώπους, πρós τούς όποιους οι περισσότεροι άπό μάς συνήθισαμε νά δυσπιστούμε. 'Ο Μαγκλής μέσ' άπό τό έργο του μάς προσφέρει μιá άνθρωπιά χωρίς συμβιβασμούς, καθάρια, αυτουσία κι' όλοκληρωμένη. Πλησιάζει τόν άνθρωπο, τόν παίρνει άπό κοντά και ταυτίζεται μέ τά προβλήματά του, στήνει αντί στην άγωνία του και άφουγκράζεται τήν άπελπισία του. Τά πάθη, τά έλαττώματα, όλα συγχωρούνται, σκουλήκι ό άνθρωπος που σέρνεται στη γής, μά μέ τό κεφάλι ψηλά γιά νά κατορθώσει ν' άνέλθη σε ψηλότερες σφαίρες. 'Απ' τίς πρώτες και πιό έλπιδοφόρες έμφανίσεις του Μαγκλή είναι «Οι κολασμένοι τής θάλασσας» που χαίρετιστηκε σαν έργο ήθογραφικό, άδρα παραστημένο, μά, σύκαιρα, και σά μιá μετάγγιση έλπιδοφόρα άπό αίμα νέο, ζωηρό και ήπιο συνάμα.

'Η ζωή είναι σκληρή και άπάνθρωπη. 'Ο Μαγκλής τό γνωρίζει. 'Ο ίδιος έννοωσε τή στυφή της γεύση σ' όλη τήν έκταση και τήν ένταση, κι' άνέθηκε όλη τήν κλίμακα του πόνου, του σωματικού και του ψυχικού. 'Η μαθητεία του κοντά στον άλλο πικραμένο αγωνιστή, νικητή και νικημένο, τόν Καζαντζάκη, του 'δωσε τήν ευκαιρία νά βγάλη τή χαρά μέσ' άπ' τόν πόνο. Οι δύο τους, δάσκαλος και μαθητής, περιτλανήθηκαν στις σκοτεινές άτραπούς μιáς άδυσώπτητης μοίρας, που κι άν τότε άχνογέλασε είναι γιά κάποιο σύντομο διάλειμμα, μιá ένεση θυματωτική γιά ένα καινούργιο ξεκίνημα πιό κοπιαστικό, πιό έπώδυνο.

'Ο Αιγιοπελαγίτης πεζογράφος Γιάννης Μαγκλής, ό «κοντραπατζής», γέννημα θρέμμα τής Δωδεκανήσου, είδε τό φώς στην Κάλυμνο. Γόνος του Αιγαίου, παιδί τής θάλασσας και σφυρογάρας, μαθήτευσε στις σκοτεινές δυνάμεις τής φύσης και γνώρισε τίς άδικες βουλές της. 'Η φύση δέν «μακροθυμεί», δέν «χρηστεύεται», ή φύση «ζηλοί», «περπερεύεται», «φυσιούται», «άσχυρονεί», «ζητεί τά αυτής». Στα στοιχειά δέν υπάρχουν στιγμές οίκτου, δρούν άέναα μανιακά, χωρίς έλεος. 'Αντιμέτωπος στή φύση στέκει ό άνθρωπος, φτωχός, δυστυχής, άγροντας του ανθρώπου αντί-λαμβάνεται ό Μαγκλής και σπλαχνίζεται τόν άνθρωπο. Δέν φταίει ό άνθρωπος, φταίει τό πάθος που τόν κατευθύνει, φταίει ή φύση που τόν γέννησε έτσι,

φταιει ή φλόγα που τόν κατατρώει. “Ολα του τὰ θιβλία είναι γιομάτα από την παρουσία του πάθους που καίει τόν άνθρωπο και του έλεους του γι’ αυτόν. ‘Ο Μαγκλής αγαπάει τόν άνθρωπο και ή πίστη αυτή φέρνει αίτιοδοξία, γι’ αυτό αναγνωρίστηκε άμέσως και, πράγμα σπάνιο, ύπολογίστηκε σάν δύναμη στη λογοτεχνία μας.

Τους «Βαρθάρους», που έκδοθήκανε τό 1944, άκολουθήσανε «Οί κολασμένοι τής θάλασσας» τό 1949 που βραβεύτηκαν μέ τό Α΄ Βραβείο «Νεοελληνικής Λογοτεχνίας». “Άλλα θιβλία του μέ την ίδια έπιτυχία ήρθαν σέ φώς ταυτόχρονα ή άργότερα, όπως ή «Πορεία στό Βούρκο» τό 1949, «Δέν υπάρχουν άμαρτωλοί» τό 1956, και τό μυθιστόρημά του «Οί Κοντραμπιτζήδες του Αιγαίου» τό 1954. “Έξ άφορμής αυτού του θιβλίου, που άξιοποιεί τή ζωή τών έργατών τής θάλασσας, όνομάστηκε κι αυτός «κοντραμπιτζής». “Αργότερα ένα άλλο μυθιστόρημά του «Τ΄ άδέρφια μου ό άνθρωποι» πήρε τό Α΄ Κρατικό Βραβείο. “Ένας τόμος διηγημάτων άκολουθεί μέ τόν τίτλο «Τό ανθρώπινο πάθος» και τελικά μάς προσφέρει την έμπειρία του από μία προσωπική του περιπέτεια, τό μυθιστόρημα «‘Ο ήλιος δέ βασίλεψε άκόμα». Τό θιβλίό αυτό δέν είναι μόνο αυτόβιογραφία, δέν είναι απλώς μυθιστόρημα, ούτε ήμερολόγιο που νά μάς άπαριθμή χρονολογικά τις άτυχίες του συγγραφέα. Είναι μία λυρική άπολογία μιας ζωής που τρίφτηκε στόν πόνο, που άνθεξε στην φουρτούνα. Γράφτηκε για νά μάς μεταγγίση δύναμη. “Έδω ό συγγραφέας μάς ξεγυμνώνεται μέ την πρόθεση νά κριθή χωρίς άλλο έρεισμα έκτός από την ειλικρίνειά του. Μάς αναποδογυρίζει τόν έσωτερικό του κόσμο και τόν δείχνει απογυμνωμένο στό φώς. Αυτό τό είδος έξομολόγησης έκανε την εμφάνισή του τά τελευταία χρόνια κι΄ έφτασε στην άκμή του μέ την «Αναφορά στόν Γκρέκο» του Καζαντζάκη. Προσωπικές έμπειρίες, σκέψεις που ώργωσαν τό μυαλό, ιδέες που άνάτειλαν, κρίσιμη καμπή που παρακάμφθηκε, δίνονται όλα σάν άπολογία μιας ζωής που πάσκιζε νά κάνη κάτι. Τό θιβλίό τούτο μάς ένδιαιρεί άμεσα, γιατί μέσ΄ απ΄ αυτό γνωρίζουμε και τόν άνθρωπο και τόν συγγραφέα Γιάννη Μαγκλή.

“Ολα τὰ θιβλία του Μαγκλή δέν ξεφεύγουν απ΄ τό άρχικό του σύνθημα, που μπήκε και σάν τίτλος σ΄ ένα του θιβλίό, «Τ΄ άδέρφια μου ό άνθρωποι». Τέτοιο στη βάση του είναι και τό θιβλίό «‘Ο ήλιος δέ βασίλεψε άκόμα». “Έδω ό άρρωστος Λευτέρης, που δέν είναι άλλος από τόν συγγραφέα, θρίσκειται μία μέρα αντιμέτωπος μέ μία άλήθεια που του ξεστόμισε ένας γιατρός: «“Έχετε πέντε στα έκατό πιθανότητα νά ζήσετε». ‘Ο Λευτέρης, έτσι, έρχεται πρόσωπο μέ πρόσωπο μέ τό θάνατο. Τό αντίλαμπάνεται και έπιωμίζεται ήρωικά τό θάρρος τής άποκάλυψης. Δέν είναι ήρωας του πολέμου, για νά στεφανωθεί δημόσια, δέν παίζει έδω μέ τό καθήκον ή την τιμή, έδω είναι ή ίδια ή ζωή που του μιλάει χωρίς ώραιολογίες, χωρίς περιτωλογίες, έτσι ό Λευτέρης γίνεται ένας ήρωας τής ζωής, «‘Έχετε πέντε στα έκατό πιθανότητα νά ζήσετε». Και αυτό τό σύνθημα τόν κατευθύνει.

‘Ο άσθενης αντίλαμπάνεται και συζητεί μέ τό γιατρό την περίπτωση, σά νά πρόκειται για κάποιον ξένο κι άδιάφορο του.

—Φυματίωση είπατε, κύριε καθηγητά; Μά στην ‘Ελλάδα μου είπαν...

—Δέν ξερω τί σάς είπανε στην ‘Ελλάδα. Τό νεφρό έχει προσβληθεί. Στην κορυφή έχει τρία μικρά σπήλαια και πέντε ή έξη μικρότερα. Και όπως έχετε μόνο ένα νεφρό...

“Υστερα στην άπομόνωσή του τά σκέφτεται, άρχίζει ή πάλι. “Ένα πέντε στα έκατό πιθανότητα νά ζήσης σ΄ άπομακρύνει απ΄ τους ανθρώπους, μία και βρίσκεσαι κοντά στό τέρμα, ή πορεία σου πιά δέν ταυτίζεται μέ τή δική τους, άκολουθείς δρόμο παράλληλο. Τους βλέπεις ή άφ΄ ύψηλου ή τους φθονείς. ‘Ο Λευτέρης όμως δέν άφήνεται στό πάθος, δέν άπομονώνεται, δέν ξεμακραίνει, ζή κοντά στους ανθρώπους, άγκαλιάζει τις περιπτώσεις τους, λύνει τά προβλήματά τους και ταυτόχρονα άρχίζει μία πορεία άπελπίσας για τή γατριά του. Ταξιδεύει από χώρα σέ χώρα, από νοσοκομείο σέ νοσοκομείο, από τόν ένα έακουστό καθηγητή στόν άλλο. Στην πάλι του μέ τό θάνατο αντίκρύζει λογίων - λογίων φάτσες, άλλες άδιάφορες στόν πόνο του δεμένες στό άρμα του έγωισμού τους, κι άλλες που τόν συμπονοούν και συμπάσχουν, ανθρώπους μικρόψυχους κι άλλους μεγαλόψυχους. Την πείρα του την πλουτίζει όλοένα, μά έτσι κι άλλοιώς ή στάση του Λευτέρη στη ζωή είναι μία, τό βλέμμα του που αντίκρύχει τους ανθρώπους έχει μία μοναδική άπόχρωση. Και συνεχίζει την πορεία του, φιλιώνει τους έχθρους, δίνει χαρά σέ όμοιοπαθείς, που έχουν πιότερες έλπίδες από τόν ίδιο νά γιατρευτούν. Σπαράζει απ΄ τόν πόνο, μά παρακάθεται στό Πασχαλινό δείπνο, στό δείπνο τής χαράς, για νά μη κακοκαρδίση τά παιδιά του. “Ακόμη, όταν βρίσκειται στα πρόθυρα μιας άλλης έγχείρησης και μέ «τό πέντε στα έκατό» ζωής πάντα νά τόν διαφεντεύη, πάει στη Βιέννη νά συναντήσει τό μεγάλο του δάσκαλο που τιμήθηκε μέ τό βραβείο τής Ειρήνης.

Γράφει: «‘Ο Καζαντζάκης στάθηκε για τό Λεφτέρη πρότυπο ύψηλου ‘Ανθρώπου και γενναίου άντρα». Στο δρόμο για τή συνάντησή τους ή σκέψη του Λεφτέρη τρέχει διαρκώς κοντά του, γιατί πιά είναι κοινό μυστικό, ό Δυσείας βαδίζει στό τέλος του. «Κοιτάζει από τό παράθυρο τά βουνά, τά δάση, τις λίμνες και τόν αναθιβάνει. Θυμάται τό γερακίσιο μάτι, τό λυγερό στητό κορμί, τό χέρι τό νευρώδικο». Κι όμως ό Χάρος δέν είναι μακριά κι απ΄ τόν ίδιο τόν Λεφτέρη, ό ίδιος όμολογεί στόν Πρόλογό του: «Κοντά στό μεγάλο πόνο που οδηγεί στην άπελπίσια, θαρείς κι ό χάρος γίνεται λυτρωμός». Μά την ίδια στιγμή αντίλεγει: «‘Ωστόσο — άνάγκη ή συνήθεια — άγωνιζόμαστε νά κρατηθούμε στη ζωή, νά μείνουμε στό πόστο μας». Και ό Λεφτέρης του θιβλίου, ό Μαγκλής τής πραγματικότητας, άγωνίστηκε κι είδε τόν ήλιο ξανά νά άνατέλλη.

‘Ο άγώνας αυτός όμως δίνεται μέσα από γεγονότα δικά του και ξένα, έλληνικά και διεθνή, έτσι μάς τοποθετεί σ΄ ένα κλίμα κοσμοπολιτικό, μέ πρωταγωνιστή πάντα τόν άνθρωπο και μέ κύρια μορφή τόν άνθρωπο που πάσχει. ‘Η βιογραφία του γίνεται ένα χρονικό. ‘Ο άγώνας όμως τόν εξαγνίζει και στην χειρότερή του στιγμή ό Λευτέρης δέν άπολησμονιέται, έτσι, ξανά, ριγμένος στό κρεβάτι ενός νοσοκομείου ύστερα από μία άλλη έπάδου-

νη κι επικίνδυνη έγχειρηση, όσφραίνεται, γιατί ή όσφρησή του δέν είχε άδυνατίζει ούτε και σ' αυτές τις δύσκολες στιγμές, αντίλαμβάνεται πώς κάτι δέν πάει καλά. 'Η διαίσθηση τού συγγραφέα, πού βλέπει κι' άκούει πέρ' άπ' τά φαινόμενα, πού συλλαμβάνει, πού συγκεκριμενοποιεί τά άόριστα: «Κάτι μου κρύβεις», λέει στη γυναίκα του. «Πές το, μη φοβάσαι, έχω καρδιά κοντραμπιτατζή εγώ. Τήν έχω παίξει πολλές φορές κορώνα γράμματα τή ζωή μου». 'Η γυναίκα διατάζει, λέει: «Ξέρεις... δέσε κόμπο τήν καρδιά σου». 'Εκείνος άρχίζει ν' αντίλαμβάνεται. «Πετάχτηκε άπάνω στό στρώμα κι άνακάθισε.

—Πέθανε ό Καζαντζάκης, φώναξε και τó μάτι του άκινήτησε στό δικό της, άσυνήθιστα σκληρό».

Κι' έτσι αυτός, πού χρόνια τώρα πάλευε με τόν Χάρο, πού τώρα είχε νικήσει, πού δέν έκλαψε, όταν σωματικά πόνανε, πού δέν άπελπίστηκε σαν τράθηξε τήν πορεία τήν δύσκολη, «δέν μπόρεσε άλλο νά μιλήσει. Τό στόμα μπόκωσε κλάμα, "Εγυρέ στό μαξιλάρι κι έκλαιγε με λυγμούς».

Κι αυτό είναι τó μυστικό τού Γιάννη Μαγκλή, ποτέ δέν ξεμάκρυνε άπό τούς άνθρωπους. Τους συμπαράσταθη, όταν αυτός χρειαζόταν συμπαράσταση, τούς δέχτηκε τότε πού θά 'πρεπε νά κλειστή στό τείχος τού έγωϊσμού του.

Αυτή ή ανθρώπινη του έκτείνεται και στό έργο του και μäs φέρνει μήνυμα αϊσιοδοξίας, έλπίδα, πίστη και άγάπη για μäs «τ' αδέρφια του τούς ανθρώπους». Τό ύφος του δυναμικό, άπλό και κατανοητό, δίνει σέ παραδοσιακό στυλ όλες τις άποχρώσεις τών συναισθημάτων του με θαυμαστή ένάργεια. 'Ο ρεαλισμός του δέν σοκάρει, γιατί κρύβει τόν πόνο τού ανθρώπου σέ όλη του τήν διάσταση. 'Η τέχνη του θυμίζει τήν τέχνη τού δασκάλου του, μäs είναι άκόμη πιό κοντά στον άνθρωπο. Κι' όπως λέει ό κριτικός 'Ανδρέας Καραντώνης, «Και για νά έξομολογηθούμε κάτι, σäs λέμε, πώς χωρίς νά πάφουμε νά αισθανόμαστε δέος μπροστά στό μεγαλείο τής συγγραφικής προσωπικότητας τού Καζαντζάκη, αισθανόμαστε βαθύτερα και ψυχικότερα τόν άμεσο, άπλό, τρυφερό και ρωμαλέο αφηγηματικό λόγο τού Μαγκλή, αυτόν τόν τόσο άνθρώπινο λόγο» πού τόσο επίδεξια γίνεται στα χέρια του παραμυθι».

ΜΑΙΡΗ Π. ΣΤΑΥΡΟΥ

'Αντώνη Σαμαράκη: Τό Λάθος, 'Αθήνα, 1965, έκδ. «Εστίας».

Τό άστυνομικό μυθιστόρημα έχει άρκετές έκφραστικές δυνατότητες, πού εξαρτώνται άπό τή δύναμη τού συγγραφέα κι' άπό τόν στόχο του. Συνήθισαμε τó είδος αυτό νά τó θεωρούμε επίπολαίο, φτηνό, για τόν πολύ κόσμο, για σκότωμα άρας. Τό πολύ κοινό έλκύεται άπό αυτό γιατί θρίσκει εύκολία, δράση κι' έκπληξεις χωρίς τίποτε τó βαθύτερο πού νά τού κούρσει τó μυαλό. 'Όστόσο δέν υπάρχει είδος πού δέν μπορεί ν' άνυψωθή σέ καλλιτεχνικόν επίπεδο» εξαρτάται άπό τó άν έχη κάτι νά πη ό συγγραφέας κι' άν τó δουλεύη εύσυνείδητα με προοπτική και στόχο άξιας.

Τό «Λάθος» τού 'Αντώνη Σαμαράκη κινείται άκριβώς μέσα στό ύφος άστυνομικού μυθιστορήματος. 'Αλλά άποκτά καλλιτεχνική άξια γιατί τά συνήθη «άστυνομικά κόλπα» τού μυθιστορήματος έχουν χρη-

σιμοποιηθή με περίσκεψη, με άληθοφάνεια και με βασικό σκοπό νά δώσουν εύκαιρίες για ψυχολογικές παρατηρήσεις ή (άν θέλετε) για περιγραφή ψυχολογικών καταστάσεων. Οί έκπληξεις πάλιν δέν είναι τού τύπου τού «άπό μηχανής Θεού» τών άστυνομικών μυθιστορημάτων. Μυστήριο σχεδόν δέν παρουσιάζεται. Τό ενδιαφέρον για τήν εξέλιξη δέν στηρίζεται σέ παρουσιάσεις άλληπαλλήλων μυστηριώδων γεγονότων και καταστάσεων. "Όταν τελειώσει μάλιστα τήν τελευταία σελίδα άπορείς πόσο άπλη ύπόθεση ύπηρεσε τó έργο και πόσο άπλά είναι όλα, σχεδόν κοινά. Τονίζω πώς οί έκπληξεις θρίσκονται στό ότι άλλα περιμένεις κι' άλλα έρχονται. (Τό χρησιμοποιεί αυτό τó άστυνομικό μυθιστόρημα, ιδίως τού τύπου τής 'Αγάθα Κρίστι, αλλά τó τοποθετεί στον άυτοσκοπό, χωρίς κανένα αντίκρουσμα είτε ψυχολογικό είτε κοινωνικό, ενώ ό Σαμαράκης στό «Λάθος» τó χρησιμοποιεί με λεπτότητα και με αντίκρουσμα ψυχολογικό και κοινωνικό).

'Η ύπόθεση τού έργου είναι άπλη: κάποιος συλλαμβάνεται άπό τήν ειδική ασφάλεια για συνενοχή σέ αντικαθεστωτικές όργανώσεις. Τά πράγματα δείχνουν πώς άδικα έγινε ή σύλληψη του. 'Η ασφάλεια θάζει σ' έφαρμογή ένα σχέδιο για νά τόν τσακώσει άν πραγματικά ένέχεται ό νά άνάκριση. 'Ο άναγνώστης είναι βέβαιος πώς όλα ύπηρεσαν έξ άρχης ένα λάθος. Ξαφνικά άπό τó μέσον περίπου τού έργου ανακαλύπτεις πώς ό άνθρωπος πού έχει συλληφθή πραγματικά είναι ένοχος μäs καμώνεται έπιτήδεια τόν άθωο. 'Ο ειδικός άνακριτής πού εφαρμόζει τó σχέδιο άρχισε κι' όλας ν' άμφιβάλλη για τήν ένοχή. Κι' όμως άπρόβλεπτα τó σχέδιο πετυχαίνει, ό ένοχος χάνει τήν ψυχραιμία του κι' άποκαλύπτεται. Τό τραγικό τέλος δέν έχει πια σημασία για τήν εξέλιξη τού έργου.

Τό ανθρώπινο στοιχείο (και όχι τó άπάνθρωπο και τó ένστικτώδες τών συνηθισμένων άστυνομικών έργων) κυριαρχεί σέ όλες τις φάσεις τού έργου. Μιά συνεχής προσπάθεια προσέγγισης πρós τήν ψυχή τού άλλου παρατηρείται κι' εκεί ακόμα πού ένας δρäs σαν άνακριτής κι' ό άλλος σαν ένοχος. Μιά στιγμή μάλιστα θαρρείς πώς όλα θά ξεχαστούν κι' οί δυό αντίθετοι «καθεστωτικώς» θά δώσουν τά χέρια σαν αδερφοί στη γη αυτή. Μιά μέρα ζωής με φιλικό κλίμα κι' ήταν άρκετό νά τους δημιουργήσει δεσμό. Τάχα στό σημείο αυτό βρισκαται τó μήνυμα τού συγγραφέα; Προσωπικά νομίζω πώς ό συγγραφέας θέλει νά έξάρη τή λεπτή ανθρώπινη νότα, πού ύπάρχει στα κατάσθαμά μας, έστω κι' άν καθεστωτικοί λόγοι κι' έπαγγελματικοί (στην περίπτωση τού άνακριτή) μäs ύποχρεώνουν πρós μιάν άλλη συμπεριφορά. Λίγη προσέγγιση, λίγη φιλία, λίγες χαρούμενες στιγμές μπορεί νά διεγειρουν τήν ανθρώπινη νότα, νά τήν επιβάλλουν. Κι' όμως μία άστοχη στιγμή καλεί τήν άδυσώπητη καθημερινή συμπεριφορά νά καταπιέση τήν καλή μας ώρα, τόν αγαθό έαυτό μας.

'Όλα εκφράζονται με άπλη γλώσσα, τή σημερινή τρέχουσα γλώσσα τών αθηναϊκών γραφείων. Δέ θά θρής καμιά άκρότητα, αλλά ούτε και γλωσσική χαλαρότητα. Λείπει ή ώραιολογία τού όποιουδήποτε τύπου κι' ή προσπάθεια για δημιουργία παράξενου και πρωτότυπου ύφους, πού νά βασίζεται κυρίως σέ άγγρα γλωσσικών έκπληξεων ή σέ διανθισμό με παράξενες κι' έκπληκτικές παρομοιώσεις και εϊκόνες.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Ἡ «Μεσημβρινή» (26.11.66) γράφει γιὰ τὰ «Θέματα καὶ Ἀπόψεις» τοῦ κ. Ἀ. Χριστοφίδη — Γιὰ τὸ ἴδιο βιβλίον ἢ «Ἐλευθεροτυπία» (τ. Σεπτ.) — Στὰ «Παναθηναίως» (ἀρ. 68) δημοσιεύεται τὸ διήγημα «Ἡ ἐκδίκηση» τοῦ κ. Μελεῖ Νικολαΐδη.

ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ ΠΡΟΣ ΑΓΟΡΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Παιδείας ἔχουν ἐγκριθῆ πρὸς ἀγορὰ καὶ δυὸ ἐκδόσεις τοῦ Ρέντμαν οἱ ἐξῆς: Κ. Μόντη καὶ Ἀ. Χριστοφίδης «Κυπριακὴ Ἀνθολογία Ποιήσεως» καὶ Εἰρήνης Ἰωαννίδου—Ἀδαμίδου «Κοιτάγματα».

ΣΤΜΠΟΣΙΟ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Στις 9 Δεκεμβρίου 1966 πραγματοποιήθηκε τὸ «Συμπόσιον Κριτικῆς» τοῦ περιοδικοῦ «Θέματα Κριτικῆς» (τρίμηνη ἔκδοση τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου») στὴν αἴθουσα τῆς «Πνευματικῆς Στέγης». Στὴν πρῶτη αὐτῆ ἐκδήλωση τοῦ περιοδικοῦ, ποὺ ἦταν ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ τὴν προεδρία τοῦ πρέσβους τῆς Ἑλλάδος κ. Μενέλαου Ἀλεξανδράκη, μίλησαν οἱ ἐξῆς:

κ. Μενέλαος Ἀλεξανδράκης, πρέσβυς: Εἰσήγηση. δρ. Κύπρος Χρυσάνθης, ἱατρός: Ἡ κριτικὴ στὸν κλάδο τῶν θετικῶν Ἐπιστημῶν. κ. Ἀ. Περνάρης, καθηγητῆς: Δημοσιογραφικὴ κριτικὴ. κ. Ρογήρος Λοιζίδης, μουσικοκριτικός: Κριτικὴ καὶ οὐσία τῆς Μουσικῆς. δρ. Ἰωάννης Κουτσάκος, φιλόλογος: Ἡ κριτικὴ τῆς φιλολογίας κ. Ἀνδρέας Χρυσόχοῦς, ζωγράφος: Τεχνοκριτικὴ. κ. Ἀνδρέας Χριστοφίδης, φιλόλογος: Ἡ θεατρικὴ κριτικὴ. κ. Νίκος Σπανός, φιλόλογος: Κριτικὴ τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου.

Στὴν ἐκδήλωση εἶχαν παραστῆ καὶ ἐκπρόσωποι τοῦ κόσμου τῆς κριτικῆς, ἐπιστήμης, τέχνης καὶ γραμμάτων. Τὸ «Ραδιοφωνικὸν Ἴδρυμα Κύπρου» ἠχογράφησε τὶς ὁμιλίες γιὰ νὰ τὶς μεταδώσῃ σὲ εἰδικὸ πρόγραμμα. Οἱ λεπτομέρειες τοῦ συμποσίου καὶ τὰ ὄνόματα τῶν παρευρεθέντων θὰ δημοσιευτοῦν στὴν ἐπόμενη ἔκδοση (ἀρ. 2) τοῦ περιοδικοῦ «Θέματα Κριτικῆς».

Ο ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ «ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗΣ» ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΛΤΔ.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς Πέμπτης 10 Νοεμβρίου εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς «Παγκυπριακῆς Ἀσφαλιστικῆς Ἐταιρείας Λτδ» ἀπενεμήθη εἰς τὸν κ. Σπύρον Παπαγεωργίου τὸ βραβεῖον διηγήματος διὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ὑποβληθὲν διήγημα μετὶ τίτλου «Πενταδάχτυλος». Ὁ διαγωνισμὸς αὐτὸς προκηρύχθη διὰ τοῦ «Ἐλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὀμίλου Κύπρου» εἰς τὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος». Ὁ πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας κ. Τάκης Γ. Φυλακτοῦ συνεχάρη μετ' σύντομον προσλαλιάν τὸν βραβευθέντα καὶ ἠχαρίστησε τὴν ἑκ τῶν κας Μαρίας Π. Παττίχη, κ. Κώστα Μόντη καὶ κ. Ἀνδρέα Χριστοφίδη ἀποτελούμενην κριτικὴν ἐπιτροπὴν τοῦ διαγωνισμοῦ, ὡς καὶ τὸν ἐκπρόσωπον τοῦ «Ἐλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὀμίλου Κύπρου» καὶ τῆς

«Πνευματικῆς Κύπρου» κ. Κ. Χρυσάνθην.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἢ «Παγκυπριακῆ Ἀσφαλιστικῆς Ἐταιρείας Λτδ» προεκήρυξε νέον διαγωνισμὸν διὰ τὸ ἔτος 1966/67. Τὸ θέμα, οἱ ὅροι καὶ τὰ βραβεῖα θὰ ἀνακοινωθοῦν συντόμως διὰ τοῦ Τύπου.

Ὁ κ. Τάκης Φυλακτοῦ εἶπε:

Ἄγαπῆτοί μου φίλοι,

Σᾶς καλοσφρίζω ὄλους στὴν Παγκυπριακὴν.

Εἴμαστε ἐδῶ διὰ νὰ τιμήσομε τὸν κ. Σπύρον Παπαγεωργίου ὁ ὁποῖος ἔτυχε τῆς ὁμοφώνου ἀπονομῆς τοῦ βραβεῖου εἰκοσι λιρῶν τοῦ Διαγωνισμοῦ διηγήματος τῆς Παγκυπριακῆς, ὁ ὁποῖος προεκήρυξε πῆρσαι μέσῳ τοῦ Πνευματικοῦ Ὀμίλου Λευκωσίας.

Μαζὺ μετὰ τὰ θερμὰ μου συγχαρητήρια πρὸς τὸν βραβευθέντα ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω ἐπίσης θερμὰς εὐχαριστίας στὴν κριτικὴν ἐπιτροπὴν ποὺ ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὴν καν Μ. Παττίχη, κ. Κ. Μόντην καὶ κ. Α. Χριστοφίδην. Εὐχαριστίας ἐπίσης ἀπευθύνω στὸν Πνευματικὸ Ὀμιλο Λευκωσίας τὸν ὁποῖον ἐκπροσωπεῖ ὁ κ. Κ. Χρυσάνθης γιὰ τὴν μερίμνην ὡς καὶ τὸν περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος» τὸ ὁποῖον ἀνεκοίνωσε τὰ σχετικὰ μετὰ τὸν διαγωνισμὸν.

Ἡ Παγκυπριακὴ ἔκανε τὴν μικρὴ αὐτῆ χειρονομία ἔχοντας ἐπίγνωση τῆς εὐθύνης ποὺ πρέπει νὰ ἔχουν καὶ τοῦ ρόλου ποὺ πρέπει νὰ διαδραματίζουσιν οἱ Οἰκονομικοὶ Ὄργανισμοὶ ἐνὸς τόπου γιὰ τὴν ἐνθάρρυνση τῶν Γραμμάτων, τῶν Τεχνῶν ὡς καὶ κάθε προσπάθειας ποὺ συμβάλλει στὴν πνευματικὴν ἀνοδο.

Πιστεύοντας σ' αὐτὰ καὶ θέλοντας νὰ συνεχίσουμε τὴν προσπάθειάν μας στὸ μέτρο τῶν δυνάμεών μας, ποὺ εὐχομαί νὰ ῥθῆ κι' ἄλλους μιμητῆς, προκηρύσσουμε νέον Διαγωνισμὸν διὰ τὸ 1966/67.

Σᾶς εὐχαριστῶ.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Φιλολογικὴ Στέγη (Πειραιᾶς) ἀρ. 16 — ΣΕΓΑΣ (Ἀθήνα) ἀρ. 120, 121 — Πάντα Ἐμπρὸς (Λευκωσία) ἀρ. 46/47 — Παναθηναῖα (Ἀθήνα) ἀρ. 68 — Δελτίον Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας (Ἀθήνα) ἀρ. 13 (1966) — Ἀγωγή (Ἀθήνα) ἀρ. 160.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Πάνου Ἰωαννίδη: Ποιήματα, Λευκωσία, 1966.

Κ. Χρυσάνθη: Ἱπποκράτης, Λευκωσία, 1966.

Κ. Χρυσάνθη: Σαρανταδόξο ἐπιστολὲς τοῦ Πέτρου Βλαστοῦ, Λευκωσία, 1966.

Ε.Π.Ο.Κ.: Φιλολογικὴ Κύπρος, 1966, Λευκωσία.

Φώτιου Κωννίδη: Χριστιανικοὶ ἀντίλαλοι ἀπὸ τὸ νηρὶ τῆς Αἰγίνης, Λευκωσία, 1966.

Γιῶργου Κάτου: Οἱ μικροὶ μας ἄγγελοι, Θεσσαλονίκη, 1965.

Ἰφιγένειας Διδασκάλου: Παράθυρο στὸν οὐρανὸν, Θεσσαλονίκη, 1966.

Δ. Νικολόπουλου: 13 γράμματα, Λάρισα, 1966.

**ΚΑΛΕΣ
ΓΙΟΡΤΕΣ**